

Κατὰ Μαθθαῖον

Βίβλος¹ γενέσεως² Ἰησοῦ χριστοῦ, υἱοῦ Δαυίδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. **1**

Ἀβραάμ ἐγέννησεν τὸν Ἰσαάκ· Ἰσαὰκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ· Ἰακώβ **2**

δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰούδαν³ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ· Ἰούδας³ δὲ **3**

ἐγέννησεν τὸν Φαρὲς⁴ καὶ τὸν Ζαρὰ ἐκ τῆς Θάμαρ· Φαρὲς⁴ δὲ

ἐγέννησεν τὸν Ἑσρώμ· Ἑσρώμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀράμ·⁵ Ἀράμ⁵ δὲ **4**

ἐγέννησεν τὸν Ἀμιναδάβ· Ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ναασσών·⁶

Ναασσών⁶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαλμών· Σαλμών δὲ ἐγέννησεν τὸν **5**

Βοόζ⁷ ἐκ τῆς Ῥαχάβ· Βοόζ⁷ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὠβήδ⁸ ἐκ τῆς Ῥούθ·⁹

Ὠβήδ⁸ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεσσαί· Ἰεσσαί δὲ ἐγέννησεν τὸν Δαυίδ τὸν **6**

βασιλέα.

Δαυίδ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγέννησεν τὸν Σολομών¹⁰ ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου·¹¹ **7**

Σολομών¹⁰ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ῥοβοάμ·¹² Ῥοβοάμ¹² δὲ ἐγέννησεν τὸν

Ἀβιά· Ἀβιά δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀσά· Ἀσά δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσαφάτ· **8**

Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωράμ·¹³ Ἰωράμ¹³ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὀζίαν·

Ὀζίας¹⁴ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωάθαμ·¹⁵ Ἰωάθαμ¹⁵ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχαζ· **9**

Ἀχαζ¹⁶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐζεκίαν·¹⁷ Ἐζεκίας¹⁷ δὲ ἐγέννησεν τὸν **10**

Μανασσῆ·¹⁸ Μανασσῆς¹⁸ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμών·¹⁹ Ἀμών¹⁹ δὲ

¹ βίβλος, ου, ἡ, book, scroll. ² γένεσις, εως, ἡ, origin, birth. ³ Ἰούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ⁴ Φαρὲς, ὁ, Perez. ⁵ Ἀράμ, ὁ, Aram, Ram. ⁶ Ναασσών, ὁ, Nahshon. ⁷ Βοόζ, ὁ, Boaz. ⁸ Ὠβήδ, ὁ, Obed. ⁹ Ῥούθ, ἡ, Ruth. ¹⁰ Σολομών, ωνος, ὁ, Solomon. ¹¹ Οὐρίας, ου, ὁ, Uriah. ¹² Ῥοβοάμ, ὁ, Rehoboam. ¹³ Ἰωράμ, ὁ, Joram, Jehoram. ¹⁴ Ὀζίας, ου, ὁ, Uzziah. ¹⁵ Ἰωάθαμ, ὁ, Jotham. ¹⁶ Ἀχάζ, ὁ, Ahaz. ¹⁷ Ἐζεκίας, Hezekiah. ¹⁸ Μανασσῆς, ὁ, Manasseh. ¹⁹ Ἀμών, ὁ, Amon.

ἐγέννησεν τὸν Ἰωσίας¹: Ἰωσίας¹ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεχονίαν² καὶ τοὺς 11
ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς μετοικεσίας³ Βαβυλῶνος.⁴

Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν³ Βαβυλῶνος,⁴ Ἰεχονίας² ἐγέννησεν τὸν 12
Σαλαθιήλ:⁵ Σαλαθιήλ⁵ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ζοροβάβελ: Ζοροβάβελ δὲ 13
ἐγέννησεν τὸν Ἀβιούδ: Ἀβιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιακεῖμ:⁶
Ἐλιακεῖμ⁶ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀζώρ:⁷ Ἀζώρ⁷ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαδώκ: 14
Σαδώκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχείμ: Ἀχείμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιούδ: 15
Ἐλιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλεάζαρ: Ἐλεάζαρ δὲ ἐγέννησεν τὸν
Ματθάν:⁸ Ματθάν⁸ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ: Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν 16
τὸν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος
χριστός.

Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ⁹ ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαυὶδ γενεαὶ⁹ δεκατέσσαρες:¹⁰ 17
καὶ ἀπὸ Δαυὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας³ Βαβυλῶνος,⁴ γενεαὶ⁹
δεκατέσσαρες:¹⁰ καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας³ Βαβυλῶνος⁴ ἕως τοῦ
χριστοῦ, γενεαὶ⁹ δεκατέσσαρες.¹⁰

Τοῦ δὲ Ἰησοῦ χριστοῦ ἡ γέννησις¹¹ οὕτως ἦν. Μνηστευθείσης¹² γὰρ τῆς 18
μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν¹³ ἢ συνελθεῖν¹⁴ αὐτούς,
εὗρέθη ἐν γαστρὶ¹⁵ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου. Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ 19

¹Ἰωσίας, ου, ὁ, Josiah. ²Ἰεχονίας, ου, ὁ, Jechoniah. ³μετοικεσία, ας, ἡ, change of abode, deportation. ⁴Βαβυλῶν, Babylon. ⁵Σαλαθιήλ, ὁ, Shealtiel, Salathiel. ⁶Ἐλιακεῖμ, ὁ, Eliakim. ⁷Ἀζώρ, ὁ, Azor. ⁸Ματθάν, ὁ, Matthan. ⁹γενεά, ᾱς, ἡ, generation. ¹⁰δεκατέσσαρες, fourteen, 14. ¹¹γέννησις, εως, ἡ, nativity, birth. ¹²μνηστεύω, ask in marriage. ¹³πρὶν, before, formerly. ¹⁴συνέρχομαι, come together, come or go with. ¹⁵γαστήρ, τρος, ἡ, belly, womb.

αὐτῆς, δίκαιος ὢν, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι,¹ ἐβουλήθη²
 λάθρα³ ἀπολῦσαι αὐτήν. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος,⁴ ἰδοῦ, 20
 ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ⁵ ἐφάνη⁶ αὐτῷ, λέγων, Ἰωσήφ, υἱὸς Δαυίδ,
 μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν⁷ Μαριάμ τὴν γυναῖκά σου: τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ
 γεννηθὲν ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου. Τέξεται⁸ δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ 21
 ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν: αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν
 ἁμαρτιῶν αὐτῶν. Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ 22
 τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Ἰδοῦ, ἡ παρθένος⁹ ἐν 23
 γαστρὶ¹⁰ ἔξει καὶ τέξεται⁸ υἱόν, καὶ καλέσουσιν τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 Ἐμμανουήλ,¹¹ ὃ ἐστιν μεθερμηνευσόμενον,¹² Μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. 24
 Διεγερθεὶς¹³ δὲ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου,¹⁴ ἐποίησεν ὡς προσέταξεν¹⁵
 αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου: καὶ παρέλαβεν⁷ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ οὐκ 25
 ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκεν⁸ τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον:¹⁶
 καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.

Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ¹⁷ τῆς Ἰουδαίας,¹⁸ ἐν ἡμέραις 2
 Ἡρώδου¹⁹ τοῦ βασιλέως, ἰδοῦ, μάγοι²⁰ ἀπὸ ἀνατολῶν²¹ παρεγένοντο²²
 εἰς Ἱεροσόλυμα, λέγοντες, Ποῦ²³ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς⁸ βασιλεὺς τῶν 2
 Ἰουδαίων; Εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα²⁴ ἐν τῇ ἀνατολῇ,²¹ καὶ
 ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. Ἀκούσας δὲ Ἡρώδης¹⁹ ὁ βασιλεὺς 3

¹ παραδειγματίζω, expose, make an example of. ² βούλομαι, wish, will. ³ λάθρα, secretly. ⁴ ἐνθυμέομαι, ponder, consider. ⁵ ὄναρ, τό, dream. ⁶ φαίνω, shine, appear. ⁷ παραλαμβάνω, receive, take. ⁸ τίκτω, give birth to, bear. ⁹ παρθένος, ου, ἡ, virgin. ¹⁰ γαστήρ, τρος, ἡ, belly, womb. ¹¹ Ἐμμανουήλ, ὁ, Emmanuel. ¹² μεθερμηνεύω, translate, interpret. ¹³ διεγείρω, arouse completely, stir up. ¹⁴ ὕπνος, ου, ὁ, sleep. ¹⁵ προστάσσω, command, order. ¹⁶ πρωτότοκος, first-born. ¹⁷ Βηθλεὲμ, ἡ, Bethlehem. ¹⁸ Ἰουδαία, ας, ἡ, Judea. ¹⁹ Ἡρώδης, ου, ὁ, Herod. ²⁰ μάγος, ου, ὁ, magician, sorcerer. ²¹ ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ²² παραγίνομαι, come, arrive. ²³ ποῦ, where?. ²⁴ ἀστήρ, ος, ὁ, star.

ἐταράχθη,¹ καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ· καὶ συναγαγὼν ⁴
 πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπυνθάνετο² παρ'
 αὐτῶν ποῦ³ ὁ χριστὸς γεννᾶται. Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Ἐν Βηθλεέμ⁴ τῆς ⁵
 Ἰουδαίας·⁵ οὕτως γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου, Καὶ σὺ Βηθλεέμ,⁴ ⁶
 γῆ Ἰούδα,⁶ οὐδαμῶς⁷ ἐλαχίστη⁸ εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν⁹ Ἰούδα·⁶ ἐκ σοῦ
 γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος,¹⁰ ὅστις ποιμανεῖ¹¹ τὸν λαόν μου τὸν
 Ἰσραήλ. Τότε Ἡρώδης,¹² λάθρα¹³ καλέσας τοὺς μάγους,¹⁴ ἠκρίβωσεν ⁷
 παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου¹⁶ ἀστέρος.¹⁷ Καὶ πέμψας ⁸
 αὐτοὺς εἰς Βηθλεέμ⁴ εἶπεν, Πορευθέντες ἀκριβῶς¹⁸ ἐξετάσατε¹⁹ περὶ
 τοῦ παιδίου· ἐπὶ²⁰ δὲ εὑρητε, ἀπαγγείλατέ²¹ μοι, ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν
 προσκυνήσω αὐτῷ. Οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν· ⁹
 καὶ ἰδοὺ, ὁ ἀστήρ,¹⁷ ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ,²² προῆγεν²³ αὐτούς, ἕως
 ἐλθὼν ἔστη ἐπάνω²⁴ οὗ²⁵ ἦν τὸ παιδίον. Ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα,¹⁷ ¹⁰
 ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα.²⁶ Καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, ¹¹
 εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πεσόντες
 προσεκύνησαν αὐτῷ, καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς²⁷ αὐτῶν
 προσήνεγκαν²⁸ αὐτῷ δῶρα,²⁹ χρυσὸν³⁰ καὶ λίβανον³¹ καὶ σμύρναν.³² ¹²
 Καὶ χρηματισθέντες³³ κατ' ὄναρ³⁴ μὴ ἀνακάμψαι³⁵ πρὸς Ἡρώδην,¹²
 δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν³⁶ εἰς τὴν χώραν³⁷ αὐτῶν.

¹ ταράσσω, trouble, agitate. ² πυνθάνομαι, inquire, ask. ³ ποῦ, where?. ⁴ Βηθλεέμ, ἡ, Bethlehem. ⁵ Ἰουδαία, ας, ἡ, Judea. ⁶ Ἰούδα, ὁ, Judah, Judas. ⁷ οὐδαμῶς, by no means. ⁸ ἐλάχιστος, least, smallest. ⁹ ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹⁰ ἡγέομαι, lead, be chief. ¹¹ ποιμαίνω, shepherd, rule. ¹² Ἡρώδης, ου, ὁ, Herod. ¹³ λάθρα, secretly. ¹⁴ μάγος, ου, ὁ, magician, sorcerer. ¹⁵ ἀκριβῶς, ascertain precisely. ¹⁶ φαίνω, shine, appear. ¹⁷ ἀστήρ, ος, ὁ, star. ¹⁸ ἀκριβῶς, carefully, accurately. ¹⁹ ἐξετάζω, scrutinize, examine. ²⁰ ἐπὶ, when, as soon as. ²¹ ἀπαγγέλλω, announce, report. ²² ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ²³ προάγω, lead forth, go before. ²⁴ ἐπάνω, above, over (gen). ²⁵ οὗ, where, when. ²⁶ σφόδρα, exceedingly, greatly. ²⁷ θησαυρός, οὔ, ὁ, storehouse, treasure. ²⁸ προσφέρω, bring to, offer. ²⁹ δῶρον, ου, τό, gift, present. ³⁰ χρυσός, οὔ, ὁ, gold, anything made of gold. ³¹ λίβανος, ου, ὁ, (the) Lebanon, incense. ³² σμύρνα, ης, ἡ, myrrh (a costly perfume), Smyrna. ³³ χρηματίζω, instruct, reveal. ³⁴ ὄναρ, τό, dream. ³⁵ ἀνακάμπτω, turn back, return. ³⁶ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ³⁷ χώρα, ας, ἡ, land, region.

Ἀναχωρησάντων¹ δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου φαίνεται² κατ' ὄναρ³ 13
 τῷ Ἰωσήφ, λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε⁴ τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα
 αὐτοῦ, καὶ φεύγε⁵ εἰς Αἴγυπτον,⁶ καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἶπω σοί:
 μέλλει γὰρ Ἡρώδης⁷ ζητεῖν τὸ παιδίον, τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. Ὁ δὲ 14
 ἐγερθεὶς παρέλαβεν⁴ τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτός, καὶ
 ἀνεχώρησεν¹ εἰς Αἴγυπτον,⁶ καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς⁸ Ἡρώδου:⁷ 15
 ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος,
 Ἐξ Αἰγύπτου⁶ ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. Τότε Ἡρώδης,⁷ ἰδὼν ὅτι 16
 ἐνεπαίχθη⁹ ὑπὸ τῶν μάγων,¹⁰ ἐθυμώθη¹¹ λίαν,¹² καὶ ἀποστείλας
 ἀνείλεν¹³ πάντας τοὺς παῖδας¹⁴ τοὺς ἐν Βηθλεέμ¹⁵ καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς
 ὁρίοις¹⁶ αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς¹⁷ καὶ κατωτέρω,¹⁸ κατὰ τὸν χρόνον ὃν
 ἠκρίβωσεν¹⁹ παρὰ τῶν μάγων.¹⁰ Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ 17
 Ἱερεμίου²⁰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Φωνὴ ἐν Ῥαμᾷ²¹ ἠκούσθη, 18
 θρήνος²² καὶ κλαυθμὸς²³ καὶ ὀδυρμὸς²⁴ πολὺς, Ῥαχὴλ κλαίουσα²⁵ τὰ
 τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελεν παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσὶν. 19
 Τελευτήσαντος²⁶ δὲ τοῦ Ἡρώδου,⁷ ἰδοὺ, ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ³
 φαίνεται² τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ,⁶ λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε⁴ τὸ 20
 παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραὴλ:
 τεθνήκασιν²⁷ γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. Ὁ δὲ ἐγερθεὶς 21
 παρέλαβεν⁴ τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς γῆν

¹ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ² φαίνω, shine, appear. ³ ὄναρ, τό, dream. ⁴ παραλαμβάνω, receive, take. ⁵ φεύγω, flee, escape. ⁶ Αἴγυπτος, ου, ἡ, Egypt. ⁷ Ἡρώδης, ου, ὁ, Herod. ⁸ τελευτή, ἡς, ἡ, end, death. ⁹ ἐμπαίζω, mock. ¹⁰ μάγος, ου, ὁ, magician, sorcerer. ¹¹ θυμώω, provoke to anger. ¹² λίαν, greatly, very. ¹³ ἀναιρέω, take up, kill. ¹⁴ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ¹⁵ Βηθλεέμ, ἡ, Bethlehem. ¹⁶ ὅριον, ου, τό, boundary, region. ¹⁷ διετής, two years old. ¹⁸ κάτω, down, below. ¹⁹ ἀκριβόω, ascertain precisely. ²⁰ Ἱερεμίας, ου, ὁ, Jeremiah. ²¹ Ῥαμᾷ, ἡ, Rama. ²² θρήνος, ου, ὁ, wailing, lamentation. ²³ κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ²⁴ ὀδυρμός, οὔ, ὁ, lamentation, mourning. ²⁵ κλαίω, weep, weep for. ²⁶ τελευτάω, die, end. ²⁷ θνήσκω, die, am dying.

Ἰσραήλ. Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος¹ βασιλεύει² ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας³ 22
 ἀντὶ⁴ Ἡρώδου⁵ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν·
 χρηματισθεῖς⁶ δὲ κατ' ὄναρ,⁷ ἀνεχώρησεν⁸ εἰς τὰ μέρη⁹ τῆς Γαλιλαίας,
 καὶ ἐλθὼν κατώκησεν¹⁰ εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ·¹¹ ὅπως 23
 πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι Ναζωραῖος¹² κληθήσεται.

Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται¹³ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής,¹⁴ 3
 κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας,³ καὶ λέγων, Μετανοεῖτε·¹⁵ 2
 ἤγγικεν¹⁶ γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ῥηθεὶς 3
 ὑπὸ Ἡσαΐου¹⁷ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Φωνὴ βοῶντος¹⁸ ἐν τῇ
 ἐρήμῳ,¹⁹ Ἐτοιμάσατε²⁰ τὴν ὁδὸν κυρίου· εὐθείας²¹ ποιεῖτε τὰς τρίβους
 αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχεν τὸ ἔνδυμα²³ αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν²⁴ 4
 καμήλου,²⁵ καὶ ζώνην²⁶ δερματίνην²⁷ περὶ τὴν ὀσφύν²⁸ αὐτοῦ· ἡ δὲ
 τροφή²⁹ αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες³⁰ καὶ μέλι³¹ ἄγριον.³² Τότε ἐξεπορεύετο³³ 5
 πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία³ καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος³⁴
 τοῦ Ἰορδάνου·³⁵ καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ³⁵ ὑπ' αὐτοῦ, 6
 ἐξομολογούμενοι³⁶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Ἰδὼν δὲ πολλοὺς τῶν 7
 Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων³⁷ ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα³⁸ αὐτοῦ,
 εἶπεν αὐτοῖς, Γεννήματα³⁹ ἐχιδνῶν,⁴⁰ τίς ὑπέδειξεν⁴¹ ὑμῖν φυγεῖν⁴² ἀπὸ

¹ Ἀρχέλαος, ου, ὁ, Archelaus. ² βασιλεύω, reign, rule. ³ Ἰουδαία, ας, ἡ, Judea. ⁴ ἀντὶ, instead of, in place of. ⁵ Ἡρώδης, ου, ὁ, Herod. ⁶ χρηματίζω, instruct, reveal. ⁷ ὄναρ, τό, dream. ⁸ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ⁹ μέρος, ους, τό, part, portion. ¹⁰ κατοικέω, inhabit, dwell. ¹¹ Ναζαρέτ, ἡ, Nazareth. ¹² Ναζωραῖος, ου, ὁ, Nazarene, inhabitant of Nazareth. ¹³ παραγίνομαι, come, arrive. ¹⁴ βαπτιστής, ου, ὁ, baptist, baptizer. ¹⁵ μετανοέω, repent, change my mind. ¹⁶ ἔγγιζω, come near, approach. ¹⁷ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ¹⁸ βοάω, cry aloud, shout. ¹⁹ ἔρημος, ου, ἡ, wilderness, desert. ²⁰ ἐτοιμάζω, prepare, make ready. ²¹ εὐθύς, immediately, at once. ²² τρίβος, ου, ἡ, beaten track, path. ²³ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ²⁴ θρίξ, τριχός, ἡ, hair. ²⁵ κάμηλος, ου, ὁ, camel. ²⁶ ζώνη, ης, ἡ, belt, girdle. ²⁷ δερμάτινος, leather, made of skin. ²⁸ ὀσφύς, ὅς, ἡ, waist, hip. ²⁹ τροφή, ης, ἡ, food, nourishment. ³⁰ ἀκρίς, ἰδος, ἡ, locust. ³¹ μέλι, ιτος, τό, honey. ³² ἄγριος, wild, savage. ³³ ἐκπορεύομαι, go out, come out. ³⁴ περίχωρος, ου, ἡ, neighboring. ³⁵ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ³⁶ ἐξομολογέω, confess, profess. ³⁷ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ³⁸ βάπτισμα, τος, τό, baptism, rite or ceremony of baptism. ³⁹ γέννημα, τος, τό, offspring, child. ⁴⁰ ἐχιδνα, ης, ἡ, viper, serpent. ⁴¹ ὑποδείκνυμι, show, indicate. ⁴² φεύγω, flee, escape.

τῆς μελλούσης ὀργῆς;¹ Ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον² τῆς μετανοίας;³ ⁸
καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ: λέγω ⁹
γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγείρει τέκνα τῶ
Ἀβραάμ. Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη⁴ πρὸς τὴν ρίζαν⁵ τῶν δένδρων⁶ κεῖται:⁷ ¹⁰
πᾶν οὖν δένδρον⁶ μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται⁸ καὶ εἰς πῦρ
βάλλεται. Ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν:³ ὁ δὲ ¹¹
ὀπίσω⁹ μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός¹⁰ μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανός¹¹
τὰ ὑποδήματα¹² βαστάσαι:¹³ αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ. ¹²
Οὗ τὸ πτύον¹⁴ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ¹⁵ τὴν ἄλωνα¹⁶ αὐτοῦ,
καὶ συνάξει τὸν σῖτον¹⁷ αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην,¹⁸ τὸ δὲ ἄχυρον¹⁹
κατακαύσει²⁰ πυρὶ ἀσβέστῳ.²¹

Τότε παραγίνεται²² ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην²³ ¹³
πρὸς τὸν Ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰωάννης ¹⁴
διεκώλυνεν²⁴ αὐτόν, λέγων, Ἐγὼ χρεῖαν²⁵ ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι,
καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἄφες ¹⁵
ἄρτι:²⁶ οὕτως γὰρ πρέπει²⁷ ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην.
Τότε ἀφήσιν αὐτόν. Καὶ βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ¹⁶
ὑδατος: καὶ ἰδού, ἀνεώχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν τὸ πνεῦμα
τοῦ θεοῦ καταβαῖνον ὥσει²⁸ περιστερὰν²⁹ καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. ¹⁷

¹ ὀργή, ἡς, ἡ, wrath, anger. ² ἄξιος, worthy, deserving. ³ μετάνοια, ας, ἡ, repentance, change of mind. ⁴ ἀξίνη, ἡς, ἡ, axe. ⁵ ρίζα, ἡς, ἡ, root, that which grows from the root. ⁶ δένδρον, ου, τό, tree. ⁷ κεῖμαι, lie, be laid. ⁸ ἐκκόπτω, cut out, cut off. ⁹ ὀπίσω, behind, after (gen). ¹⁰ ἰσχυρός, strong, mighty. ¹¹ ἱκανός, sufficient, able. ¹² ὑπόδημα, τος, τό, sandal, shoe. ¹³ βαστάζω, bear, carry. ¹⁴ πτύον, ου, τό, winnowing fork. ¹⁵ διακαθαρίζω, clean out, cleanse thoroughly. ¹⁶ ἄλων, ος, ἡ, threshing floor. ¹⁷ σῖτος, ου, ὁ, wheat, grain. ¹⁸ ἀποθήκη, ἡς, ἡ, storehouse, barn. ¹⁹ ἄχυρον, ου, τό, chaff. ²⁰ κατακαίω, burn up, consume entirely. ²¹ ἀσβεστος, unquenchable, inextinguishable. ²² παραγίνομαι, come, arrive. ²³ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ²⁴ διακωλύω, prevent, obstinately prevent. ²⁵ χρεία, ας, ἡ, need, necessity. ²⁶ ἄρτι, now, just now. ²⁷ πρέπει, be clearly seen, be fitting. ²⁸ ὥσει, like, about. ²⁹ περιστέρα, ἄς, ἡ, dove.

Καὶ ἰδοὺ, φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν, λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.¹

Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη² εἰς τὴν ἔρημον³ ὑπὸ τοῦ πνεύματος, **4**
 πειρασθῆναι⁴ ὑπὸ τοῦ διαβόλου.⁵ Καὶ νηστεύσας⁶ ἡμέρας **2**
 τεσσαράκοντα⁷ καὶ νύκτας τεσσαράκοντα,⁷ ὕστερον⁸ ἐπείνασεν.⁹ Καὶ **3**
 προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειράζων⁴ εἶπεν, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπὲ ἵνα οἱ
 λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Γέγραπται, Οὐκ **4**
 ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι
 ἐκπορευομένῳ¹⁰ διὰ στόματος θεοῦ. Τότε παραλαμβάνει¹¹ αὐτὸν ὁ **5**
 διάβολος⁵ εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν, καὶ ἵστησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον¹²
 τοῦ ἱεροῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν¹³ κάτω:¹⁴ **6**
 γέγραπται γὰρ ὅτι Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται¹⁵ περὶ σοῦ: καί,
 Ἐπὶ χειρῶν ἁροῦσίν σε, μήποτε¹⁶ προσκόψῃς¹⁷ πρὸς λίθον τὸν πόδα
 σοῦ. Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πάλιν γέγραπται, Οὐκ ἐκπειράσεις¹⁸ **7**
 κύριον τὸν θεόν σου. Πάλιν παραλαμβάνει¹¹ αὐτὸν ὁ διάβολος⁵ εἰς **8**
 ὄρος ὑψηλὸν¹⁹ λίαν,²⁰ καὶ δείκνυσιν²¹ αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ
 κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτῷ, Ταῦτα πάντα σοι **9**
 δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, **10**
 Ὕπαγε ὀπίσω²² μου, Σατανᾶ:²³ γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν θεόν σου

¹ εὐδοκέω, think it good, be well pleased with. ² ἀνάγω, lead up, restore. ³ ἔρημος, ου, ἡ, wilderness, desert. ⁴ πειράζω, test, tempt. ⁵ διάβολος, ου, ὁ, slanderer, accuser. ⁶ νηστεύω, fast. ⁷ τεσσαράκοντα, forty, 40. ⁸ ὕστερον, lastly, afterward. ⁹ πεινάω, hunger, am hungry. ¹⁰ ἐκπορεύομαι, go out, come out. ¹¹ παραλαμβάνω, receive, take. ¹² πτερύγιον, ου, τό, highest point, pinnacle. ¹³ σεαυτοῦ, yourself, of you. ¹⁴ κάτω, down, below. ¹⁵ ἐντέλλομαι, command, give orders. ¹⁶ μήποτε, never, lest perchance. ¹⁷ προσκόπτω, strike against, stumble. ¹⁸ ἐκπειράζω, test thoroughly, tempt. ¹⁹ ὑψηλός, high, lofty. ²⁰ λίαν, greatly, very. ²¹ δείκνυμι, show, point out. ²² ὀπίσω, behind, after (gen). ²³ Σατανᾶς, ᾱ, ὁ, Satan, adversary.

προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.¹ Τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ 11
 διάβολος:² καὶ ἰδοὺ, ἄγγελοι προσήλθον καὶ διηκόνουν³ αὐτῷ.

Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν⁴ εἰς τὴν 12
 Γαλιλαίαν: καὶ καταλιπὼν⁵ τὴν Ναζαρέτ,⁶ ἐλθὼν κατώκησεν⁷ εἰς 13
 Καπερναοὺμ⁸ τὴν παραθαλασσίαν,⁹ ἐν ὁρίοις¹⁰ Ζαβουλὼν¹¹ καὶ
 Νεφθαλείμ:¹² ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου¹³ τοῦ προφήτου, 14
 λέγοντος, Γῆ Ζαβουλὼν¹¹ καὶ γῆ Νεφθαλείμ,¹² ὁδὸν θαλάσσης, 15
 πέραν¹⁴ τοῦ Ἰορδάνου,¹⁵ Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ καθημένος ἐν 16
 σκότει¹⁶ εἶδεν φῶς μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρᾳ¹⁷ καὶ σκιᾷ¹⁸
 θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν¹⁹ αὐτοῖς.

Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν, Μετανοεῖτε:²⁰ 17
 ἤγγικεν²¹ γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν δύο ἀδελφούς, 18
 Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν²² τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ,
 βάλλοντας ἀμφίβληστρον²³ εἰς τὴν θάλασσαν: ἦσαν γὰρ ἄλιεῖς.²⁴ 19
 Καὶ λέγει αὐτοῖς, Δεῦτε²⁵ ὀπίσω²⁶ μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἄλιεῖς²⁴
 ἀνθρώπων. Οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα²⁷ ἠκολούθησαν αὐτῷ. 20

¹ λατρεύω, serve, worship. ² διάβολος, ου, ὁ, slanderer, accuser. ³ διακονέω, serve, minister. ⁴ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ⁵ καταλείπω, leave, leave behind. ⁶ Ναζαρέτ, ἡ, Nazareth. ⁷ κατοικέω, inhabit, dwell. ⁸ Καπερναοὺμ, ἡ, Capernaum. ⁹ παραθαλάσσιος, by the sea. ¹⁰ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ¹¹ Ζαβουλὼν, ὁ, Zebulun, Zebulon. ¹² Νεφθαλείμ, ὁ, Naphtali. ¹³ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ¹⁴ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ¹⁵ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ¹⁶ σκότος, ους, τό, darkness. ¹⁷ χώρα, ας, ἡ, land, region. ¹⁸ σκιά, ας, ἡ, shadow, thick darkness. ¹⁹ ἀνατέλλω, cause to rise, make to rise. ²⁰ μετανοέω, repent, change my mind. ²¹ ἐγγίζω, come near, approach. ²² Ἀνδρέας, ου, ὁ, Andrew. ²³ ἀμφίβληστρον, ου, τό, fishing net, net used for capturing. ²⁴ ἄλιεύς, ὁ, fisherman. ²⁵ δεῦτε, come!. ²⁶ ὀπίσω, behind, after (gen). ²⁷ δίκτυον, ου, τό, net, fishing net.

Καὶ προβὰς¹ ἐκεῖθεν,² εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, Ἰάκωβον³ τὸν τοῦ
 Ζεβεδαίου⁴ καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ
 Ζεβεδαίου⁴ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καταρτίζοντας⁵ τὰ δίκτυα⁶ αὐτῶν: καὶ
 ἐκάλεσεν αὐτούς. Οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα 22
 αὐτῶν ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Καὶ περιῆγεν⁷ ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς, διδάσκων ἐν ταῖς 23
 συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ
 θεραπεύων⁸ πᾶσαν νόσον⁹ καὶ πᾶσαν μαλακίαν¹⁰ ἐν τῷ λαῷ. Καὶ 24
 ἀπῆλθεν ἡ ἀκοή¹¹ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν:¹² καὶ προσήνεγκαν¹³
 αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς¹⁴ ἔχοντας, ποικίλαις¹⁵ νόσοις⁹ καὶ βασάνοις
 συνεχομένους,¹⁷ καὶ δαιμονιζομένους,¹⁸ καὶ σεληνιαζομένους,¹⁹ καὶ
 παραλυτικούς:²⁰ καὶ ἐθεράπευσεν⁸ αὐτούς. Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ 25
 ὄχλοι πολλοὶ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ Δεκαπόλεως²¹ καὶ Ἱεροσολύμων
 καὶ Ἰουδαίας²² καὶ πέραν²³ τοῦ Ἰορδάνου.²⁴

Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος: καὶ καθίσαντος²⁵ αὐτοῦ, 5
 προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ: καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, 2
 ἐδίδασκεν αὐτούς, λέγων,

¹προβαίνω, go forward, advance. ²ἐκεῖθεν, from there, from that place. ³Ἰάκωβος, James, Jacob. ⁴Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ⁵καταρτίζω, mend, fit. ⁶δίκτυον, ου, τό, net, fishing net. ⁷περιάγω, lead around, go about. ⁸θεραπεύω, heal, care for. ⁹νόσος, ου, ἡ, disease, malady. ¹⁰μαλακία, ας, ἡ, sickness, weakness. ¹¹ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ¹²Συρία, ας, ἡ, Syria. ¹³προσφέρω, bring to, offer. ¹⁴κακῶς, badly, evilly. ¹⁵ποικίλος, varied, manifold. ¹⁶βάσανος, ου, ἡ, torture, torment. ¹⁷συνέχω, hold fast, oppress. ¹⁸δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹⁹σεληνιάζομαι, be an epileptic, am a lunatic. ²⁰παραλυτικός, οὔ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ²¹Δεκάπολις, εως, ἡ, Decapolis. ²²Ἰουδαία, ας, ἡ, Judea. ²³πέραν, on the other side of, beyond (gen). ²⁴Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ²⁵καθίζω, seat, sit.

Μακάριοι οἱ πτωχοὶ¹ τῷ πνεύματι: ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν 3
οὐρανῶν.

Μακάριοι οἱ πενθοῦντες:² ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. 4

Μακάριοι οἱ πραεῖς:³ ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν⁴ τὴν γῆν. 5

Μακάριοι οἱ πεινῶντες⁵ καὶ διψῶντες⁶ τὴν δικαιοσύνην: ὅτι αὐτοὶ 6
χορτασθήσονται.⁷

Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες:⁸ ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.⁹ 7

Μακάριοι οἱ καθαροὶ¹⁰ τῇ καρδίᾳ: ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. 8

Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί:¹¹ ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ κληθήσονται. 9

Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι¹² ἕνεκεν¹³ δικαιοσύνης: ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ 10
βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν¹⁴ ὑμᾶς καὶ διώξωσιν,¹² καὶ εἰπωσιν 11

πάν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι,¹⁵ ἕνεκεν¹³ ἐμοῦ. Χαίρετε 12

καὶ ἀγαλλιᾶσθε,¹⁶ ὅτι ὁ μισθὸς¹⁷ ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς: οὕτως

γὰρ ἐδίωξαν¹² τοὺς προφῆτας τοὺς πρὸ¹⁸ ὑμῶν.

¹ πτωχός, poor, poor man (as a noun). ² πενθέω, mourn, lament. ³ πραῦς, gentle, mild. ⁴ κληρονομέω, inherit, obtain. ⁵ πεινάω, hunger, am hungry. ⁶ διψάω, thirst, thirst for. ⁷ χορτάζω, eat until full, be filled. ⁸ ἐλεήμων, merciful, sympathetic. ⁹ ἐλέεω, have mercy, pity. ¹⁰ καθαρός, clean, pure. ¹¹ εἰρηνοποιός, οὐ, ὁ, making peace, pacific. ¹² διώκω, pursue, persecute. ¹³ ἕνεκεν, for the sake of, on account of. ¹⁴ ὀνειδίζω, reproach, revile. ¹⁵ ψεύδομαι, lie. ¹⁶ ἀγαλλιάω, rejoice, am full of joy. ¹⁷ μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ¹⁸ πρό, before (gen), before.

Ἑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας¹ τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας¹ μωρανθῇ,² ἐν τίνι 13
 ἀλισθησέται;³ Εἰς οὐδὲν ἰσχύει⁴ ἔτι, εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω καὶ
 καταπατεῖσθαι⁵ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου: 14
 οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι⁶ ἐπάνω⁷ ὄρους κειμένη:⁸ οὐδὲ καίουσιν⁹ 15
 λύχνον¹⁰ καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον,¹¹ ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν,¹²
 καὶ λάμπει¹³ πᾶσιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οὕτως λαμψάτω¹³ τὸ φῶς ὑμῶν 16
 ἔμπροσθεν¹⁴ τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ
 δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Μὴ νομίσητε¹⁵ ὅτι ἦλθον καταλῦσαι¹⁶ τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας: οὐκ 17
 ἦλθον καταλῦσαι¹⁶ ἀλλὰ πληρῶσαι. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν 18
 παρέλθῃ¹⁷ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα¹⁸ ἐν ἧ μίᾳ κεραίᾳ¹⁹ οὐ μὴ παρέλθῃ
 ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. Ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ²⁰ μίαν τῶν 19
 ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων,²¹ καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους,
 ἐλάχιστος²¹ κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν: ὃς δ' ἂν
 ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
 οὐρανῶν. Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ²² ἡ δικαιοσύνη 20
 ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς
 τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

¹ ἅλας, ατος, τό, salt. ² μωραίνω, make foolish, make tasteless. ³ ἀλίζω, salt, sprinkle with salt. ⁴ ἰσχύω, be strong, able. ⁵ καταπατέω, trample under foot. ⁶ κρύπτω, conceal, hide. ⁷ ἐπάνω, above, over (gen). ⁸ κεῖμαι, lie, be laid. ⁹ καίω, burn, ignite. ¹⁰ λύχνος, ου, ό, lamp, lantern. ¹¹ μόδιος, ου, ό, dry measure. ¹² λυχνία, ας, ή, lampstand. ¹³ λάμπω, shine. ¹⁴ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹⁵ νομίζω, suppose, think. ¹⁶ καταλύω, destroy, lodge. ¹⁷ παρέρχομαι, pass by, go by. ¹⁸ ἰῶτα, τό, iota (the tenth Hebrew letter, yodh). ¹⁹ κεραία, ας, ή, projection, hook. ²⁰ λύω, untie, loose. ²¹ ἐλάχιστος, least, smallest. ²² περισσεύω, abound, be rich.

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις,¹ Οὐ φονεύσεις·² ὃς δ' ἂν φονεύσῃ,² 21
 ἔνοχος³ ἔσται τῇ κρίσει·⁴ ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος⁵ τῷ 22
 ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ⁶ ἔνοχος³ ἔσται τῇ κρίσει·⁴ ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ
 ἀδελφῷ αὐτοῦ, Ῥακά,⁷ ἔνοχος³ ἔσται τῷ συνεδρίῳ·⁸ ὃς δ' ἂν εἴπῃ,
 Μωρέ,⁹ ἔνοχος³ ἔσται εἰς τὴν γέενναν¹⁰ τοῦ πυρός. Ἐὰν οὖν 23
 προσφέρῃς¹¹ τὸ δῶρόν¹² σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον,¹³ καὶ ἐκεῖ μνησθῇς¹⁴
 ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν¹² σου 24
 ἔμπροσθεν¹⁵ τοῦ θυσιαστηρίου,¹³ καὶ ὑπάγε, πρῶτον διαλλάγηθι¹⁶ τῷ
 ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἔλθων πρόσφερε¹¹ τὸ δῶρόν¹² σου. Ἴσθι εὐνοῶν 25
 τῷ ἀντιδίκῳ¹⁸ σου ταχύ,¹⁹ ἕως ὅτου²⁰ εἴ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ, μήποτε
 σε παραδῶ ὁ ἀντίδικος¹⁸ τῷ κριτῇ,²² καὶ ὁ κριτής²² σε παραδῶ τῷ
 ὑπηρέτῃ,²³ καὶ εἰς φυλακὴν²⁴ βληθήσῃ. Ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ 26
 ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν,²⁵ ἕως ἂν ἀποδῷς²⁶ τὸν ἔσχατον κοδράντην.²⁷

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Οὐ μοιχεύσεις·²⁸ ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ 27
 βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι²⁹ αὐτὴν ἤδη ἐμοίχευσεν²⁸ αὐτὴν
 ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει³⁰ σε, 29
 ἐξέλε³¹ αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρεῖ³² γάρ σοι ἵνα ἀπόλῃται ἐν
 τῶν μελῶν³³ σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.¹⁰ Καὶ 30

¹ ἀρχαῖος, old, ancient. ² φονεύω, kill, murder. ³ ἔνοχος, involved in, liable. ⁴ κρίσις, εως, ἡ, judgment, judging. ⁵ ὀργίζω, irritate, provoke. ⁶ εἰκῇ, without cause or reason, vainly. ⁷ ῥακά, empty-headed fool, empty. ⁸ συνεδρίον, ου, τό, council, Sanhedrin. ⁹ μωρός, foolish, stupid. ¹⁰ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ¹¹ προσφέρω, bring to, offer. ¹² δῶρον, ου, τό, gift, present. ¹³ θυσιαστήριον, ου, τό, altar. ¹⁴ μμνήσκομαι, remember, recall. ¹⁵ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹⁶ διαλλάσσομαι, become reconciled to. ¹⁷ εὐνοέω, think kindly of, make friends. ¹⁸ ἀντίδικος, ου, ὁ, opponent, adversary. ¹⁹ ταχύ, quickly, speedily. ²⁰ ὅτου, until. ²¹ μήποτε, never, lest perchance. ²² κριτής, ου, ὁ, judge. ²³ ὑπηρέτης, ου, ὁ, servant, assistant. ²⁴ φυλακή, ης, ἡ, guard, prison. ²⁵ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ²⁶ ἀποδίδωμι, give back, pay. ²⁷ κοδράντης, ου, ὁ, quadrans (penny). ²⁸ μοιχεύω, commit adultery. ²⁹ ἐπιθυμέω, desire, long for. ³⁰ σκανδαλίζω, cause to stumble. ³¹ ἐξαιρέω, take out, deliver. ³² συμφέρω, bring together, it is profitable. ³³ μέλος, ους, τό, member, limb.

εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλίζει¹ σε, ἔκκοψον² αὐτήν καὶ βάλε ἀπὸ
 σοῦ: συμφέρει³ γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν⁴ σου, καὶ μὴ ὅλον
 τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.⁵ Ἐρρέθη δὲ ὅτι Ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν 31
 γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον:⁶ ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι ὅς ἂν 32
 ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς⁷ λόγου πορνείας,⁸ ποιεῖ
 αὐτὴν μοιχεῖσθαι:⁹ καὶ ὅς ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ¹⁰ μοιχεύεται.⁹

Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις,¹¹ Οὐκ ἐπιορκήσεις,¹² 33
 ἀποδώσεις¹³ δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὅρκους¹⁴ σου: ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ 34
 ὁμόσαι¹⁵ ὅλως:¹⁶ μήτε¹⁷ ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶν τοῦ θεοῦ: 35
 μήτε¹⁷ ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν¹⁸ ἐστὶν τῶν ποδῶν αὐτοῦ: μήτε¹⁷ εἰς
 Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶν τοῦ μεγάλου βασιλέως: μήτε¹⁷ ἐν τῇ 36
 κεφαλῇ σου ὁμόσης,¹⁵ ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα¹⁹ λευκὴν²⁰ ἢ
 μέλαιναν²¹ ποιῆσαι. Ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν, ναί²² ναί,²² οὐ οὐ: τὸ δὲ 37
 περισσὸν²³ τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν.

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ὁφθαλμὸν ἀντὶ²⁴ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα²⁵ ἀντὶ²⁴ 38
 ὀδόντος:²⁵ ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι²⁶ τῷ πονηρῷ: ἀλλ' ὅστις 39
 σε ῥαπίσει²⁷ ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγώνα,²⁸ στρέψον²⁹ αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην: 40
 καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά³⁰ σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ

¹ σκανδαλίζω, cause to stumble. ² ἐκκόπτω, cut out, cut off. ³ συμφέρω, bring together, it is profitable. ⁴ μέλος, οὐς, τό, member, limb. ⁵ γέεννα, ἡς, ἡ, gehenna, Gehenna. ⁶ ἀποστάσιον, οὐ, τό, certificate of divorce, repudiation. ⁷ παρεκτός, except for, apart from. ⁸ πορνεία, ας, ἡ, fornication, idolatry. ⁹ μοιχεύομαι, commit adultery with, commit adultery. ¹⁰ γαμέω, marry. ¹¹ ἀρχαῖος, old, ancient. ¹² ἐπιορκέω, swear falsely, make a false vow. ¹³ ἀποδίδωμι, give back, pay. ¹⁴ ὅρκος, οὐ, ὁ, oath. ¹⁵ ὁμνύω, swear, take an oath. ¹⁶ ὅλως, altogether, completely. ¹⁷ μήτε, neither, nor. ¹⁸ ὑποπόδιον, οὐ, τό, footstool. ¹⁹ θρίξ, τριχός, ἡ, hair. ²⁰ λευκός, white, bright. ²¹ μέλας, black, ink. ²² ναί, yes, truly. ²³ περισσός, excessive, abundant. ²⁴ ἀντί, instead of, in place of. ²⁵ ὀδός, ὁ, tooth. ²⁶ ἀνθίστημι, resist, oppose. ²⁷ ῥαπίζω, slap, strike. ²⁸ σιαγών, ὄνος, ἡ, cheek, jawbone. ²⁹ στρέφω, turn, am converted. ³⁰ χιτῶν, ὤνος, ὁ, tunic, garment.

καὶ τὸ ἱμάτιον· καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει ¹ μίλιον ² ἔν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ 41
 δύο. Τῷ αἰτοῦντί σε δίδου· καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι ³ 42
 μὴ ἀποστραφῆς. ⁴

Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον ⁵ σου, καὶ μισήσεις ⁶ τὸν 43
 ἐχθρόν ⁷ σου· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ⁷ ὑμῶν, 44
 εὐλογεῖτε ⁸ τοὺς καταρωμένους ⁹ ὑμᾶς, καλῶς ¹⁰ ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ⁶
 ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ¹¹ ὑμᾶς, καὶ
 διωκόντων ¹² ὑμᾶς· ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς 45
 οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον ¹³ αὐτοῦ ἀνατέλλει ¹⁴ ἐπὶ πονηροὺς καὶ
 ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ¹⁵ ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. ¹⁶ Ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε 46
 τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ¹⁷ ἔχετε; Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι ¹⁸ τὸ
 αὐτὸ ποιοῦσιν; Καὶ ἐὰν ἀσπάσῃσθε τοὺς φίλους ¹⁹ ὑμῶν μόνον, τί 47
 περισσὸν ²⁰ ποιεῖτε; Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι ¹⁸ οὕτως ποιοῦσιν; Ἔσεσθε 48
 οὗν ὑμεῖς τέλειοι, ²¹ ὥσπερ ²² ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ²¹
 ἐστίν.

Προσέχετε ²³ τὴν ἐλεημοσύνην ²⁴ ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν ²⁵ τῶν 6
 ἀνθρώπων, πρὸς τὸ θαυμάζειν ²⁶ αὐτοῖς· εἰ δὲ μήγε, ²⁷ μισθὸν ¹⁷ οὐκ ἔχετε
 παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

¹ ἀγγαρεύω, compel, press into service. ² μίλιον, ου, τό, mile, Roman mile. ³ δανείζω, lend, borrow. ⁴ ἀποστρέφω, turn away, turn back. ⁵ πλησίον, near, neighbor (as a noun). ⁶ μισέω, hate, detest. ⁷ ἐχθρός, hating, enemy (as a noun). ⁸ εὐλογέω, bless. ⁹ καταράσθαι, curse. ¹⁰ καλῶς, rightly, well. ¹¹ ἐπηρεάζω, mistreat, revile. ¹² διώκω, pursue, persecute. ¹³ ἥλιος, ου, ὁ, sun, sunlight. ¹⁴ ἀνατέλλω, cause to rise, make to rise. ¹⁵ βρέχω, send rain, rain. ¹⁶ ἄδικος, unjust, unrighteous. ¹⁷ μισθός, ου, ὁ, wages, reward. ¹⁸ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ¹⁹ φίλος, ου, ὁ, loving, friend. ²⁰ περισσός, excessive, abundant. ²¹ τέλειος, complete, perfect. ²² ὥσπερ, just as, even as. ²³ προσέχω, take head of, attend to. ²⁴ ἐλεημοσύνη, ης, ἡ, alms, alms-giving. ²⁵ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ²⁶ θαύμαζω, look at, behold. ²⁷ μήγε, otherwise (used in the phrase εἰ δὲ μήγε).

Ὅταν οὖν ποιῇς ἐλεημοσύνην,¹ μὴ σαλπίσῃς² ἔμπροσθέν³ σου, ὥσπερ⁴ 2
οἱ ὑποκριταί⁵ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ρύμαις,⁶ ὅπως
δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν⁷ τὸν
μισθὸν⁸ αὐτῶν. Σοῦ δὲ ποιούντος ἐλεημοσύνην,¹ μὴ γνώτω ἡ 3
ἀριστερά⁹ σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου, ὅπως ἡ σου ἡ ἐλεημοσύνη¹ ἐν τῷ 4
κρυπτῷ¹⁰· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ¹⁰ αὐτὸς ἀποδώσει
σοι ἐν τῷ φανερῷ.¹²

Καὶ ὅταν προσεύχη, οὐκ ἔσῃ ὥσπερ⁴ οἱ ὑποκριταί,⁵ ὅτι φιλοῦσιν¹³ ἐν 5
ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις¹⁴ τῶν πλατειῶν¹⁵ ἐστῶτες
προσεύχεσθαι, ὅπως ἂν φανῶσιν¹⁶ τοῖς ἀνθρώποις· ἀμὴν λέγω ὑμῖν
ὅτι ἀπέχουσιν⁷ τὸν μισθὸν⁸ αὐτῶν. Σὺ δέ, ὅταν προσεύχη, εἰσελθε εἰς 6
τὸ ταμιεῖόν¹⁷ σου, καὶ κλείσας¹⁸ τὴν θύραν¹⁹ σου, πρόσευξαι τῷ πατρί
σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ¹⁰· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ¹⁰
ἀποδώσει¹¹ σοι ἐν τῷ φανερῷ.¹² Προσευχόμενοι δὲ μὴ 7
βαττολογήσητε,²⁰ ὥσπερ⁴ οἱ ἐθνικοί²¹· δοκοῦσιν γὰρ ὅτι ἐν τῇ
πολυλογίᾳ²² αὐτῶν εἰσακουσθήσονται.²³ Μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε²⁴ αὐτοῖς· 8
οἶδεν γὰρ ὁ πατήρ ὑμῶν ὧν χρεῖαν²⁵ ἔχετε, πρὸ²⁶ τοῦ ὑμᾶς αἰτήσαι
αὐτόν. Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς 9
οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω²⁷ τὸ ὄνομά σου. Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. 10

¹ ἐλεημοσύνη, ης, ἡ, alms, alms-giving. ² σαλπίζω, sound a trumpet. ³ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ⁴ ὥσπερ, just as, even as. ⁵ ὑποκριτής, οὗ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁶ ῥύμη, ης, ἡ, narrow street, lane. ⁷ ἀπέχω, received, obtain. ⁸ μισθός, οὗ, ὁ, wages, reward. ⁹ ἀριστερός, left, on the left. ¹⁰ κρυπτός, hidden, secret. ¹¹ ἀποδίδωμι, give back, pay. ¹² φανερός, manifest, apparent. ¹³ φιλέω, love, kiss. ¹⁴ γωνία, ας, ἡ, angle, corner. ¹⁵ πλατεῖα, ας, ἡ, street. ¹⁶ φαίνω, shine, appear. ¹⁷ ταμιεῖον, ου, τό, inner room, storeroom. ¹⁸ κλείω, shut, shut up. ¹⁹ θύρα, ας, ἡ, door, gate. ²⁰ βαττολογέω, chatter, utter empty words. ²¹ ἐθνικός, Gentile, pagan. ²² πολυλογία, ας, ἡ, much speaking, wordiness. ²³ εἰσακούω, listen, hear. ²⁴ ὁμοιόω, make like, liken. ²⁵ χρεῖα, ας, ἡ, need, necessity. ²⁶ πρὸ, before (gen), before. ²⁷ ἁγιάζω, make holy, consecrate.

Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν ἄρτον 11
 ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον¹ δὸς ἡμῖν σήμερον.² Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ 12
 ὀφειλήματα³ ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις⁴ ἡμῶν. Καὶ 13
 μὴ εἰσενέγκῃς⁵ ἡμᾶς εἰς πειρασμόν,⁶ ἀλλὰ ῥύσαι⁷ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ
 πονηροῦ. Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς
 αἰῶνας. Ἀμήν. Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα⁸ 14
 αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος·⁹ ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε 15
 τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα⁸ αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει
 τὰ παραπτώματα⁸ ὑμῶν.

Ὅταν δὲ νηστεύητε,¹⁰ μὴ γίνεσθε ὥσπερ¹¹ οἱ ὑποκριταὶ¹² σκυθρωποί·¹³ 16
 ἀφανίζουσιν¹⁴ γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φανῶσιν¹⁵ τοῖς
 ἀνθρώποις νηστεύοντες·¹⁰ ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσιν¹⁶ τὸν
 μισθὸν¹⁷ αὐτῶν. Σὺ δὲ νηστεύων¹⁰ ἄλειψαί¹⁸ σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ 17
 πρόσωπόν σου νίψαι,¹⁹ ὅπως μὴ φανῇς¹⁵ τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων,¹⁰ 18
 ἀλλὰ τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ·²⁰ καὶ ὁ πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν
 τῷ κρυπτῷ²⁰ ἀποδώσει²¹ σοι.

Μὴ θησαυρίζετε²² ὑμῖν θησαυροὺς²³ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σῆς²⁴ καὶ βρώσις 19
 ἀφανίζει,¹⁴ καὶ ὅπου κλέπται²⁶ διορύσσουσιν²⁷ καὶ κλέπτουσιν·²⁸ 20

¹ ἐπιούσιος, for today, daily. ² σήμερον, today, now. ³ ὀφείλημα, τος, τό, debt, that which is owed. ⁴ ὀφειλέτης, ου, ὁ, debtor, sinner. ⁵ εἰσφέρειν, carry inward, bring in. ⁶ πειρασμός, οὔ, ὁ, temptation, trial. ⁷ ῥύομαι, rescue, save. ⁸ παράπτωμα, τος, τό, trespass, falling away. ⁹ οὐράνιος, heavenly, in heaven. ¹⁰ νηστεύω, fast. ¹¹ ὥσπερ, just as, even as. ¹² ὑποκριτής, οὔ, ὁ, hypocrite, pretender. ¹³ σκυθρωπός, sad, gloomy. ¹⁴ ἀφανίζω, destroy, cause to disappear. ¹⁵ φαίνω, shine, appear. ¹⁶ ἀπέχω, received, obtain. ¹⁷ μισθός, οὔ, ὁ, wages, reward. ¹⁸ ἀλείφω, anoint. ¹⁹ νίπτω, wash. ²⁰ κρυπτός, hidden, secret. ²¹ ἀποδίδωμι, give back, pay. ²² θησαυρίζω, lay up, store up. ²³ θησαυρός, οὔ, ὁ, storehouse, treasure. ²⁴ σῆς, σῆτος, ὁ, moth. ²⁵ βρώσις, εως, ἡ, eating, food. ²⁶ κλέπτης, ου, ὁ, thief. ²⁷ διορύσσω, break through, break in. ²⁸ κλέπτω, steal.

θησαυρίζετε¹ δὲ ὑμῖν θησαυροὺς² ἐν οὐρανῳ, ὅπου οὔτε σῆς³ οὔτε
 βρώσις⁴ ἀφανίζει,⁵ καὶ ὅπου κλέπται⁶ οὐ διορύσσουσιν⁷ οὐδὲ
 κλέπτουσιν.⁸ Ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς² ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ 21
 καρδία ὑμῶν. Ὁ λύχνος⁹ τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός: ἐὰν οὖν ὁ 22
 ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς¹⁰ ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν¹¹ ἔσται: ἐὰν δὲ 23
 ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν¹² ἔσται. Εἰ
 οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος¹³ ἐστίν, τὸ σκότος¹³ πόσον;¹⁴ Οὐδεὶς 24
 δύναται δυσὶν κυρίοις δουλεύειν: ¹⁵ ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει, ¹⁶ καὶ τὸν
 ἕτερον ἀγαπήσει: ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται,¹⁷ καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει.¹⁸
 Οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν¹⁵ καὶ μαμωνᾷ.¹⁹ Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ 25
 μεριμνᾶτε²⁰ τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίνητε: μηδὲ τῷ σώματι
 ὑμῶν, τί ἐνδύσθησθε.²¹ Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλείον ἐστιν τῆς τροφῆς,²² καὶ τὸ
 σῶμα τοῦ ἐνδύματος;²³ Ἐμβλέψατε²⁴ εἰς τὰ πετεινὰ²⁵ τοῦ οὐρανοῦ, 26
 ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν,²⁶ οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας,²⁷
 καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος²⁸ τρέφει²⁹ αὐτά: οὐχ ὑμεῖς μάλλον
 διαφέρετε³⁰ αὐτῶν; Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν²⁰ δύναται προσθεῖναι³¹ 27
 ἐπὶ τὴν ἡλικίαν³² αὐτοῦ πῆχυν³³ ἓνα; Καὶ περὶ ἐνδύματος²³ τί 28
 μεριμνᾶτε;²⁰ Καταμάθετε³⁴ τὰ κρίνα³⁵ τοῦ ἀγροῦ,³⁶ πῶς αὐξάνει: ³⁷ οὐ
 κοπιᾷ,³⁸ οὐδὲ νήθει: ³⁹ λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομὼν⁴⁰ ἐν πάσῃ τῇ 29

¹ θησαυρίζω, lay up, store up. ² θησαυρός, οὐ, ὁ, storehouse, treasure. ³ σῆς, σῆτος, ὁ, moth. ⁴ βρώσις, εως, ἡ, eating, food. ⁵ ἀφανίζω, destroy, cause to disappear. ⁶ κλέπτεις, ου, ὁ, thief. ⁷ διορύσσω, break through, break in. ⁸ κλέπτω, steal. ⁹ λύχνος, ου, ὁ, lamp, lantern. ¹⁰ ἀπλοῦς, simple, single. ¹¹ φωτεινός, bright, full of light. ¹² σκοτεινός, dark, full of darkness. ¹³ σκότος, ους, τό, darkness. ¹⁴ πόσος, how many? how great? ¹⁵ δουλεύω, serve, am a slave. ¹⁶ μισέω, hate, detest. ¹⁷ ἀντέχομαι, hold, hold fast. ¹⁸ καταφρονέω, think little of, despise. ¹⁹ μαμωνᾶς, ᾱ, ὁ, riches, mammon. ²⁰ μεριμνᾶω, be anxious, distracted. ²¹ ἐνδύω, put on, clothe. ²² τροφή, ῆς, ἡ, food, nourishment. ²³ ἐνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ²⁴ ἐμβλέπω, look at, look into. ²⁵ πετεινόν, ου, τό, bird. ²⁶ θερίζω, reap, gather. ²⁷ ἀποθήκη, ης, ἡ, storehouse, barn. ²⁸ οὐράνιος, heavenly, in heaven. ²⁹ τρέφω, make to grow, nourish. ³⁰ διαφέρω, differ, carry through. ³¹ προστίθημι, add, add to. ³² ἡλικία, ας, ἡ, maturity, age. ³³ πῆχυν, εως, ὁ, cubit. ³⁴ καταμανθάνω, observe (well), learn. ³⁵ κρίνον, ου, τό, lily. ³⁶ ἀγρός, ου, ὁ, field, farm. ³⁷ αὐξάνω, cause to grow, increase. ³⁸ κοπιᾶω, toil, labor. ³⁹ νήθω, spin. ⁴⁰ Σολομών, ωνος, ὁ, Solomon.

δόξῃ αὐτοῦ περιβάλετο¹ ὡς ἐν τούτων. Εἰ δὲ τὸν χόρτον² τοῦ ἀγροῦ,³ 30
 σήμερον⁴ ὄντα, καὶ αὔριον⁵ εἰς κλίβανον⁶ βαλλόμενον, ὁ θεὸς οὕτως
 ἀμφιέννυσιν,⁷ οὐ πολλῶ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;⁸ Μὴ οὖν 31
 μεριμνήσητε,⁹ λέγοντες, Τί φάγωμεν, ἢ τί πίνωμεν, ἢ τί
 περιβαλώμεθα;¹ Πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ:¹⁰ οἶδεν γὰρ ὁ 32
 πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος¹¹ ὅτι χρήζετε¹² τούτων ἀπάντων.¹³ Ζητεῖτε δὲ 33
 πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ
 ταῦτα πάντα προστεθήσεται¹⁴ ὑμῖν. Μὴ οὖν μεριμνήσητε⁹ εἰς τὴν 34
 αὔριον:⁵ ἢ γὰρ αὔριον⁵ μεριμνήσει⁹ τὰ ἐαυτῆς. Ἀρκετὸν¹⁵ τῇ ἡμέρᾳ ἢ
 κακία¹⁶ αὐτῆς.

Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε: ἐν ᾧ γὰρ κρίματι¹⁷ κρίνετε, κριθήσεσθε: 7
 καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ¹⁸ μετρεῖτε,¹⁹ μετρηθήσεται¹⁹ ὑμῖν. Τί δὲ βλέπεis τὸ 3
 κάρφος²⁰ τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῶ²¹
 ὀφθαλμῷ δοκὸν²² οὐ κατανοεῖς;²³ Ἡ πῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου, Ἄφες 4
 ἐκβάλω τὸ κάρφος²⁰ ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου: καὶ ἰδοῦ, ἡ δοκὸς²² ἐν τῷ
 ὀφθαλμῷ σου; Ὑποκριτά,²⁴ ἐκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν²² ἐκ τοῦ 5
 ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις²⁵ ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος²⁰ ἐκ τοῦ
 ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

¹ περιβάλλω, put around, clothe. ² χόρτος, ου, ό, grass, hay. ³ ἀγρός, ου, ό, field, farm. ⁴ σήμερον, today, now. ⁵ αὔριον, tomorrow. ⁶ κλίβανος, ου, ό, oven, furnace. ⁷ ἀμφιέννυμι, clothe, dress. ⁸ ὀλιγόπιστος, of little faith. ⁹ μεριμνάω, be anxious, distracted. ¹⁰ ἐπιζητέω, seek for, seek after. ¹¹ οὐράνιος, heavenly, in heaven. ¹² χρήζω, need, have need of. ¹³ ἅπας, each, every. ¹⁴ προστίθημι, add, add to. ¹⁵ ἀρκετός, sufficient, enough. ¹⁶ κακία, ας, ή, malice, evil. ¹⁷ κρίμα, ος, τό, judgment, verdict. ¹⁸ μέτρον, ου, τό, measure, measuring rod. ¹⁹ μετρέω, measure, estimate. ²⁰ κάρφος, ους, τό, speck, dry stalk. ²¹ σός, your, yours. ²² δοκός, οὔ, ή, beam of timber, log. ²³ κατανοέω, observe, understand. ²⁴ ὑποκριτής, οὔ, ό, hypocrite, pretender. ²⁵ διαβλέπω, see clearly, look intently.

Μὴ δώτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσίν·¹ μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας² ὑμῶν 6
 ἔμπροσθεν³ τῶν χοίρων,⁴ μήποτε⁵ καταπατήσωσιν⁶ αὐτοὺς ἐν τοῖς
 ποσὶν αὐτῶν, καὶ στραφέντες⁷ ῥήξωσιν⁸ ὑμᾶς.

Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὕρήσετε· κρούετε,⁹ καὶ 7
 ἀνοιγέσεται ὑμῖν. Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὕρίσκει, 8
 καὶ τῷ κρούοντι⁹ ἀνοιγέσεται. Ἡ τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν 9
 ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει¹⁰ αὐτῷ; Καὶ ἐὰν 10
 ἰχθὺν¹¹ αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν¹² ἐπιδώσει¹⁰ αὐτῷ; Εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ 11
 ὄντες, οἴδατε δόματα¹³ ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ¹⁴
 μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν
 αὐτόν; Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, 12
 οὕτως¹⁵ καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ
 προφῆται.

Εἰσελθετε διὰ τῆς στενῆς¹⁶ πύλης·¹⁷ ὅτι πλατεῖα¹⁸ ἡ πύλη,¹⁷ καὶ 13
 εὐρύχωρος¹⁹ ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα²⁰ εἰς τὴν ἀπώλειαν,²¹ καὶ πολλοὶ εἰσιν
 οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς· τί στενὴ¹⁶ ἡ πύλη,¹⁷ καὶ τεθλιμμένη²² ἡ 14
 ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα²⁰ εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι²³ εἰσὶν οἱ εὕρισκοντες
 αὐτήν.

¹ κύων, ος, ὁ, dog. ² μαργαρίτης, ου, ὁ, pearl. ³ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ⁴ χοῖρος, ου, ὁ, swine, pig. ⁵ μήποτε, never, lest perchance. ⁶ καταπατέω, trample under foot. ⁷ στρέφω, turn, am converted. ⁸ ῥήγνυμι, break apart, throw down. ⁹ κρούω, knock, strike. ¹⁰ ἐπιδίδωμι, give to, hand in. ¹¹ ἰχθύς, ὕος, ὁ, fish. ¹² ὄφιν, εως, ὁ, snake, serpent. ¹³ δόμα, τος, τό, present, gift. ¹⁴ πόσος, how many? how great? ¹⁵ οὕτως, thus, so. ¹⁶ στενός, narrow. ¹⁷ πύλη, ης, ἡ, gate, porch. ¹⁸ πλατύς, broad, street. ¹⁹ εὐρύχωρος, broad, spacious. ²⁰ ἀπάγω, lead away, lead. ²¹ ἀπώλεια, ας, ἡ, destruction, ruin. ²² θλίβω, press, oppress. ²³ ὀλίγος, little, few.

Προσέχετε¹ δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν,² οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς 15
 ἐν ἐνδύμασιν³ προβάτων,⁴ ἔσωθεν⁵ δέ εἰσιν λύκοι⁶ ἄρπαγες.⁷ Ἀπὸ τῶν 16
 καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε⁸ αὐτούς· μήτι⁹ συλλέγουσιν¹⁰ ἀπὸ
 ἀκανθῶν¹¹ σταφυλὴν,¹² ἢ ἀπὸ τριβόλων¹³ σῦκα;¹⁴ Οὕτως πᾶν δένδρον 17
 ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ· τὸ δὲ σαπρὸν¹⁶ δένδρον¹⁵ καρποὺς
 πονηροὺς ποιεῖ. Οὐ δύναται δένδρον¹⁵ ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς 18
 ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον¹⁵ σαπρὸν¹⁶ καρποὺς καλοὺς ποιεῖν. Πᾶν δένδρον 19
 μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται¹⁷ καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. Ἄρα¹⁸ 20
 γέ¹⁹ ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε⁸ αὐτούς. Οὐ πᾶς ὁ λέγων 21
 μοι, Κύριε, κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ'
 ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Πολλοὶ ἐροῦσίν 22
 μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, Κύριε, κύριε, οὐ τῷ σῶ²⁰ ὀνόματι
 προεφητεύσαμεν,²¹ καὶ τῷ σῶ²⁰ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ
 σῶ²⁰ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; Καὶ τότε ὁμολογήσω²² 23
 αὐτοῖς ὅτι Οὐδέποτε²³ ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε²⁴ ἀπ' ἐμοῦ οἱ
 ἐργαζόμενοι²⁵ τὴν ἀνομίαν.²⁶ Πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους 24
 τούτους καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιώσω²⁷ αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ,²⁸ ὅστις
 ὠκοδόμησεν²⁹ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν:³⁰ καὶ κατέβη ἡ 25
 βροχὴ³¹ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ³² καὶ ἔπνευσαν³³ οἱ ἄνεμοι,³⁴ καὶ

¹ προσέχω, take head of, attend to. ² ψευδοπροφήτης, ου, ό, false prophet. ³ ἐνδύμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ⁴ πρόβατον, ου, τό, sheep. ⁵ ἔσωθεν, from within, within. ⁶ λύκος, ου, ό, wolf, jackal. ⁷ ἄρπαξ, ravenous, rapacious. ⁸ ἐπιγινώσκω, recognise, come to know. ⁹ μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ¹⁰ συλλέγω, collect, gather. ¹¹ ἀκανθα, ης, ή, thorn, thorn bush. ¹² σταφυλή, ης, ή, grape, bunch of grapes. ¹³ τρίβολος, ου, ό, thistle, briar. ¹⁴ σῦκον, ου, τό, fig. ¹⁵ δένδρον, ου, τό, tree. ¹⁶ σαπρός, rotten, worthless. ¹⁷ ἐκκόπτω, cut out, cut off. ¹⁸ ἄρα, so, then. ¹⁹ γέ, indeed, at least. ²⁰ σός, your, yours. ²¹ προφητεύω, prophesy, foretell. ²² ὁμολογέω, confess, profess. ²³ οὐδέποτε, never. ²⁴ ἀποχωρέω, go away, depart. ²⁵ ἐργάζομαι, work, word. ²⁶ ἀνομία, ας, ή, lawlessness, iniquity. ²⁷ ὁμοιώω, make like, liken. ²⁸ φρόνιμος, prudent, wise. ²⁹ οἰκοδομέω, build up, construct. ³⁰ πέτρα, ας, ή, rock. ³¹ βροχή, ης, ή, rain, heavy rain. ³² ποταμός, οὔ, ό, river, stream. ³³ πνέω, blow. ³⁴ ἄνεμος, ου, ό, wind.

προσέπεσον¹ τῇ οἰκίᾳ ἐκεῖνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσεν: τεθεμελίωτο² γὰρ ἐπὶ
τὴν πέτραν.³ Καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ μὴ 26
ποιῶν αὐτούς, ὁμοιωθήσεται⁴ ἀνδρὶ μωρῷ,⁵ ὅστις ὠκοδόμησεν⁶ τὴν
οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον:⁷ καὶ κατέβη ἡ βροχὴ⁸ καὶ ἦλθον οἱ 27
ποταμοὶ⁹ καὶ ἔπνευσαν¹⁰ οἱ ἄνεμοι,¹¹ καὶ προσέκοψαν¹² τῇ οἰκίᾳ
ἐκεῖνῃ, καὶ ἔπεσεν: καὶ ἦν ἡ πτώσις¹³ αὐτῆς μεγάλη.

Καὶ ἐγένετο ὅτε συνετέλεσεν¹⁴ ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, 28
ἐξεπλήσσοντο¹⁵ οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ¹⁶ αὐτοῦ: ἦν γὰρ διδάσκων 29
αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί: 8
καὶ ἰδού, λεπρὸς¹⁷ ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ, λέγων, Κύριε, ἐὰν θέλῃς,
δύνασαι με καθαρίσαι.¹⁸ Καὶ ἐκτείνας¹⁹ τὴν χεῖρα, ἥψατο²⁰ αὐτοῦ ὁ 3
Ἰησοῦς, λέγων, Θέλω, καθαρίσθητι.¹⁸ Καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη¹⁸
αὐτοῦ ἡ λέπρα.²¹ Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὅρα μηδενὶ εἴπῃς: ἀλλὰ 4
ὑπάγε, σεαυτὸν²² δείξον²³ τῷ ἱερεῖ,²⁴ καὶ προσένεγκε²⁵ τὸ δῶρον²⁶ ὃ
προσέταξεν²⁷ Μωσῆς, εἰς μαρτύριον²⁸ αὐτοῖς.

¹ προσπίπτω, fall upon, fall down before. ² θεμελιόω, lay a foundation, found. ³ πέτρα, ας, ἡ, rock. ⁴ ὁμοιόω, make like, liken. ⁵ μωρός, foolish, stupid. ⁶ οἰκοδομέω, build up, construct. ⁷ ἄμμος, ου, ἡ, sand. ⁸ βροχή, ης, ἡ, rain, heavy rain. ⁹ ποταμός, οὔ, ὁ, river, stream. ¹⁰ πνέω, blow. ¹¹ ἄνεμος, ου, ὁ, wind. ¹² προσκόπτω, strike against, stumble. ¹³ πτώσις, εως, ἡ, fall, falling. ¹⁴ συντελέω, complete, accomplish. ¹⁵ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ¹⁶ διδαχή, ἡς, ἡ, teaching, instruction. ¹⁷ λεπρός, οὔ, ὁ, scaly, leprous. ¹⁸ καθαρίζω, cleanse, make clean. ¹⁹ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ²⁰ ἅπτομαι, touch or handle. ²¹ λέπρα, ας, ἡ, leprosy. ²² σεαυτοῦ, yourself, of you. ²³ δείκνυμι, show, point out. ²⁴ ἱερεὺς, εως, ὁ, priest. ²⁵ προσφέρω, bring to, offer. ²⁶ δῶρον, ου, τό, gift, present. ²⁷ προστάσσω, command, order. ²⁸ μαρτύριον, ου, τό, testimony, witness.

Εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς Καπερναοῦμ,¹ προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος² 5
 παρακαλῶν αὐτόν, καὶ λέγων, Κύριε, ὁ παῖς³ μου βέβληται ἐν τῇ 6
 οἰκίᾳ παραλυτικός,⁴ δεινῶς⁵ βασανιζόμενος.⁶ Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ 7
 Ἰησοῦς, Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω⁷ αὐτόν. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ 8
 ἑκατόνταρχος² ἔφη, Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς⁸ ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην⁹
 εἰσέλθῃς: ἀλλὰ μόνον εἰπέ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται¹⁰ ὁ παῖς³ μου. Καὶ 9
 γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν¹¹
 στρατιώτας:¹² καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύθητι, καὶ πορεύεται: καὶ ἄλλῳ,
 Ἔρχου, καὶ ἔρχεται: καὶ τῷ δούλῳ μου, Ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. 10
 Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν,¹³ καὶ εἶπεν τοῖς ἀκολουθοῦσιν,
 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην¹⁴ πίστιν εὑρον. Λέγω 11
 δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν¹⁵ καὶ δυσμῶν¹⁶ ἔξουσιν,¹⁷ καὶ
 ἀνακλιθήσονται¹⁸ μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ
 βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν: οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς 12
 τὸ σκότος¹⁹ τὸ ἐξώτερον:²⁰ ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς²¹ καὶ ὁ βρυγμὸς²²
 τῶν ὀδόντων.²³ Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχη,² Ὑπαγε, καὶ ὡς 13
 ἐπίστευσας γεννηθήτω σοι. Καὶ ἰάθη¹⁰ ὁ παῖς³ αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.

¹ Καπερναοῦμ, ἡ, Capernaum. ² ἑκατοντάρχης, centurion. ³ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ⁴ παραλυτικός, οὐ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ⁵ δεινῶς, terribly, vehemently. ⁶ βασανίζω, torment, torture. ⁷ θεραπεύω, I will heal, I will care for. ⁸ ἱκανός, sufficient, able. ⁹ στέγη, ἡς, ἡ, roof, flat roof of a house. ¹⁰ ἰάομαι, heal. ¹¹ ἐμαυτοῦ, of myself. ¹² στρατιώτης, ου, ὁ, soldier. ¹³ θαυμάζω, am amazed, marvel at. ¹⁴ τοσούτος, so great, so much. ¹⁵ ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ¹⁶ δυσμή, ἡς, ἡ, the western region. ¹⁷ ἔκω, have come, am present. ¹⁸ ἀνακλίνω, lay upon, lay down. ¹⁹ σκότος, ους, τό, darkness. ²⁰ ἐξώτερος, outer, outside. ²¹ κλαυθμός, οὐ, ὁ, weeping, lamentation. ²² βρυγμός, οὐ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ²³ ὀδούς, ὁ, tooth.

Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδεν τὴν πενθεράν¹ αὐτοῦ 14
 βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν,² καὶ ἥψατο³ τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ 15
 ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός·⁴ καὶ ἠγέρθη, καὶ διηκόνει⁵ αὐτῷ. Ὁψίας⁶ δὲ 16
 γενομένης προσήνεγκαν⁷ αὐτῷ δαιμονιζομένους⁸ πολλούς· καὶ
 ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς⁹ ἔχοντας
 ἐθεράπευσεν·¹⁰ ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου¹¹ τοῦ προφήτου, 17
 λέγοντος, Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας¹² ἡμῶν ἔλαβεν, καὶ τὰς νόσους¹³
 ἐβάστασεν.¹⁴

Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους περὶ αὐτόν, ἐκέλευσεν¹⁵ ἀπελθεῖν εἰς 18
 τὸ πέραν.¹⁶ Καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς εἶπεν αὐτῷ, Διδάσκαλε, 19
 ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Αἱ 20
 ἀλώπεκες¹⁷ φωλεοὺς¹⁸ ἔχουσιν, καὶ τὰ πετεινὰ¹⁹ τοῦ οὐρανοῦ
 κατασκηνώσεις·²⁰ ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ²¹ τὴν
 κεφαλὴν κλίνει.²² Ἄλλος δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, 21
 ἐπίτρεψόν²³ μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι²⁴ τὸν πατέρα μου. Ὁ δὲ 22
 Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι²⁴
 τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς.

¹ πενθερά, ἄς, ἡ, mother-in-law. ² πυρέσσω, suffer with a fever. ³ ἅπτομαι, touch or handle. ⁴ πυρετός, οὐ, ὁ, fever. ⁵ διακονέω, serve, minister. ⁶ ὄψιος, late. ⁷ προσφέρω, bring to, offer. ⁸ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ⁹ κακῶς, badly, evilly. ¹⁰ θεραπεύω, heal, care for. ¹¹ Ἡσαΐας, οὐ, ὁ, Isaiah. ¹² ἀσθένεια, ἀς, ἡ, weakness, sickness. ¹³ νόσος, οὐ, ἡ, disease, malady. ¹⁴ βαστάζω, bear, carry. ¹⁵ κελεύω, order, command. ¹⁶ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ¹⁷ ἀλώπηξ, εκος, ἡ, fox. ¹⁸ φωλεός, οὐ, ὁ, den, hole. ¹⁹ πετεινόν, οὐ, τό, bird. ²⁰ κατασκήνωσις, εως, ἡ, place to live, nest. ²¹ ποῦ, where?. ²² κλίνω, cause to bend, bow. ²³ ἐπιτρέπω, permit, allow. ²⁴ θάπτω, bury.

Καὶ ἐμβάντι¹ αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 23

Καὶ ἰδού, σεισμὸς² μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον 24

καλύπτεσθαι³ ὑπὸ τῶν κυμάτων·⁴ αὐτὸς δὲ ἐκάθευδεν.⁵ Καὶ 25

προσελθόντες οἱ μαθηταὶ ἤγειραν αὐτόν, λέγοντες, Κύριε, σῶσον

ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα. Καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί δειλοί⁶ ἐστε, ὀλιγόπιστοι;⁷ 26

Τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησεν⁸ τοῖς ἀνέμοις⁹ καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ ἐγένετο

γαλήνη¹⁰ μεγάλη. Οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν,¹¹ λέγοντες, Ποταπός 27

ἐστὶν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι⁹ καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν¹³ αὐτῷ;

Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν¹⁴ εἰς τὴν χώραν¹⁵ τῶν Γεργεσηνῶν,¹⁶ 28

ὑπήντησαν¹⁷ αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι¹⁸ ἐκ τῶν μνημείων¹⁹

ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ²⁰ λίαν,²¹ ὥστε μὴ ἰσχύειν²² τινὰ παρελθεῖν²³ διὰ

τῆς ὁδοῦ ἐκείνης· καὶ ἰδού, ἔκραξαν λέγοντες, Τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ 29

υἱὲ τοῦ θεοῦ; Ἦλθες ὧδε πρὸ²⁴ καιροῦ βασανίσαι²⁵ ἡμᾶς; Ἦν δὲ 30

μακρὰν²⁶ ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη²⁷ χοίρων²⁸ πολλῶν βοσκομένη.²⁹ Οἱ δὲ 31

δαίμονες³⁰ παρεκάλουν αὐτόν, λέγοντες, Εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς,

ἐπίτρεψον³¹ ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην²⁷ τῶν χοίρων.²⁸ Καὶ εἶπεν 32

αὐτοῖς, Ὑπάγετε. Οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην²⁷ τῶν

χοίρων·²⁸ καὶ ἰδού, ὥρμησεν³² πᾶσα ἡ ἀγέλη²⁷ τῶν χοίρων²⁸ κατὰ τοῦ

κρημνοῦ³³ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασιν. Οἱ δὲ 33

¹ ἐμβαίνω, embark. ² σεισμός, οὐ, ὁ, earthquake, storm. ³ καλύπτω, cover, veil. ⁴ κύμα, τος, τό, wave. ⁵ καθεύδω, sleep. ⁶ δειλός, cowardly, timid. ⁷ ὀλιγόπιστος, of little faith. ⁸ ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ⁹ ἄνεμος, ου, ὁ, wind. ¹⁰ γαλήνη, ης, ἡ, calm. ¹¹ θαυμάζω, am amazed, marvel at. ¹² ποταπός, what kind of? what type of? ¹³ ὑπακούω, obey, listen. ¹⁴ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ¹⁵ χώρα, ας, ἡ, land, region. ¹⁶ Γεργεσηνός, from Gerasene. ¹⁷ ὑπαντάω, meet, go to meet. ¹⁸ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹⁹ μνημεῖον, ου, τό, tomb, monument. ²⁰ χαλεπός, hard, difficult. ²¹ λίαν, greatly, very. ²² ἰσχύω, be strong, able. ²³ παρέρχομαι, pass by, go by. ²⁴ πρὸ, before (gen), before. ²⁵ βασανίζω, torment, torture. ²⁶ μακράν, far away. ²⁷ ἀγέλη, ης, ἡ, herd, flock. ²⁸ χοῖρος, ου, ὁ, swine, pig. ²⁹ βόσκω, feed. ³⁰ δαίμων, ονος, ὁ, demon, evil spirit. ³¹ ἐπιτρέπω, permit, allow. ³² ὀρμάω, hasten on, rush. ³³ κρημνός, οὐ, ὁ, steep bank, cliff.

βόσκοντες¹ ἔφυγον,² καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν³
 πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων.⁴ Καὶ ἰδού, πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν 34
 εἰς συνάντησιν⁵ τῷ Ἰησοῦ: καὶ ἰδόντες αὐτόν, παρεκάλεσαν ὅπως
 μεταβῇ⁶ ἀπὸ τῶν ὁρίων⁷ αὐτῶν.

Καὶ ἐμβὰς⁸ εἰς τὸ πλοῖον διεπέρασεν⁹ καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Καὶ 9
 ἰδού, προσέφερον¹⁰ αὐτῷ παραλυτικὸν¹¹ ἐπὶ κλίνης¹² βεβλημένον:
 καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν τῷ παραλυτικῷ,¹¹ Θάρσει,
 τέκνον: ἀφένονται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου. Καὶ ἰδού, τινὲς τῶν 3
 γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτος βλασφημεῖ.¹⁴ Καὶ ἰδὼν ὁ 4
 Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις¹⁵ αὐτῶν εἶπεν, Ὅτι τί ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε¹⁶
 πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; Τί γὰρ ἐστὶν εὐκοπώτερον,¹⁷ εἰπεῖν, 5
 Ἀφένονται σοι αἱ ἁμαρτίαι: ἢ εἰπεῖν, Ἐγείραι καὶ περιπάτει; Ὅτι δὲ 6
 εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι
 ἁμαρτίας – τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ¹¹ – Ἐγερθεὶς ἄρῃ σου τὴν
 κλίνην,¹² καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου. Καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν 7
 οἶκον αὐτοῦ. Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν,¹⁸ καὶ ἐδόξασαν τὸν θεόν, 8
 τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

¹ βόσκω, feed. ² φεύγω, flee, escape. ³ ἀπαγγέλλω, announce, report. ⁴ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ⁵ συνάντησις, εως, ἡ, meeting with. ⁶ μεταβαίνω, depart, leave. ⁷ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ⁸ ἐμβαίνω, embark. ⁹ διαπεράω, cross over, pass through. ¹⁰ προσφέρω, bring to, offer. ¹¹ παραλυτικός, οὔ, ὁ, paralytic, afflicted with paralysis. ¹² κλίνη, ης, ἡ, couch, bed. ¹³ θαρσέω, of good courage, of good cheer. ¹⁴ βλασφημέω, revile, blaspheme. ¹⁵ ἐνθύμησις, εως, ἡ, deliberation, thought. ¹⁶ ἐνθυμέομαι, ponder, consider. ¹⁷ εὐκοπώτερον, easier. ¹⁸ θαυμάζω, am amazed, marvel at.

Καὶ παράγων¹ ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν² εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ ⁹
 τελώνιον,³ Ματθαῖον⁴ λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι.
 Καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου⁵ ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδού, πολλοὶ τελῶναι⁶ ¹⁰
 καὶ ἁμαρτωλοὶ⁷ ἐλθόντες συνανέκειντο⁸ τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς
 αὐτοῦ. Καὶ ἰδόντες οἱ Φαρισαῖοι εἶπον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Διὰ τί ¹¹
 μετὰ τῶν τελωνῶν⁶ καὶ ἁμαρτωλῶν⁷ ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν; Ὁ δὲ ¹²
 Ἰησοῦς ἀκούσας εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ χρεῖαν⁹ ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες¹⁰
 ἰατροῦ,¹¹ ἀλλ' οἱ κακῶς¹² ἔχοντες. Πορευθέντες δὲ μάθετε¹³ τί ἐστίν, ¹³
 Ἐλεον¹⁴ θέλω, καὶ οὐ θυσίαν:¹⁵ οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ
 ἁμαρτωλοὺς⁷ εἰς μετάνοιαν.¹⁶

Τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, λέγοντες, Διὰ τί ἡμεῖς ¹⁴
 καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν¹⁷ πολλά, οἱ δὲ μαθηταί σου οὐ
 νηστεύουσιν;¹⁷ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ ¹⁵
 νυμφῶνος¹⁸ πενθεῖν,¹⁹ ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστίν ὁ νυμφίος;²⁰
 Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ²¹ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος,²⁰ καὶ τότε
 νηστεύσουσιν.¹⁷ Οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει²² ἐπίβλημα²³ ῥάκου²⁴ ἀγνάφου ¹⁶
 ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ:²⁶ αἶρει γὰρ τὸ πλήρωμα²⁷ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου,

¹παράγω, pass by, depart. ²ἐκεῖθεν, from there, from that place. ³τελώνιον, ου, τό, tax office, tax collector's office. ⁴Ματθαῖος, ου, ὁ, Matthew. ⁵ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ⁶τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ⁷ἁμαρτωλός, ου, ὁ, sinner. ⁸συνανέκειμαι, recline at table with. ⁹χρεία, ας, ἡ, need, necessity. ¹⁰ισχύω, be strong, able. ¹¹ιατρός, οὔ, ὁ, physician. ¹²κακῶς, badly, evilly. ¹³μανθάνω, learn, ascertain. ¹⁴ἔλεος, ους, ὁ, pity, mercy. ¹⁵θυσία, ας, ἡ, sacrifice. ¹⁶μετάνοια, ας, ἡ, repentance, change of mind. ¹⁷νηστεύω, fast. ¹⁸νυμφών, ὄνος, ὁ, bridal chamber, wedding hall. ¹⁹πενθέω, mourn, lament. ²⁰νυμφίος, ου, ὁ, bridegroom. ²¹ἀπαίρω, take away, depart. ²²ἐπιβάλλω, lay upon, throw upon. ²³ἐπίβλημα, τος, τό, patch, patch on a garment. ²⁴ῥάκος, ους, τό, rag, piece of cloth. ²⁵ἀγνάφος, new, unshrunk. ²⁶παλαιός, old, ancient. ²⁷πλήρωμα, τος, τό, fullness, fulfillment.

καὶ χειρόν¹ σχίσμα² γίνεται. Οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον³ νέον⁴ εἰς ἀσκοὺς 17
 παλαιούς·⁶ εἰ δὲ μήγε,⁷ ῥήγνυνται⁸ οἱ ἀσκοί,⁵ καὶ ὁ οἶνος³ ἐκχεῖται,⁹
 καὶ οἱ ἀσκοί⁵ ἀπολοῦνται· ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον³ νέον⁴ εἰς ἀσκοὺς⁵
 καινούς,¹⁰ καὶ ἀμφοτέροι¹¹ συντηροῦνται.¹²

Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ, ἄρχων¹³ εἷς ἐλθὼν προσεκύνει 18
 αὐτῷ, λέγων ὅτι Ἡ θυγάτηρ¹⁴ μου ἄρτι¹⁵ ἐτελεύτησεν·¹⁶ ἀλλὰ ἐλθὼν
 ἐπίθες¹⁷ τὴν χειρά σου ἐπ' αὐτήν, καὶ ζήσεται. Καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς 19
 ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Καὶ ἰδοὺ, γυνή 20
 αἰμορροοῦσα¹⁸ δώδεκα ἔτη,¹⁹ προσελθοῦσα ὀπισθεν,²⁰ ἥψατο²¹ τοῦ
 κρασπέδου²² τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. Ἐλεγεν γὰρ ἐν ἑαυτῇ, Ἐὰν μόνον 21
 ἅψωμαι²¹ τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπιστραφεὶς²³ 22
 καὶ ἰδὼν αὐτήν εἶπεν, Θάρσει,²⁴ θύγατερ·¹⁴ ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.
 Καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν 23
 οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος,¹³ καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς²⁵ καὶ τὸν ὄχλον
 θορυβούμενον,²⁶ λέγει αὐτοῖς, Ἀναχωρεῖτε·²⁷ οὐ γὰρ ἀπέθανεν τὸ 24
 κοράσιον,²⁸ ἀλλὰ καθεύδει.²⁹ Καὶ κατεγέλων³⁰ αὐτοῦ. Ὅτε δὲ 25
 ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν ἐκράτησεν³¹ τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ
 ἠγγέρθη τὸ κοράσιον.²⁸ Καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη³² αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν 26
 ἐκείνην.

¹ χειρόν, worse. ² σχίσμα, τος, τό, tear, division. ³ οἶνος, ου, ὁ, wine. ⁴ νέος, new, young. ⁵ ἀσκός, οὔ, ὁ, leather bottle, wineskin. ⁶ παλαιός, old, ancient. ⁷ μήγε, otherwise (used in the phrase εἰ δὲ μήγε). ⁸ ῥήγνυμι, break apart, throw down. ⁹ ἐκχέω, pour out, shed. ¹⁰ καινός, new, fresh. ¹¹ ἀμφοτέροι, both, both of two. ¹² συντηρέω, preserve, treasure. ¹³ ἄρχων, οντος, ὁ, ruler, prince. ¹⁴ θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ¹⁵ ἄρτι, now, just now. ¹⁶ τελευτάω, die, end. ¹⁷ ἐπιτίθμι, lay upon, put. ¹⁸ αἰμορροέω, bleed, suffer with hemorrhage. ¹⁹ ἔτος, ους, τό, year. ²⁰ ὀπισθεν, behind, after. ²¹ ἅπτομαι, touch or handle. ²² κράσπεδον, ου, τό, border, tassel. ²³ ἐπιστρέφω, turn to, return. ²⁴ θαρσέω, of good courage, of good cheer. ²⁵ αὐλητής, οὔ, ὁ, flute player, pipe player. ²⁶ θορυβέω, make a commotion, agitate. ²⁷ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ²⁸ κοράσιον, ου, τό, girl, little girl. ²⁹ καθεύδω, sleep. ³⁰ καταγελάω, deride, ridicule. ³¹ κρατέω, grasp, lay hold of. ³² φήμη, ης, ἡ, report, news.

Καὶ παράγοντι¹ ἐκεῖθεν² τῷ Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοί, 27
 κράζοντες καὶ λέγοντες, Ἐλέησον³ ἡμᾶς, υἱὲ Δαυίδ. Ἐλθόντι δὲ εἰς 28
 τὴν οἰκίαν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοί, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,
 Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; Λέγουσιν αὐτῷ, Ναί,⁴ κύριε. 29
 Τότε ἤψατο⁵ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων, Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν
 γενηθήτω ὑμῖν. Καὶ ἀνεώχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί: καὶ 30
 ἐνεβριμήσατο⁶ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Ὁράτε μηδεὶς γινωσκέτω. 31
 Οἱ δὲ ἐξεληθόντες διεφήμισαν⁷ αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ.

Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοῦ, προσήνεγκαν⁸ αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν⁹ 32
 δαιμονιζόμενον.¹⁰ Καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν ὁ 33
 κωφός: ⁹ καὶ ἐθαύμασαν¹¹ οἱ ὄχλοι, λέγοντες, Οὐδέποτε¹² ἐφάνη¹³
 οὕτως ἐν τῷ Ἰσραήλ. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον, Ἐν τῷ ἄρχοντι¹⁴ τῶν 34
 δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

Καὶ περιῆγεν¹⁵ ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας,¹⁶ διδάσκων 35
 ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς
 βασιλείας, καὶ θεραπεύων¹⁷ πᾶσαν νόσον¹⁸ καὶ πᾶσαν μαλακίαν¹⁹ ἐν
 τῷ λαῷ. Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἐσπλαγχνίσθη²⁰ περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν 36
 ἐσκυλμένοι²¹ καὶ ἐρριμμένοι²² ὥσεὶ²³ πρόβατα²⁴ μὴ ἔχοντα ποιμένα.²⁵ 37

¹παράγω, pass by, depart. ²ἐκεῖθεν, from there, from that place. ³ἐλεέω, have mercy, pity. ⁴ναί, yes, truly. ⁵ἅπτομαι, touch or handle. ⁶ἐμβριμάσθαι, be moved with anger, admonish sternly. ⁷διαφημίζω, spread abroad, report. ⁸προσφέρω, bring to, offer. ⁹κωφός, deaf, dumb. ¹⁰δαιμονίζομαι, am demon possessed. ¹¹θαυμάζω, am amazed, marvel at. ¹²οὐδέποτε, never. ¹³φαίνω, shine, appear. ¹⁴ἄρχων, οντος, ὁ, ruler, prince. ¹⁵περιάγω, lead around, go about. ¹⁶κώμη, ης, ἡ, village. ¹⁷θεραπεύω, heal, care for. ¹⁸νόσος, ου, ἡ, disease, malady. ¹⁹μαλακία, ας, ἡ, sickness, weakness. ²⁰σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ²¹σκύλλω, trouble, bother. ²²ρίπτω, throw, cast. ²³ὥσεί, like, about. ²⁴πρόβατον, ου, τό, sheep. ²⁵ποιμὴν, ἐνος, ὁ, shepherd.

Τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ὁ μὲν θερισμὸς¹ πολὺς, οἱ δὲ
 ἐργάται² ὀλίγοι·³ δεήθητε⁴ οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ,¹ ὅπως 38
 ἐκβάλῃ ἐργάτας² εἰς τὸν θερισμὸν¹ αὐτοῦ.

Καὶ προσκαλεσάμενος⁵ τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς 10
 ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων,⁶ ὥστε ἐκβάλλειν αὐτά, καὶ
 θεραπεύειν⁷ πᾶσαν νόσον⁸ καὶ πᾶσαν μαλακίαν.⁹

Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστιν ταῦτα: πρῶτος Σίμων ὁ 2
 λεγόμενος Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας¹⁰ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ: Ἰάκωβος¹¹ ὁ τοῦ
 Ζεβεδαίου,¹² καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ: Φίλιππος,¹³ καὶ 3
 Βαρθολομαῖος:¹⁴ Θωμᾶς,¹⁵ καὶ Ματθαῖος¹⁶ ὁ τελώνης:¹⁷ Ἰάκωβος¹¹ ὁ
 τοῦ Ἀλφαίου,¹⁸ καὶ Λεββαῖος¹⁹ ὁ ἐπικληθεὶς²⁰ Θαδδαῖος:²¹ Σίμων ὁ 4
 Κανανίτης,²² καὶ Ἰούδας²³ Ἰσκαριώτης²⁴ ὁ καὶ παραδούς αὐτόν.

Τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς, παραγγείλας²⁵ αὐτοῖς, 5
 λέγων, Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν²⁶ μὴ
 εἰσέλθῃτε: πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα²⁷ τὰ ἀπολωλότα 6
 οἴκου Ἰσραὴλ. Πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε, λέγοντες ὅτι Ἥγγικεν²⁸ ἡ 7
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἀσθενοῦντας²⁹ θεραπεύετε,⁷ λεπροὺς³⁰ 8

¹ θερισμός, οὐ, ὁ, harvest, reaping. ² ἐργάτης, οὐ, ὁ, workman, laborer. ³ ὀλίγος, little, few. ⁴ δεόμεαι, ask, request. ⁵ προσκαλέω, summon. ⁶ ἀκάθαρτος, unclean, impure. ⁷ θεραπεύω, heal, care for. ⁸ νόσος, οὐ, ἡ, disease, malady. ⁹ μαλακία, ας, ἡ, sickness, weakness. ¹⁰ Ἀνδρέας, οὐ, ὁ, Andrew. ¹¹ Ἰάκωβος, James, Jacob. ¹² Ζεβεδαῖος, οὐ, ὁ, Zebedee. ¹³ Φίλιππος, οὐ, ὁ, Philip. ¹⁴ Βαρθολομαῖος, οὐ, ὁ, Bartholomew. ¹⁵ Θωμᾶς, ᾱ, ὁ, Thomas. ¹⁶ Ματθαῖος, οὐ, ὁ, Matthew. ¹⁷ τελώνης, οὐ, ὁ, tax collector, collector of taxes. ¹⁸ Ἀλφαῖος, οὐ, ὁ, Alphaeus. ¹⁹ Λεββαῖος, οὐ, ὁ, Lebbaeus. ²⁰ ἐπικαλέω, call upon, invoke. ²¹ Θαδδαῖος, οὐ, ὁ, Thaddaeus. ²² Κανανίτης, οὐ, ὁ, Canaanite. ²³ Ἰούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ²⁴ Ἰσκαριώτης, οὐ, ὁ, Iscariot, man of Kerioth. ²⁵ παραγγέλλω, order, command. ²⁶ Σαμαρείτης, οὐ, ὁ, Samaritan. ²⁷ πρόβατον, οὐ, τό, sheep. ²⁸ ἕγγιζω, come near, approach. ²⁹ ἀσθενέω, be weak, sick. ³⁰ λεπρός, οὐ, ὁ, scaly, leprous.

καθαρίζετε,¹ δαιμόνια ἐκβάλλετε: δωρεὰν² ἐλάβετε, δωρεὰν² δότε. 9

Μὴ κτήσησθε³ χρυσόν,⁴ μηδὲ ἄργυρον,⁵ μηδὲ χαλκὸν⁶ εἰς τὰς ζώνας⁷

ὑμῶν, μὴ πήραν⁸ εἰς ὁδόν, μηδὲ δύο χιτῶνας,⁹ μηδὲ ὑποδήματα,¹⁰ 10

μηδὲ ῥάβδους:¹¹ ἄξιός¹² γὰρ ὁ ἐργάτης¹³ τῆς τροφῆς¹⁴ αὐτοῦ ἐστίν. Εἰς 11

ἦν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην¹⁵ εἰσέλθῃτε, ἐξετάσατε¹⁶ τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός¹²

ἐστίν: κακεῖ¹⁷ μέναιτε, ἕως ἂν ἐξέλθῃτε. Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν 12

οἰκίαν, ἀσπάσασθε αὐτήν. Καὶ ἐὰν μὲν ἦ ἡ οἰκία ἄξια,¹² ἐλθέτω ἡ 13

εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν: ἐὰν δὲ μὴ ἦ ἄξια,¹² ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς

ἐπιστραφήτω.¹⁸ Καὶ ὅς ἐὰν μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς 14

λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης,

ἐκτινάξατε¹⁹ τὸν κονιορτὸν²⁰ τῶν ποδῶν ὑμῶν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, 15

ἀνεκτότερον²¹ ἔσται γῇ Σοδόμων²² καὶ Γομόρρων²³ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως,

ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα²⁵ ἐν μέσῳ λύκων: ²⁶ γίνεσθε οὖν 16

φρόνιμοι²⁷ ὡς οἱ ὄφεις,²⁸ καὶ ἀκέραιοι²⁹ ὡς αἱ περιστεραί.³⁰ Προσέχετε 17

δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων: παραδώσουσιν γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια,³² καὶ

ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν³³ ὑμᾶς: καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας³⁴ 18

δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν³⁵ ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον³⁶ αὐτοῖς καὶ

¹καθαρίζω, cleanse, make clean. ²δωρεάν, without cost, without cause. ³κτάομαι, acquire, win. ⁴χρυσός, οὐ, ὁ, gold, anything made of gold. ⁵ἄργυρος, οὐ, ὁ, silver, silver as a metal. ⁶χαλκός, οὐ, ὁ, money, copper or bronze. ⁷ζώνη, ἡ, belt, girdle. ⁸πήρα, ας, ἡ, leather pouch, bag. ⁹χιτῶν, ὠνος, ὁ, tunic, garment. ¹⁰ὑπόδημα, τος, τό, sandal, shoe. ¹¹ῥάβδος, οὐ, ἡ, staff, rod. ¹²ἄξιός, worthy, deserving. ¹³ἐργάτης, οὐ, ὁ, workman, laborer. ¹⁴τροφή, ἡς, ἡ, food, nourishment. ¹⁵κώμη, ἡς, ἡ, village. ¹⁶ἐξετάζω, scrutinize, examine. ¹⁷κακεῖ, and there. ¹⁸ἐπιστρέφω, turn to, return. ¹⁹ἐκτινάσσω, shake off or out, shake off. ²⁰κονιορτός, οὐ, ὁ, dust. ²¹ἀνεκτός, tolerable, bearable. ²²Σόδομα, ων, τό, Sodom. ²³Γόμορρα, ας, ἡ, Gomorrah. ²⁴κρίσις, εως, ἡ, judgment, judging. ²⁵πρόβατον, οὐ, τό, sheep. ²⁶λύκος, οὐ, ὁ, wolf, jackal. ²⁷φρόνιμος, prudent, wise. ²⁸ὄφις, εως, ὁ, snake, serpent. ²⁹ἀκέραιος, unmixed, pure. ³⁰περιστερά, ἄς, ἡ, dove. ³¹προσέχω, take head of, attend to. ³²συνέδριον, οὐ, τό, council, Sanhedrin. ³³μαστιγώω, whip, lash. ³⁴ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ³⁵ἕνεκεν, for the sake of, on account of. ³⁶μαρτύριον, οὐ, τό, testimony, witness.

τοῖς ἔθνεσιν. Ὅταν δὲ παραδιδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε¹ πῶς ἢ τί 19
 λαλήσητε: δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσετε: οὐ γὰρ 20
 ὑμεῖς ἐστέ οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ
 λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ 21
 πατὴρ τέκνον: καὶ ἐπαναστήσονται² τέκνα ἐπὶ γονεῖς,³ καὶ
 θανατώσουσιν⁴ αὐτούς. Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι⁵ ὑπὸ πάντων διὰ τὸ 22
 ὄνομά μου: ὁ δὲ ὑπομείνας⁶ εἰς τέλος,⁷ οὗτος σωθήσεται. Ὅταν δὲ 23
 διώκωσιν⁸ ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε⁹ εἰς τὴν ἄλλην: ἀμὴν γὰρ
 λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε¹⁰ τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραήλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ
 υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Οὐκ ἔστιν μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον 24
 αὐτοῦ. Ἀρκετὸν¹¹ τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, 25
 καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην¹² Βεελζεβούλ¹³
 ἐκάλεσαν, πόσῳ¹⁴ μᾶλλον τοὺς οἰκειακοὺς¹⁵ αὐτοῦ; Μὴ οὖν 26
 φοβηθῆτε αὐτούς: οὐδὲν γὰρ ἐστὶν κεκαλυμμένον¹⁶ ὃ οὐκ
 ἀποκαλυφθήσεται,¹⁷ καὶ κρυπτὸν¹⁸ ὃ οὐ γνωσθήσεται. Ὁ λέγω ὑμῖν 27
 ἐν τῇ σκοτίᾳ,¹⁹ εἴπατε ἐν τῷ φωτί: καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς²⁰ ἀκούετε,
 κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωματίων.²¹ Καὶ μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν 28
 ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι:

¹ μεριμνάω, be anxious, distracted. ² ἐπανίστημι, rise up against. ³ γονεὺς, ἑως, ὁ, parent. ⁴ θανατόω, put to death, subdue. ⁵ μισέω, hate, detest. ⁶ ὑπομένω, tarry, endure. ⁷ τέλος, οὗς, τό, end, purpose. ⁸ διώκω, pursue, persecute. ⁹ φεύγω, flee, escape. ¹⁰ τελέω, finish, fulfill. ¹¹ ἀρκετός, sufficient, enough. ¹² οἰκοδεσπότης, οὗ, ὁ, householder, head of a household. ¹³ Βεελζεβούλ, ὁ, Beelzebul. ¹⁴ πόσος, how many? how great? ¹⁵ οἰκειακός, one of a family. ¹⁶ καλύπτω, cover, veil. ¹⁷ ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ¹⁸ κρυπτός, hidden, secret. ¹⁹ σκοτία, ας, ἡ, darkness. ²⁰ οὖς, οὗς, τό, ear. ²¹ δῶμα, τος, τό, house, housetop.

φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα
 ἀπολέσαι ἐν γέννη.¹ Οὐχὶ δύο στρουθία² ἄσσαν³ πωλεῖται; ⁴ Καὶ 29
 ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ⁵ τοῦ πατρὸς ὑμῶν: ὑμῶν δὲ 30
 καὶ αἱ τρίχες⁶ τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἡριθμημέναι⁷ εἰσὶν. Μὴ οὖν 31
 φοβηθῆτε: πολλῶν στρουθίων² διαφέρετε⁸ ὑμεῖς. Πᾶς οὖν ὅστις 32
 ὁμολογήσῃ⁹ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν¹⁰ τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω⁹ καὶ γὰρ
 ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν¹⁰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ὅστις δ' ἂν 33
 ἀρνήσῃται¹¹ με ἔμπροσθεν¹⁰ τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι¹¹ αὐτὸν καὶ γὰρ
 ἔμπροσθεν¹⁰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

Μὴ νομίσητε¹² ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν: οὐκ ἦλθον βαλεῖν 34
 εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν.¹³ Ἦλθον γὰρ διχάσαι¹⁴ ἄνθρωπον κατὰ τοῦ 35
 πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα¹⁵ κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην¹⁶
 κατὰ τῆς πενθεράς¹⁷ αὐτῆς: καὶ ἐχθροὶ¹⁸ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶ¹⁹ 36
 αὐτοῦ. Ὁ φιλῶν²⁰ πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστιν μου ἄξιος:²¹ 37
 καὶ ὁ φιλῶν²⁰ υἱὸν ἢ θυγατέρα¹⁵ ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστιν μου ἄξιος:²¹ καὶ 38
 ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν²² αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω²³ μου, οὐκ
 ἔστιν μου ἄξιος.²¹ Ὁ εὐρών τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν: καὶ ὁ 39
 ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν²⁴ ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν.

¹ γένενα, ης, ή, gehenna, Gehenna. ² στρουθίον, ου, τό, sparrow, small bird. ³ ἄσσαν, ου, τό, assarion. ⁴ πωλέω, sell. ⁵ ἄνευ, without (gen). ⁶ θρίξ, τριχός, ή, hair. ⁷ ἀριθμέω, number, count. ⁸ διαφέρω, differ, carry through. ⁹ ὁμολογέω, confess, profess. ¹⁰ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹¹ ἀρνέομαι, deny, repudiate. ¹² νομίζω, suppose, think. ¹³ μάχαιρα, ης, ή, sword. ¹⁴ διχάζω, divide in two, set at variance. ¹⁵ θυγάτηρ, τρος, ή, daughter. ¹⁶ νύμφη, ης, ή, bride, young woman. ¹⁷ πενθερά, ᾶς, ή, mother-in-law. ¹⁸ ἐχθρός, hating, enemy (as a noun). ¹⁹ οἰκειακός, one of a family. ²⁰ φιλέω, love, kiss. ²¹ ἄξιος, worthy, deserving. ²² σταυρός, οὔ, ό, cross. ²³ ὀπίσω, behind, after (gen). ²⁴ ἕνεκεν, for the sake of, on account of.

Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται: καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν 40
 ἀποστείλαντά με. Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου 41
 μισθὸν¹ προφήτου λήψεται: καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα
 δικαίου μισθὸν¹ δικαίου λήψεται. Καὶ ὅς ἐάν ποτίσῃ² ἓνα τῶν μικρῶν 42
 τούτων ποτήριον⁴ ψυχροῦ⁵ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω
 ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν¹ αὐτοῦ.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν⁶ ὁ Ἰησοῦς διατάσων⁷ τοῖς δώδεκα μαθηταῖς 11
 αὐτοῦ, μετέβη⁸ ἐκεῖθεν⁹ τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν
 αὐτῶν.

Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ¹⁰ τὰ ἔργα τοῦ χριστοῦ, 2
 πέμψας δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ 3
 ἕτερον προσδοκῶμεν;¹¹ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 4
 Πορευθέντες ἀπαγγείλατε¹² Ἰωάννῃ ὅ ἀκούετε καὶ βλέπετε: τυφλοὶ 5
 ἀναβλέπουσιν,¹³ καὶ χωλοὶ¹⁴ περιπατοῦσιν, λεπροὶ¹⁵ καθαρίζονται,¹⁶
 καὶ κωφοὶ¹⁷ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ¹⁸
 εὐαγγελίζονται: καὶ μακάριός ἐστιν, ὅς ἐάν μὴ σκανδαλισθῇ¹⁹ ἐν ἐμοί. 6
 Τούτων δὲ πορευομένων, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ 7
 Ἰωάννου, Τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον²⁰ θεάσασθαι;²¹ Κάλαμον²² ὑπὸ

¹ μισθός, οὐ, ὁ, wages, reward. ² ποτίζω, give drink to, cause to drink. ³ μικρός, small, little. ⁴ ποτήριον, οὐ, τό, cup, drinking cup. ⁵ ψυχρός, cold, cold hearted. ⁶ τελέω, finish, fulfill. ⁷ διατάσσω, command, give orders to. ⁸ μεταβαίνω, depart, leave. ⁹ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ¹⁰ δεσμωτήριον, οὐ, τό, prison, jail. ¹¹ προσδοκάω, wait for, look for. ¹² ἀπαγγέλλω, announce, report. ¹³ ἀναβλέπω, look up, receive sight. ¹⁴ χωλός, lame, deprived of a foot. ¹⁵ λεπρός, οὐ, ὁ, scaly, leprous. ¹⁶ καθαρίζω, cleanse, make clean. ¹⁷ κωφός, deaf, dumb. ¹⁸ πτωχός, poor, poor man (as a noun). ¹⁹ σκανδαλίζω, cause to stumble. ²⁰ ἔρημος, οὐ, ἡ, wilderness, desert. ²¹ θεάομαι, look at, behold. ²² κάλαμος, οὐ, ὁ, reed, reed-pen.

ἀνέμου¹ σαλευόμενον;² Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; Ἄνθρωπον ἐν 8
 μαλακοῖς³ ἱματίοις ἡμφιεσμένον;⁴ Ἰδοὺ, οἱ τὰ μαλακὰ³ φοροῦντες⁵ ἐν
 τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων⁶ εἰσίν. Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; Προφήτην; 9
 Ναί,⁷ λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον⁸ προφήτου. Οὗτος γάρ ἐστιν 10
 περὶ οὗ γέγραπται, Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ⁹
 προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει¹⁰ τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν¹¹ σου. 11
 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς¹² γυναικῶν μείζων
 Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ;¹³ ὁ δὲ μικρότερος¹⁴ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
 οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν. Ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ 12
 βαπτιστοῦ¹³ ἕως ἄρτι¹⁵ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται,¹⁶ καὶ
 βιασταὶ¹⁷ ἄρπάζουσιν¹⁸ αὐτήν. Πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος 13
 ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν;¹⁹ καὶ εἰ θέλετε δεῖξασθαι, αὐτός ἐστιν 14
 Ἡλίας²⁰ ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. Ὁ ἔχων ὦτα²¹ ἀκούειν ἀκουέτω. Τίνι δὲ 15
 ὁμοιώσω²² τὴν γενεὰν²³ ταύτην; Ὁμοία²⁴ ἐστὶν παιδίοις ἐν ἀγοραῖς²⁵
 καθημένοις, καὶ προσφωνοῦσιν²⁶ τοῖς ἐταίροις²⁷ αὐτῶν, καὶ λέγουσιν, 17
 Ὑψήσαμεν²⁸ ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε;²⁹ ἐθρηνήσαμεν³⁰ ὑμῖν, καὶ
 οὐκ ἐκόψασθε.³¹ Ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης μήτε³² ἐσθίων μήτε³² πίνων, 18
 καὶ λέγουσιν, Δαιμόνιον ἔχει. Ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων 19
 καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν, Ἰδοὺ, ἄνθρωπος φάγος³³ καὶ οἰνοπότης,³⁴

¹ ἄνεμος, ου, ὁ, wind. ² σαλεύω, shake, excite. ³ μαλακός, soft, effeminate. ⁴ ἡμφιέννυμι, clothe, dress. ⁵ φορέω, wear, bear. ⁶ βασιλῆυς, kingly, royal. ⁷ ναί, yes, truly. ⁸ περισσός, excessive, abundant. ⁹ πρό, before (gen), before. ¹⁰ κατασκευάζω, prepare, build. ¹¹ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹² γεννητός, born, begotten. ¹³ βαπτιστής, οὐ, ὁ, baptist, baptizer. ¹⁴ μικρός, small, little. ¹⁵ ἄρτι, now, just now. ¹⁶ βιάζω, use force, violence. ¹⁷ βιαστής, οὐ, ὁ, violent man, forceful. ¹⁸ ἄρπάζω, seize, snatch. ¹⁹ προφητεύω, prophesy, foretell. ²⁰ Ἡλίας, ου, ὁ, Elijah. ²¹ οὖς, ους, τό, ear. ²² ὁμοίω, make like, liken. ²³ γενεά, ἄς, ἡ, generation. ²⁴ ὅμοιος, like, similar. ²⁵ ἀγορά, ἄς, ἡ, marketplace, place of assembly. ²⁶ προσφωνέω, call to, summon. ²⁷ ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend. ²⁸ αὐλέω, play a flute, play the flute. ²⁹ ὀρχέομαι, dance. ³⁰ θρηνέω, lament, mourn. ³¹ κόπτω, strike, smite. ³² μήτε, neither, nor. ³³ φάγος, ου, ὁ, glutton. ³⁴ οἰνοπότης, ου, ὁ, drunkard, excessive wine-drinker.

τελωνῶν¹ φίλος² καὶ ἁμαρτωλῶν.³ Καὶ ἐδικαιώθη⁴ ἡ σοφία ἀπὸ τῶν
τέκνων αὐτῆς.

Τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν⁵ τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλείσται δυνάμεις 20
αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν.⁶ Οὐαί⁷ σοι, Χοραζίν,⁸ οὐαί⁷ σοι, Βηθσαιῖδά, 21
ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ¹⁰ καὶ Σιδῶνι¹¹ ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν
ὕμῖν, πάλαι¹² ἂν ἐν σάκκῳ¹³ καὶ σποδῷ¹⁴ μετενόησαν.⁶ Πλὴν¹⁵ λέγω 22
ὕμῖν, Τύρῳ¹⁰ καὶ Σιδῶνι¹¹ ἀνεκτότερον¹⁶ ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως,¹⁷ ἢ
ὕμῖν. Καὶ σύ, Καπερναοὺμ,¹⁸ ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθείσα,¹⁹ ἕως 23
Ἄδου²⁰ καταβιβασθήσῃ:²¹ ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις²² ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ
γενόμεναι ἐν σοί, ἔμειναν ἂν μέχρι²³ τῆς σήμερον.²⁴ Πλὴν¹⁵ λέγω 24
ὕμῖν ὅτι γῇ Σοδόμων²² ἀνεκτότερον¹⁶ ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως,¹⁷ ἢ σοί.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐξομολογούμε²⁵ σοι, 25
πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας²⁶ ταῦτα ἀπὸ
σοφῶν²⁷ καὶ συνετῶν,²⁸ καὶ ἀπεκάλυψας²⁹ αὐτὰ νηπίοις.³⁰ Ναί,³¹ ὁ 26
πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία³² ἔμπροσθέν³³ σου. Πάντα μοι 27
παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου: καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει³⁴ τὸν υἱόν, εἰ
μὴ ὁ πατήρ: οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει,³⁴ εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ὃ

¹ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ² φίλος, ου, ὁ, loving, friend. ³ ἁμαρτωλός, ου, ὁ, sinner. ⁴ δικαιώω, justify, pronounce righteous. ⁵ ὀνειδίζω, reproach, revile. ⁶ μετανόεω, repent, change my mind. ⁷ οὐαί, woe! alas! woe! ⁸ Χοραζίν, ἡ, Chorazin. ⁹ Βηθσαιῖδά, ἡ, Bethsaida. ¹⁰ Τύρος, ου, ἡ, Tyre. ¹¹ Σιδῶν, ὠνος, ἡ, Sidon. ¹² πάλαι, long ago, of old. ¹³ σάκκος, ου, ὁ, sackcloth. ¹⁴ σποδός, οὔ, ἡ, ashes. ¹⁵ πλὴν, however, but. ¹⁶ ἀνεκτός, tolerable, bearable. ¹⁷ κρίσις, εως, ἡ, judgment, judging. ¹⁸ Καπερναοὺμ, ἡ, Capernaum. ¹⁹ ὑψόω, lift up, exalt. ²⁰ Ἄδης, ου, ὁ, Hades. ²¹ καταβιβάζω, bring down, cause to go down. ²² Σόδομα, ων, τό, Sodom. ²³ μέχρι, until, as far as (gen). ²⁴ σήμερον, today, now. ²⁵ ἐξομολογέω, confess, profess. ²⁶ ἀποκρύπτω, hide, conceal. ²⁷ σοφός, wise. ²⁸ συνετός, intelligent, clever. ²⁹ ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ³⁰ νήπιος, infant, child. ³¹ ναί, yes, truly. ³² εὐδοκία, ας, ἡ, good pleasure, good-will. ³³ ἐμπροσθεν, in front of, before (gen). ³⁴ ἐπιγινώσκω, recognise, come to know.

ἐὰν βούληται¹ ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.² Δεῦτε³ πρὸς με πάντες οἱ 28
 κοπιῶντες⁴ καὶ πεφορτισμένοι,⁵ κἀγὼ ἀναπαύσω⁶ ὑμᾶς. Ἄρατε τὸν 29
 ζυγόν⁷ μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε⁸ ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός⁹ εἰμι καὶ
 ταπεινός¹⁰ τῇ καρδίᾳ· καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν¹¹ ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Ὁ 30
 γὰρ ζυγός⁷ μου χρηστός,¹² καὶ τὸ φορτίον¹³ μου ἑλαφρόν¹⁴ ἐστιν.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασιν διὰ τῶν 12
 σπορίμων·¹⁵ οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν,¹⁶ καὶ ἤρξαντο τίλλειν¹⁷
 στάχυν¹⁸ καὶ ἐσθίειν. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἰδόντες εἶπον αὐτῷ, Ἰδοὺ, οἱ 2
 μαθηταὶ σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστιν¹⁹ ποιεῖν ἐν σαββάτῳ. Ὁ δὲ εἶπεν 3
 αὐτοῖς, Οὐκ ἀνέγνωτε²⁰ τί ἐποίησεν Δαυὶδ, ὅτε ἐπείνασεν¹⁶ αὐτὸς καὶ
 οἱ μετ' αὐτοῦ· πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους 4
 τῆς προθέσεως²¹ ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξόν¹⁹ ἦν αὐτῷ φαγεῖν, οὐδὲ τοῖς
 μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσιν²² μόνοις; Ἡ οὐκ ἀνέγνωτε²⁰ ἐν τῷ 5
 νόμῳ, ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς²² ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον
 βεβηλοῦσιν,²³ καὶ ἀναίτιοί²⁴ εἰσιν; Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ μεῖζόν 6
 ἐστιν ὧδε. Εἰ δὲ ἐγνώκετε τί ἐστιν, Ἦλεον²⁵ θέλω καὶ οὐ θυσίαν,²⁶ 7
 οὐκ ἂν κατεδικάσατε²⁷ τοὺς ἀναιτίους.²⁴ Κύριος γάρ ἐστιν τοῦ 8
 σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

¹ βούλωμαι, wish, will. ² ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ³ δεῦτε, come! ⁴ κοπιᾶω, toil, labor. ⁵ φορτίζω, load, burden. ⁶ ἀναπαύω, refresh, take rest. ⁷ ζυγός, οὐ, ὁ, yoke, heavy burden. ⁸ μαθηθάνω, learn, ascertain. ⁹ πραῖς, gentle, mild. ¹⁰ ταπεινός, humble, downcast. ¹¹ ἀνάπαυσις, εως, ἡ, cessation, rest. ¹² χρηστός, good, kind. ¹³ φορτίον, ου, τό, burden, load. ¹⁴ ἑλαφρός, light, easy to bear. ¹⁵ σπόριμος, grain field, sown. ¹⁶ πεινάω, hunger, am hungry. ¹⁷ τίλλω, pluck, pick. ¹⁸ στάχυν, υος, ὁ, Stachys, head of grain. ¹⁹ ἔξεστιν, it is lawful, it is permitted. ²⁰ ἀναγινώσκω, read. ²¹ πρόθεσις, εως, ἡ, setting forth, purpose. ²² ἱερεύς, έως, ὁ, priest. ²³ βεβηλόω, profane, desecrate. ²⁴ ἀναιτίος, innocent, guiltless. ²⁵ ἔλεος, ους, ὁ, pity, mercy. ²⁶ θυσία, ας, ἡ, sacrifice. ²⁷ καταδικάζω, pass sentence upon, condemn.

Καὶ μεταβὰς¹ ἐκεῖθεν² ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. Καὶ ἰδού, 9
 ἄνθρωπος ἦν τὴν χεῖρα ἔχων ξηράν·³ καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν,
 λέγοντες, Εἰ ἔξεστιν⁴ τοῖς σάββασιν θεραπεύειν;⁵ ἵνα κατηγορήσωσιν
 αὐτοῦ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς ἔξει 11
 πρόβατον⁷ ἓν, καὶ ἐὰν ἐμπίσῃ⁸ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον,⁹
 οὐχὶ κρατήσῃ¹⁰ αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; Πόσῳ¹¹ οὖν διαφέρει¹² ἄνθρωπος 12
 προβάτου.⁷ Ὡστε ἔξεστιν⁴ τοῖς σάββασιν καλῶς¹³ ποιεῖν. Τότε λέγει 13
 τῷ ἀνθρώπῳ, Ἔκτεινον¹⁴ τὴν χεῖρά σου. Καὶ ἐξέτεινεν,¹⁴ καὶ
 ἀποκατεστάθη¹⁵ ὑγιής¹⁶ ὡς ἡ ἄλλη. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι συμβούλιον¹⁷ 14
 ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ἐξελθόντες, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν. Ὁ δὲ 15
 Ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν¹⁸ ἐκεῖθεν·² καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι
 πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν⁵ αὐτοὺς πάντας, καὶ ἐπετίμησεν¹⁹ αὐτοῖς, 16
 ἵνα μὴ φανερόν²⁰ αὐτὸν ποιήσωσιν· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ 17
 Ἡσαΐου²¹ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Ἰδού, ὁ παῖς²² μου ὃν ἠρέτισα·²³ ὁ 18
 ἀγαπητός μου εἰς ὃν εὐδόκησεν²⁴ ἡ ψυχὴ μου· θήσω τὸ πνεῦμά μου
 ἐπ' αὐτόν, καὶ κρίσιν²⁵ τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ.²⁶ Οὐκ ἐρίσει,²⁷ οὐδὲ 19
 κραυγάσει·²⁸ οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις²⁹ τὴν φωνὴν αὐτοῦ. 20
 Κάλαμον³⁰ συντετριμμένον³¹ οὐ κατεάξει,³² καὶ λίνον³³ τυφόμενον³⁴
 οὐ σβέσει·³⁵ ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νίκος³⁶ τὴν κρίσιν.²⁵ Καὶ τῷ ὀνόματι 21

¹ μεταβαίνω, depart, leave. ² ἐκεῖθεν, from there, from that place. ³ ξηρός, dry, withered. ⁴ ἔξεστιν, it is lawful, it is permitted. ⁵ θεραπεύω, heal, care for. ⁶ κατηγορέω, accuse, charge. ⁷ πρόβατον, ου, τό, sheep. ⁸ ἐμπίπτω, fall into, fall in. ⁹ βόθυνος, ου, ό, pit, ditch. ¹⁰ κρατέω, grasp, lay hold of. ¹¹ πόσος, how many? how great? ¹² διαφέρω, differ, carry through. ¹³ καλῶς, rightly, well. ¹⁴ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ¹⁵ ἀποκαθίστημι, restore, give back. ¹⁶ ὑγιής, whole, healthy. ¹⁷ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ¹⁸ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ¹⁹ ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ²⁰ φανερός, manifest, apparent. ²¹ Ἡσαΐας, ου, ό, Isaiah. ²² παῖς, ό, male or female child, servant. ²³ αἵρετίζω, choose. ²⁴ εὐδοκέω, think it good, be well pleased with. ²⁵ κρίσις, εως, ή, judgment, judging. ²⁶ ἀπαγγέλλω, announce, report. ²⁷ ἐρίζω, quarrel, wrangle. ²⁸ κραυγάζω, cry out, cry aloud. ²⁹ πλατεία, ας, ή, street. ³⁰ κάλαμος, ου, ό, reed, reed-pen. ³¹ συντρίβω, break in pieces, crush. ³² κατὰγνυμι, break in pieces. ³³ λίνον, ου, τό, lamp-wick, linen garment. ³⁴ τύφω, raise smoke. ³⁵ σβέννυμι, quench, extinguish. ³⁶ νίκος, ους, τό, victory.

αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν.¹

Τότε προσηνέχθη² αὐτῷ δαιμονιζόμενος,³ τυφλὸς καὶ κωφός⁴· καὶ 22
 ἐθεράπευσεν⁵ αὐτόν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν⁴ καὶ λαλεῖν καὶ
 βλέπειν. Καὶ ἐξίσταντο⁶ πάντες οἱ ὄχλοι καὶ ἔλεγον, Μήτι⁷ οὗτός 23
 ἐστιν ὁ υἱὸς Δαυίδ; Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες εἶπον, Οὗτος οὐκ 24
 ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβοῦλ⁸ ἄρχοντι⁹ τῶν
 δαιμονίων. Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις¹⁰ αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς, 25
 Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα¹¹ καθ' ἑαυτῆς ἐρημοῦται¹²· καὶ πᾶσα
 πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα¹¹ καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται. Καὶ εἰ ὁ 26
 Σατανᾶς¹³ τὸν Σατανᾶν¹³ ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη¹¹· πῶς οὖν
 σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; Καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβοῦλ⁸ ἐκβάλλω 27
 τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; Διὰ τοῦτο αὐτοὶ
 ὑμῶν ἔσονται κριταί.¹⁴ Εἰ δὲ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ 28
 δαιμόνια, ἄρα¹⁵ ἔφθασεν¹⁶ ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. Ἦ πῶς 29
 δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ¹⁷ καὶ τὰ σκεύη¹⁸
 αὐτοῦ διαρπάσαι,¹⁹ ἐὰν μὴ πρῶτον δήσῃ²⁰ τὸν ἰσχυρόν;¹⁷ Καὶ τότε
 τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.¹⁹ Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστιν: 30
 καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει.²¹ Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, Πᾶσα 31
 ἁμαρτία καὶ βλασφημία²² ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ τοῦ

¹ ἐλπίζω, hope, hope for. ² προσφέρω, bring to, offer. ³ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ⁴ κωφός, deaf, dumb. ⁵ θεραπεύω, heal, care for. ⁶ ἐξίστημι, amaze, be amazed. ⁷ μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ⁸ Βεελζεβοῦλ, ὁ, Beelzebul. ⁹ ἄρχων, ὄντος, ὁ, ruler, prince. ¹⁰ ἐνθυμήσεις, εως, ἡ, deliberation, thought. ¹¹ μερίζω, divide, part. ¹² ἐρημόω, destroy, strip. ¹³ Σατανᾶς, ᾧ, ὁ, Satan, adversary. ¹⁴ κριτής, ου, ὁ, judge. ¹⁵ ἄρα, so, then. ¹⁶ φθάνω, come before another, anticipate. ¹⁷ ἰσχυρός, strong, mighty. ¹⁸ σκεῦος, ους, τό, vessel, goods (plural). ¹⁹ διαρπάζω, plunder, rob thoroughly. ²⁰ δέω, bind, tie. ²¹ σκορπίζω, scatter, disperse. ²² βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach.

πνεύματος βλασφημία¹ οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ ὃς ἐὰν 32
 εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ: ὃς δ' ἂν
 εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν
 τῷ νῦν αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον² καλόν, 33
 καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν, ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον² σαπρόν,³ καὶ
 τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν:³ ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον²
 γινώσκεται. Γεννήματα⁴ ἐχιδνῶν,⁵ πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, 34
 πονηροὶ ὄντες; Ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος⁶ τῆς καρδίας τὸ στόμα
 λαλεῖ. Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ⁷ ἐκβάλλει 35
 ἀγαθὰ: καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ⁷ ἐκβάλλει
 πονηρά. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν ῥῆμα ἄργόν,⁸ ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ 36
 ἄνθρωποι, ἀποδώσουσιν⁹ περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.¹⁰ Ἐκ 37
 γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ,¹¹ καὶ ἐκ τῶν λόγων σου
 καταδικασθήσῃ.¹²

Τότε ἀπεκρίθησάν τινες τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, λέγοντες, 38
 Διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν 39
 αὐτοῖς, Γενεὰ¹³ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς¹⁴ σημεῖον ἐπιζητεῖ:¹⁵ καὶ σημεῖον
 οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ¹⁶ τοῦ προφήτου. Ὡσπερ¹⁷ 40
 γὰρ ἦν Ἰωνᾶς¹⁶ ἐν τῇ κοιλίᾳ¹⁸ τοῦ κήτους¹⁹ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς

¹ βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach. ² δένδρον, ου, τό, tree. ³ σαπρός, rotten, worthless. ⁴ γέννημα, τος, τό, offspring, child. ⁵ ἐχιδνα, ης, ἡ, viper, serpent. ⁶ περισσευμα, τος, τό, superfluity, abundance. ⁷ θησαυρός, ου, ὁ, storehouse, treasure. ⁸ ἄργός, inactive, idle. ⁹ ἀποδίδωμι, give back, pay. ¹⁰ κρίσις, εως, ἡ, judgment, judging. ¹¹ δικαιοῶ, justify, pronounce righteous. ¹² καταδικάζω, pass sentence upon, condemn. ¹³ γενεά, ας, ἡ, generation. ¹⁴ μοιχαλὶς, ἰδος, ἡ, adulteress. ¹⁵ ἐπιζητέω, seek for, seek after. ¹⁶ Ἰωνᾶς, α, ὁ, Jonah. ¹⁷ ὥσπερ, just as, even as. ¹⁸ κοιλία, ας, ἡ, belly, womb. ¹⁹ κῆτος, ους, τό, sea monster, huge fish.

νύκτας, οὕτως¹ ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς
 ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Ἄνδρες Νινευίται² ἀναστήσονται ἐν τῇ 41
 κρίσει³ μετὰ τῆς γενεᾶς⁴ ταύτης καὶ κατακρινοῦσιν⁵ αὐτήν: ὅτι
 μετενόησαν⁶ εἰς τὸ κήρυγμα⁷ Ἰωνᾶ,⁸ καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Ἰωνᾶ⁸ ὧδε. 42
 Βασίλισσα⁹ νότου¹⁰ ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει³ μετὰ τῆς γενεᾶς⁴
 ταύτης καὶ κατακρινεῖ⁵ αὐτήν: ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων¹¹ τῆς γῆς
 ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος:¹² καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Σολομῶνος¹² ὧδε.
 Ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον¹³ πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, 43
 διέρχεται¹⁴ δι' ἀνύδρων¹⁵ τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν,¹⁶ καὶ οὐχ
 εὐρίσκει. Τότε λέγει, Ἐπιστρέψω¹⁷ εἰς τὸν οἶκόν μου ὅθεν¹⁸ ἐξῆλθον. 44
 Καὶ ἔλθὼν εὐρίσκει σχολάζοντα,¹⁹ σεσαρωμένον²⁰ καὶ κεκοσμημένον.
 Τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει²² μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα 45
 πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ²³ ἐκεῖ: καὶ
 γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χειρόνα²⁴ τῶν πρώτων.
 Οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ⁴ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ.

Ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ, ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ 46
 αὐτοῦ εἰστήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες αὐτῷ λαλῆσαι. Εἶπεν δέ τις αὐτῷ, 47
 Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἐστήκασιν, ζητοῦντές σοι
 λαλῆσαι. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ εἰπόντι αὐτῷ, Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ 48

¹ οὕτως, thus, so. ² Νινευίτης, ου, ὁ, Ninevite. ³ κρίσις, εως, ἡ, judgment, judging. ⁴ γενεά, ἄς, ἡ, generation. ⁵ κατακρίνω, condemn. ⁶ μετανόεω, repent, change my mind. ⁷ κήρυγμα, τος, τό, proclamation, preaching. ⁸ Ἰωνᾶς, ἄ, ὁ, Jonah. ⁹ βασίλισσα, ης, ἡ, queen. ¹⁰ νότος, ου, ὁ, south wind, south. ¹¹ πέρας, ατος, τό, limit, end. ¹² Σολομών, ωνος, ὁ, Solomon. ¹³ ἀκάθαρτος, unclean, impure. ¹⁴ διέρχομαι, cross over, pass through. ¹⁵ ἄνυδρος, waterless, dry. ¹⁶ ἀνάπαυσις, εως, ἡ, cessation, rest. ¹⁷ ἐπιστρέφω, turn to, return. ¹⁸ ὅθεν, from where, from which. ¹⁹ σχολάζω, devote oneself to, be unoccupied. ²⁰ σαρῶ, sweep, sweep using a broom. ²¹ κοσμέω, adorn, put into order. ²² παραλαμβάνω, receive, take. ²³ κατοικέω, inhabit, dwell. ²⁴ χείρων, worse.

μου; Καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου; Καὶ ἐκτείνας¹ τὴν χεῖρα αὐτοῦ 49
ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, Ἴδού, ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου.
Ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, 50
αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ² καὶ μήτηρ ἐστίν.

Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς οἰκίας ἐκάθητο παρὰ 13
τὴν θάλασσαν. Καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε 2
αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάντα³ καθῆσθαι: καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν
αἰγιαλὸν⁴ εἰστήκει. Καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς, 3
λέγων, Ἴδού, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν. Καὶ ἐν τῷ σπείρειν 4
αὐτόν, ἃ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ ἦλθεν τὰ πετεινὰ⁵ καὶ
κατέφαγεν⁶ αὐτά. Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη,⁷ ὅπου οὐκ εἶχεν 5
γῆν πολλήν: καὶ εὐθέως ἐξανέτειλεν,⁸ διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος⁹ γῆς: 6
ἡλίου¹⁰ δὲ ἀνατείλαντος¹¹ ἐκαυματίσθη,¹² καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν¹³
ἐξηράνθη.¹⁴ Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας,¹⁵ καὶ ἀνέβησαν αἱ 7
ἄκανθαι¹⁵ καὶ ἀπέπνιξαν¹⁶ αὐτά. Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν 8
καλήν: καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατόν,¹⁷ ὃ δὲ ἐξήκοντα,¹⁸ ὃ δὲ
τριάκοντα.¹⁹ Ὁ ἔχων ὦτα²⁰ ἀκούειν ἀκουέτω. 9

¹ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ² ἀδελφὴ, ἡς, ἡ, sister. ³ ἐμβαίνω, embark. ⁴ αἰγιαλός, οὐ, ὁ, seashore, beach. ⁵ πετεινόν, ου, τό, bird. ⁶ κατεσθίω, eat up, devour. ⁷ πετρώδης, rocky, stony. ⁸ ἐξανατέλλω, spring up, spring up out. ⁹ βάθος, ους, τό, depth, deep. ¹⁰ ἥλιος, ου, ὁ, sun, sunlight. ¹¹ ἀνατέλλω, cause to rise, make to rise. ¹² καυματίζω, burn up, scorch. ¹³ ρίζα, ἡς, ἡ, root, that which grows from the root. ¹⁴ ξηραίνω, dry up, parch. ¹⁵ ἄκανθα, ἡς, ἡ, thorn, thorn bush. ¹⁶ ἀποπνίγω, choke, drown. ¹⁷ ἑκατόν, hundred, 100. ¹⁸ ἐξήκοντα, sixty, 60. ¹⁹ τριάκοντα, thirty, 30. ²⁰ οὖς, ους, τό, ear.

Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπον αὐτῷ, Διὰ τί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς 10
αὐτοῖς; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὅτι Ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ 11
μυστήρια¹ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται. 12
Ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται:² ὅστις δὲ οὐκ
ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς 13
αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν, καὶ ἀκούοντες οὐκ
ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιοῦσιν.³ Καὶ ἀναπληροῦται⁴ αὐτοῖς ἡ προφητεία⁵ 14
Ἡσαΐου,⁶ ἡ λέγουσα, Ἀκοῇ⁷ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε:³ καὶ
βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδῃτε. Ἐπαχύνθη⁸ γὰρ ἡ καρδία τοῦ 15
λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν⁹ βαρέως¹⁰ ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς
αὐτῶν ἐκάμμυσαν:¹¹ μήποτε¹² ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν⁹
ἀκούσωσιν, καὶ τῇ καρδίᾳ συνώσιν,³ καὶ ἐπιστρέψωσιν,¹³ καὶ ἰάσομαι
αὐτούς. Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσιν: καὶ τὰ ὦτα⁹ 16
ὕμῶν, ὅτι ἀκούει. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφήται καὶ 17
δίκαιοι ἐπεθύμησαν¹⁵ ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον: καὶ ἀκοῦσαι ἃ
ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. Ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ 18
σπεύροντος. Παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας καὶ μὴ 19
συνιέντος,³ ἔρχεται ὁ πονηρός, καὶ ἀρπάζει¹⁶ τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ
καρδίᾳ αὐτοῦ: οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρεῖς. Ὁ δὲ ἐπὶ τὰ 20
πετρώδη¹⁷ σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ εὐθὺς μετὰ

¹ μυστήριον, ου, τό, secret, mystery. ² περισσεύω, abound, be rich. ³ συνίημι, understand, consider. ⁴ ἀναπληρώω, fill up, fulfill. ⁵ προφητεία, ας, ἡ, prophecy. ⁶ Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ⁷ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ⁸ παχύνω, fatten. ⁹ ὠς, ους, τό, ear. ¹⁰ βαρέως, with difficulty, heavily. ¹¹ καμμύω, close (the eyes), close. ¹² μήποτε, never, lest perchance. ¹³ ἐπιστρέφω, turn to, return. ¹⁴ ἰάομαι, heal. ¹⁵ ἐπιθυμέω, desire, long for. ¹⁶ ἀρπάζω, seize, snatch. ¹⁷ πετρώδης, rocky, stony.

χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν: οὐκ ἔχει δὲ ρίζαν¹ ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ 21
 πρόσκαιρός² ἐστίν: γενομένης δὲ θλίψεως³ ἢ διωγμοῦ⁴ διὰ τὸν λόγον,
 εὐθὺς σκανδαλίζεται.⁵ Ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας⁶ σπαρείς, οὗτός ἐστιν ὁ 22
 τὸν λόγον ἀκούων, καὶ ἡ μέριμνα⁷ τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ ἡ ἀπάτη⁸
 τοῦ πλούτου⁹ συμπνίγει¹⁰ τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος¹¹ γίνεται. Ὁ δὲ ἐπὶ 23
 τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρείς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ
 συνιών: ¹² ὃς δὴ ¹³ καρποφορεῖ, ¹⁴ καὶ ποιεῖ ὁ μὲν ἑκατόν, ¹⁵ ὁ δὲ ἐξήκοντα,
 ὁ δὲ τριάκοντα.¹⁷

Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν¹⁸ αὐτοῖς, λέγων, Ὡμοιώθη¹⁹ ἡ βασιλεία 24
 τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείροντι καλὸν σπέρμα²⁰ ἐν τῷ ἀγρῷ²¹
 αὐτοῦ: ἐν δὲ τῷ καθεύδειν²² τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς²³ 25
 καὶ ἔσπειρεν ζιζάνια²⁴ ἀνὰ²⁵ μέσον τοῦ σίτου, ²⁶ καὶ ἀπήλθεν. Ὅτε δὲ 26
 ἐβλάστησεν²⁷ ὁ χόρτος²⁸ καὶ καρπὸν ἐποίησεν, τότε ἐφάνη²⁹ καὶ τὰ
 ζιζάνια. ²⁴ Προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότου ³⁰ εἶπον αὐτῷ, 27
 Κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα²⁰ ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ³¹ ἀγρῷ; ²¹ Πόθεν ³² οὖν
 ἔχει ζιζάνια; ²⁴ Ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, Ἐχθρὸς²³ ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν. 28
 Οἱ δὲ δοῦλοι εἶπον αὐτῷ, Θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξομεν³³ αὐτά;
 Ὁ δὲ ἔφη, Οὐ: μήποτε, ³⁴ συλλέγοντες ³³ τὰ ζιζάνια, ²⁴ ἐκριζώσητε³⁵ 29

¹ ρίζα, ης, ἡ, root, that which grows from the root. ² πρόσκαιρος, temporary, passing. ³ θλίψις, εως, ἡ, tribulation, persecution. ⁴ διωγμός, οὐ, ὁ, persecution. ⁵ σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁶ ἀκάνθα, ης, ἡ, thorn, thorn bush. ⁷ μέριμνα, ης, ἡ, care, anxiety. ⁸ ἀπάτη, ης, ἡ, deceit, deceitfulness. ⁹ πλοῦτος, ου, ὁ, wealth, riches. ¹⁰ συμπνίγω, choke, choke utterly. ¹¹ ἄκαρπος, unfruitful, barren. ¹² συνίημι, understand, consider. ¹³ δὴ, also, indeed. ¹⁴ καρποφορέω, bear fruit. ¹⁵ ἑκατόν, hundred, 100. ¹⁶ ἐξήκοντα, sixty, 60. ¹⁷ τριάκοντα, thirty, 30. ¹⁸ παρατίθημι, set before, entrust. ¹⁹ ὁμοίω, make like, liken. ²⁰ σπέρμα, τος, τό, seed, offspring. ²¹ ἀγρός, ου, ὁ, field, farm. ²² καθεύδω, sleep. ²³ ἐχθρός, hating, enemy (as a noun). ²⁴ ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat. ²⁵ ἀνά, upwards, upon. ²⁶ σίτος, ου, ὁ, wheat, grain. ²⁷ βλαστάνω, sprout, produce. ²⁸ χόρτος, ου, ὁ, grass, hay. ²⁹ φαίνω, shine, appear. ³⁰ οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ³¹ σός, your, yours. ³² πόθεν, from where? whence. ³³ συλλέγω, collect, gather. ³⁴ μήποτε, never, lest perchance. ³⁵ ἐκριζώω, uproot, root out.

ἅμα¹ αὐτοῖς τὸν σῖτον.² Ἄφετε συναυξάνεσθαι³ ἀμφοτέρω⁴ μέχρι⁵ τοῦ 30
 θερισμοῦ.⁶ καὶ ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ⁶ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς,⁷
 Συλλέξατε⁸ πρῶτον τὰ ζιζάνια,⁹ καὶ δήσατε¹⁰ αὐτὰ εἰς δέσμας¹¹ πρὸς
 τὸ κατακαῦσαι¹² αὐτά: τὸν δὲ σῖτον² συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην¹³
 μου.

Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν¹⁴ αὐτοῖς, λέγων, Ὁμοία¹⁵ ἐστὶν ἡ 31
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ¹⁶ σινάπεως,¹⁷ ὃν λαβὼν ἄνθρωπος
 ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ¹⁸ αὐτοῦ: ὁ μικρότερον¹⁹ μὲν ἐστὶν πάντων τῶν 32
 σπερμάτων:²⁰ ὅταν δὲ αὐξηθῇ,²¹ μείζον τῶν λαχάνων²² ἐστίν, καὶ
 γίνεται δένδρον,²³ ὥστε ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ²⁴ τοῦ οὐρανοῦ καὶ
 κατασκηνοῦν²⁵ ἐν τοῖς κλάδοις²⁶ αὐτοῦ.

Ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς, Ὁμοία¹⁵ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν 33
 οὐρανῶν ζύμῃ,²⁷ ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυπεν²⁸ εἰς ἀλεύρου²⁹ σάτα³⁰
 τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη³¹ ὅλον.

Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς 34
 παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς: ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ 35
 προφήτου, λέγοντος, Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου,

¹ ἅμα, at the same time. ² σῖτος, ου, ὁ, wheat, grain. ³ συναυξάνομαι, grow together. ⁴ ἀμφοτέροι, both, both of two. ⁵ μέχρι, until, as far as (gen). ⁶ θερισμός, οὔ, ὁ, harvest, reaping. ⁷ θεριστής, οὔ, ὁ, reaper, harvester. ⁸ συλλέγω, collect, gather. ⁹ ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat. ¹⁰ δέω, bind, tie. ¹¹ δέσμη, ης, ἡ, bundle. ¹² κατακαίω, burn up, consume entirely. ¹³ ἀποθήκη, ης, ἡ, storehouse, barn. ¹⁴ παρατίθωμι, set before, entrust. ¹⁵ ὁμοιος, like, similar. ¹⁶ κόκκος, ου, ὁ, grain, seed. ¹⁷ σίναπι, εως, τό, mustard plant, mustard. ¹⁸ ἀγρός, ου, ὁ, field, farm. ¹⁹ μικρός, small, little. ²⁰ σπέρμα, τος, τό, seed, offspring. ²¹ αὐξάνω, cause to grow, increase. ²² λαχάνον, ου, τό, garden herb, vegetable. ²³ δένδρον, ου, τό, tree. ²⁴ πετεινόν, ου, τό, bird. ²⁵ κατασκηνόω, cause to dwell, settle. ²⁶ κλάδος, ου, ὁ, branch (of a tree), branch. ²⁷ ζύμη, ης, ἡ, leaven, ferment. ²⁸ κρύπτω, conceal, hide. ²⁹ ἄλευρον, ου, τό, wheat flour, meal. ³⁰ σάτον, ου, τό, seah (a Hebrew measure). ³¹ ζυμώω, leaven, ferment. ³² χωρίς, separate, apart from (gen).

ἐρεῦξομαι¹ κεκρυμμένα² ἀπὸ καταβολῆς³ κόσμου.

Τότε ἀφείς τοὺς ὄχλους ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ Ἰησοῦς· καὶ προσῆλθον 36

αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, Φράσον⁴ ἡμῖν τὴν παραβολὴν

τῶν ζιζανίων⁵ τοῦ ἀγροῦ.⁶ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁ σπείρων 37

τὸ καλὸν σπέρμα⁷ ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· ὁ δὲ ἀγρός⁶ ἐστὶν ὁ 38

κόσμος· τὸ δὲ καλὸν σπέρμα,⁷ οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ

ζιζάνια⁵ εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ· ὁ δὲ ἐχθρός⁸ ὁ σπείρας αὐτὰ ἐστὶν 39

ὁ διάβολος·⁹ ὁ δὲ θερισμός¹⁰ συντέλεια¹¹ τοῦ αἰώνος ἐστὶν· οἱ δὲ

θερισταὶ¹² ἄγγελοι εἰσιν. Ὡςπερ¹³ οὗν συλλέγεται¹⁴ τὰ ζιζάνια⁵ καὶ 40

πυρὶ καίεται,¹⁵ οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ¹¹ τοῦ αἰῶνος τούτου. 41

Ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ

συλλέξουσιν¹⁴ ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα¹⁶ καὶ τοὺς

ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν,¹⁷ καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον¹⁸ τοῦ 42

πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμός¹⁹ καὶ ὁ βρυγμός²⁰ τῶν ὀδόντων.²¹ Τότε 43

οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν²² ὡς ὁ ἥλιος²³ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς

αὐτῶν. Ὁ ἔχων ὄτα²⁴ ἀκούειν ἀκουέτω.

¹ ἐρεῦγομαι, utter, proclaim. ² κρύπτω, conceal, hide. ³ καταβολή, ἥς, ἡ, foundation, depositing. ⁴ φράζω, explain, interpret. ⁵ ζιζάνιον, ου, τό, tare, spurious wheat. ⁶ ἀγρός, ου, ὁ, field, farm. ⁷ σπέρμα, τος, τό, seed, offspring. ⁸ ἐχθρός, hating, enemy (as a noun). ⁹ διάβολος, ου, ὁ, slanderer, accuser. ¹⁰ θερισμός, οὔ, ὁ, harvest, reaping. ¹¹ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end. ¹² θεριστής, οὔ, ὁ, reaper, harvester. ¹³ ὥςπερ, just as, even as. ¹⁴ συλλέγω, collect, gather. ¹⁵ καίω, burn, ignite. ¹⁶ σκάνδαλον, ου, τό, cause of stumbling, snare. ¹⁷ ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity. ¹⁸ κάμνος, ου, ἡ, furnace. ¹⁹ κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ²⁰ βρυγμός, οὔ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ²¹ ὀδούς, ὁ, tooth. ²² ἐκλάμπω, shine (forth), shine forth. ²³ ἥλιος, ου, ὁ, sun, sunlight. ²⁴ οὖς, ους, τό, ear.

Πάλιν ὁμοία¹ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ² κεκρυμμένῳ³ ἐν 44
 τῷ ἀγρῷ,⁴ ὃν εὐρὼν ἄνθρωπος ἔκρυψεν:⁵ καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ
 ὑπάγει, καὶ πάντα ὅσα ἔχει πωλεῖ,⁵ καὶ ἀγοράζει⁶ τὸν ἀγρὸν⁴ ἐκεῖνον.

Πάλιν ὁμοία¹ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ⁷ 45
 ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας:⁸ ὃς εὐρὼν ἓνα πολύτιμον⁹ μαργαρίτην,⁸ 46
 ἀπελθὼν πέπρακεν¹⁰ πάντα ὅσα εἶχεν, καὶ ἠγόρασεν⁶ αὐτόν.

Πάλιν ὁμοία¹ ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνη¹¹ βληθείση εἰς τὴν 47
 θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους¹² συναγαγούση: ἥν, ὅτε ἐπληρώθη, 48
 ἀναβιβάσαντες¹³ ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν,¹⁴ καὶ καθίσαντες,¹⁵ συνέλεξαν¹⁶ τὰ
 καλὰ εἰς ἀγγεῖα,¹⁷ τὰ δὲ σαπρὰ¹⁸ ἔξω ἔβαλον. Οὕτως¹⁹ ἔσται ἐν τῇ 49
 συντελείᾳ²⁰ τοῦ αἰῶνος: ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀφοριοῦσιν²¹
 τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν 50
 κάμινον²² τοῦ πυρός: ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς²³ καὶ ὁ βρυγμὸς²⁴ τῶν
 ὀδόντων.²⁵

Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Συνήκατε²⁶ ταῦτα πάντα; Λέγουσιν αὐτῷ, Ναί,²⁷ 51
 κύριε. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς²⁸ 52
 εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὁμοίός¹ ἐστὶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ,

¹ ὁμοιος, like, similar. ² θησαυρός, οὐ, ὁ, storehouse, treasure. ³ κρύπτω, conceal, hide. ⁴ ἀγρός, οὐ, ὁ, field, farm. ⁵ πωλέω, sell. ⁶ ἀγοράζω, buy. ⁷ ἔμπορος, οὐ, ὁ, merchant, trader. ⁸ μαργαρίτης, οὐ, ὁ, pearl. ⁹ πολύτιμος, very precious, costly. ¹⁰ πιπράσκω, sell. ¹¹ σαγήνη, ἡ, ὁ, dragnet, fishing net. ¹² γένος, οὐς, τό, race, kind. ¹³ ἀναβιβάζω, bring up, draw up. ¹⁴ αἰγιαλός, οὐ, ὁ, seashore, beach. ¹⁵ καθίζω, seat, sit. ¹⁶ συλλέγω, collect, gather. ¹⁷ ἀγγεῖον, οὐ, τό, vessel, flask. ¹⁸ σαπρός, rotten, worthless. ¹⁹ οὕτως, thus, so. ²⁰ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end. ²¹ ἀφορίζω, separate, set apart. ²² κάμινος, οὐ, ἡ, furnace. ²³ κλαυθμός, οὐ, ὁ, weeping, lamentation. ²⁴ βρυγμός, οὐ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ²⁵ ὀδούς, ὁ, tooth. ²⁶ συνίημι, understand, consider. ²⁷ ναί, yes, truly. ²⁸ μαθητεύω, be a disciple, make a disciple. ²⁹ οἰκοδεσπότης, οὐ, ὁ, householder, head of a household.

οἷς ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ¹ αὐτοῦ καινὰ² καὶ παλαιὰ.³

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν⁴ ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετήρεν⁵ 53

ἐκεῖθεν·⁶ καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα⁷ αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ 54

συναγωγῇ αὐτῶν, ὥστε ἐκπλήττεσθαι⁸ αὐτοὺς καὶ λέγειν, Πόθεν⁹

τούτῳ ἡ σοφία αὕτη καὶ αἱ δυνάμεις; Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος 55

υἱός; Οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ

Ἰάκωβος¹¹ καὶ Ἰωσῆς¹² καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας;¹³ Καὶ αἱ ἀδελφαὶ¹⁴ 56

αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσὶν; Πόθεν⁹ οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα; 57

Καὶ ἐσκανδαλίζοντο¹⁵ ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἔστιν

προφήτης ἄτιμος,¹⁶ εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι⁷ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. 58

Καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλάς, διὰ τὴν ἀπιστίαν¹⁷ αὐτῶν.

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης¹⁸ ὁ τετράρχης¹⁹ τὴν ἀκοὴν²⁰ 14

Ἰησοῦ, καὶ εἶπεν τοῖς παισὶν²¹ αὐτοῦ, Οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ 2

βαπτιστής·²² αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ

δυνάμεις ἐνεργοῦσιν²³ ἐν αὐτῷ. Ὁ γὰρ Ἡρώδης¹⁸ κρατήσας²⁴ τὸν 3

Ἰωάννην ἔδωκεν²⁵ αὐτὸν καὶ ἔθηκε ἐν φυλακῇ,²⁶ διὰ Ἡρωδιάδα²⁷ τὴν

γυναικα Φιλίππου²⁸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ἐλεγεν γὰρ αὐτῷ ὁ 4

Ἰωάννης, Οὐκ ἔξεστίν²⁹ σοι ἔχειν αὐτήν. Καὶ θέλων αὐτὸν 5

¹ θησαυρός, οὐ, ὁ, storehouse, treasure. ² καινός, new, fresh. ³ παλαιός, old, ancient. ⁴ τελέω, finish, fulfill. ⁵ μεταίρω, go away, depart. ⁶ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁷ πατρίς, ἴδος, ἡ, of one's fathers, fatherland. ⁸ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ⁹ πόθεν, from where? whence. ¹⁰ τέκτων, ονος, ὁ, builder, carpenter. ¹¹ Ἰάκωβος, James, Jacob. ¹² Ἰωσῆς, ἦτος, ὁ, Joses. ¹³ Ἰούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ¹⁴ ἀδελφή, ἡς, ἡ, sister. ¹⁵ σκανδαλίζω, cause to stumble. ¹⁶ ἄτιμος, without honor, dishonored. ¹⁷ ἀπιστία, ας, ἡ, unbelief, unfaithfulness. ¹⁸ Ἡρώδης, ου, ὁ, Herod. ¹⁹ τετράρχης, ου, ὁ, tetrarch. ²⁰ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ²¹ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ²² βαπτιστής, οὐ, ὁ, baptist, baptizer. ²³ ἐνεργέω, work, effect. ²⁴ κρατέω, grasp, lay hold of. ²⁵ δέω, bind, tie. ²⁶ φυλακή, ἡς, ἡ, guard, prison. ²⁷ Ἡρωδιάς, ἄδος, ἡ, Herodias. ²⁸ Φίλιππος, ου, ὁ, Philip. ²⁹ ἔξεστιν, it is lawful, it is permitted.

ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον. 6
 Γενεσίων¹ δὲ ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου,² ὠρχήσατο³ ἡ θυγάτηρ⁴ τῆς
 Ἡρωδιάδος⁵ ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρεσεν⁶ τῷ Ἡρώδῃ· ὅθεν⁷ μεθ' ὄρκου⁸ 7
 ὡμολόγησεν⁹ αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃται. Ἡ δέ, προβιβασθεῖσα¹⁰ 8
 ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς, Δός μοι, φησίν, ὧδε ἐπὶ πίνακι¹¹ τὴν κεφαλὴν
 Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.¹² Καὶ ἐλυπήθη¹³ ὁ βασιλεὺς, διὰ δὲ τοὺς 9
 ὄρκους⁸ καὶ τοὺς συνανακειμένους¹⁴ ἐκέλευσεν¹⁵ δοθῆναι· καὶ πέμψας 10
 ἀπεκεφάλισεν¹⁶ τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.¹⁷ Καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ 11
 αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι,¹¹ καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ·¹⁸ καὶ ἠνεγκεν τῇ μητρὶ
 αὐτῆς. Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦραν τὸ σῶμα, καὶ 12
 ἔθαψαν¹⁹ αὐτό· καὶ ἐλθόντες ἀπήγγειλαν²⁰ τῷ Ἰησοῦ.

Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν²¹ ἐκεῖθεν²² ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον²³ 13
 τόπον κατ' ἰδίαν· καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἠκολούθησαν αὐτῷ πεζῇ²⁴
 ἀπὸ τῶν πόλεων. Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἶδεν πολὺν ὄχλον, καὶ 14
 ἐσπλαγχνίσθη²⁵ ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἐθεράπευσεν²⁶ τοὺς ἀρρώστους²⁷
 αὐτῶν. Ὁψίας²⁸ δὲ γενομένης, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, 15
 λέγοντες, Ἐρημός²³ ἐστὶν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρήλθεν·²⁹
 ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας³⁰ ἀγοράσωσιν³¹
 ἐαυτοῖς βρώματα.³² Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ χρειάν³³ ἔχουσιν 16

¹γενέσια, ὡν, τό, birthday celebration. ²Ἡρώδης, ου, ὁ, Herod. ³ὠρχέομαι, dance. ⁴θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ⁵Ἡρωδιάς, ἄδος, ἡ, Herodias. ⁶ἀρέσκω, please, serve. ⁷ὅθεν, from where, from which. ⁸ὄρκος, ου, ὁ, oath. ⁹ὡμολογέω, confess, profess. ¹⁰προβιβάζω, cause to come forward, prompt. ¹¹πίναξ, ακος, ἡ, board, dish. ¹²βαπτιστής, ου, ὁ, baptist, baptizer. ¹³λυπέω, grieve, pain. ¹⁴συνανάκειμαι, recline at table with. ¹⁵κελεύω, order, command. ¹⁶ἀποκεφαλίζω, behead. ¹⁷φυλακή, ἡς, ἡ, guard, prison. ¹⁸κοράσιον, ου, τό, girl, little girl. ¹⁹θάπτω, bury. ²⁰ἀπαγγέλλω, announce, report. ²¹ἀναχωρέω, depart, withdraw. ²²ἐκεῖθεν, from there, from that place. ²³ἐρημος, ου, ἡ, wilderness, desert. ²⁴πεζῇ, by land, on foot. ²⁵σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ²⁶θεραπεύω, heal, care for. ²⁷ἀρρωστος, sick, ill. ²⁸ὄψιος, late. ²⁹παρέρχομαι, pass by, go by. ³⁰κώμη, ης, ἡ, village. ³¹ἀγοράζω, buy. ³²βρῶμα, τος, τό, food, food of any kind. ³³χρεία, ας, ἡ, need, necessity.

ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, Οὐκ 17
 ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε¹ ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας.² Ὁ δὲ εἶπεν, Φέρετέ 18
 μοι αὐτοὺς ὧδε. Καὶ κελεύσας³ τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι⁴ ἐπὶ τοὺς 19
 χόρτους,⁵ λαβὼν τοὺς πέντε¹ ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας,²
 ἀναβλέψας⁶ εἰς τὸν οὐρανόν, εὐλόγησεν,⁷ καὶ κλάσας⁸ ἔδωκεν τοῖς
 μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. Καὶ ἔφαγον πάντες, 20
 καὶ ἐχορτάσθησαν.⁹ καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον¹⁰ τῶν κλασμάτων,¹¹
 δώδεκα κοφίνους¹² πλήρεις.¹³ Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὥσει¹⁴ 21
 πεντακισχίλιοι,¹⁵ χωρὶς¹⁶ γυναικῶν καὶ παιδίων.

Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν¹⁷ ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι¹⁸ εἰς τὸ πλοῖον, 22
 καὶ προάγειν¹⁹ αὐτὸν εἰς τὸ πέραν,²⁰ ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους. 23
 Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν
 προσεύξασθαι· ὁψίας²¹ δὲ γενομένης, μόνος ἦν ἐκεῖ. Τὸ δὲ πλοῖον ἤδη 24
 μέσον τῆς θαλάσσης ἦν, βασανιζόμενον²² ὑπὸ τῶν κυμάτων·²³ ἦν
 γὰρ ἐναντίος²⁴ ὁ ἄνεμος.²⁵ Τετάρτη²⁶ δὲ φυλακῇ²⁷ τῆς νυκτὸς ἀπῆλθεν 25
 πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Καὶ ἰδόντες 26
 αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα ἐταράχθησαν,²⁸
 λέγοντες ὅτι Φάντασμα²⁹ ἐστίν· καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου³⁰ ἔκραξαν. 27
 Εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Θαρσεῖτε·³¹ ἐγὼ εἰμι:

¹ πέντε, five. ² ἰχθύς, ὕος, ὅ, fish. ³ κελεύω, order, command. ⁴ ἀνακλίνω, lay upon, lay down. ⁵ χόρτος, ου, ὅ, grass, hay. ⁶ ἀναβλέπω, look up, receive sight. ⁷ εὐλογέω, bless. ⁸ κλάω, break. ⁹ χορτάζω, eat until full, be filled. ¹⁰ περισσεύω, abound, be rich. ¹¹ κλάσμα, τος, τό, broken piece, fragment. ¹² κόφινος, ου, ὅ, basket, large basket. ¹³ πλήρης, full. ¹⁴ ὥσει, like, about. ¹⁵ πεντακισχίλιοι, five thousand, 5000. ¹⁶ χωρίς, separate, apart from (gen). ¹⁷ ἀναγκάζω, force, compel. ¹⁸ ἐμβαινῶ, embark. ¹⁹ προάγω, lead forth, go before. ²⁰ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ²¹ ὁψιος, late. ²² βασανίζω, torment, torture. ²³ κύμα, τος, τό, wave. ²⁴ ἐναντίος, opposite, hostile. ²⁵ ἄνεμος, ου, ὅ, wind. ²⁶ τέταρτος, fourth. ²⁷ φυλακή, ἥς, ἡ, guard, prison. ²⁸ ταράσσω, trouble, agitate. ²⁹ φάντασμα, τος, τό, apparition, ghost. ³⁰ φόβος, ου, ὅ, fear, terror. ³¹ θαρσέω, of good courage, of good cheer.

μὴ φοβεῖσθε. Ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπεν, Κύριε, εἰ σὺ εἶ, 28
 κέλευσόν¹ με πρὸς σε ἔλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα. Ὁ δὲ εἶπεν, Ἐλθέ. Καὶ 29
 καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα,
 ἔλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον² ἰσχυρὸν³ ἐφοβήθη: 30
 καὶ ἄρξάμενος καταποντίζεσθαι⁴ ἔκραξεν, λέγων, Κύριε, σῶσόν με. 31
 Εὐθέως δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκτείνας⁵ τὴν χεῖρα ἐπελάβετο⁶ αὐτοῦ, καὶ λέγει
 αὐτῷ, Ὀλιγόπιστε,⁷ εἰς τί ἐδίστασας;⁸ Καὶ ἐμβάντων⁹ αὐτῶν εἰς τὸ 32
 πλοῖον, ἐκόπασεν¹⁰ ὁ ἄνεμος:² οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ ἐλθόντες 33
 προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες, Ἀληθῶς¹¹ θεοῦ υἱὸς εἶ.

Καὶ διαπεράσαντες¹² ἦλθον εἰς τὴν γῆν Γεννησαρέτ.¹³ Καὶ ἐπιγινόντες¹⁴ 34
 αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν
 περίχωρον¹⁵ ἐκείνην, καὶ προσήνεγκαν¹⁶ αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς¹⁷
 ἔχοντας: καὶ παρεκάλουν αὐτόν, ἵνα μόνον ἄψωνται¹⁸ τοῦ κρασπέδου 36
 τοῦ ἱματίου αὐτοῦ: καὶ ὅσοι ἤψαντο¹⁸ διεσώθησαν.²⁰

Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ 15
 Φαρισαῖοι, λέγοντες, Διὰ τί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσιν²¹ τὴν 2
 παράδοσιν²² τῶν πρεσβυτέρων; Οὐ γὰρ νίπτονται²³ τὰς χεῖρας αὐτῶν,
 ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τί καὶ ὑμεῖς 3
 παραβαίνετε²¹ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν²² ὑμῶν; Ὁ 4

¹ κελεύω, order, command. ² ἄνεμος, ου, ό, wind. ³ ἰσχυρός, strong, mighty. ⁴ καταποντίζω, sink in the sea, am drowned. ⁵ ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ⁶ ἐπιλαμβάνομαι, take hold of, seize. ⁷ ὀλιγόπιστος, of little faith. ⁸ διστάζω, doubt, waver. ⁹ ἐμβάινω, embark. ¹⁰ κοπάζω, stop, abate. ¹¹ ἀληθῶς, truly, really. ¹² διαπεράω, cross over, pass through. ¹³ Γεννησαρέτ, ή, Gennesaret. ¹⁴ ἐπιγινώσκω, recognise, come to know. ¹⁵ περίχωρος, ου, ή, neighboring. ¹⁶ προσφέρω, bring to, offer. ¹⁷ κακῶς, badly, evilly. ¹⁸ ἅπτομαι, touch or handle. ¹⁹ κράσπεδον, ου, τό, border, tassel. ²⁰ διασώζω, save, bring safely to. ²¹ παραβαίνω, go aside, transgress. ²² παράδοσις, εως, ή, tradition, instruction. ²³ νίπτω, wash.

γὰρ θεὸς ἐνετείλατο,¹ λέγων, Τίμα² τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα: καί,
 Ὁ κακολογῶν³ πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω: ὑμεῖς δὲ λέγετε, 5
 Ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, Δῶρον,⁵ ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῇθῃς,⁶
 καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ² τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ: καὶ 6
 ἠκυρώσατε⁷ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν⁸ ὑμῶν: 7
 ὑποκριταί,⁹ καλῶς¹⁰ προεφήτευσεν¹¹ περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας,¹² λέγων, 8
 Ἐγγίξει¹³ μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χεῖλεσίν¹⁴ με
 τιμᾷ,² ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω¹⁵ ἀπέχει¹⁶ ἀπ' ἐμοῦ. Μάτην¹⁷ δὲ 9
 σέβονται¹⁸ με, διδάσκοντες διδασκαλίας¹⁹ ἐντάλματα²⁰ ἀνθρώπων. 10
 Καὶ προσκαλεσάμενος²¹ τὸν ὄχλον, εἶπεν αὐτοῖς, Ἀκούετε καὶ
 συνίετε.²² Οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ²³ τὸν ἄνθρωπον: 11
 ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον²⁴ ἐκ τοῦ στόματος, τοῦτο κοινοῖ²³ τὸν
 ἄνθρωπον. Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἶπον αὐτῷ, Οἶδας 12
 ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες τὸν λόγον ἐσκανδαλίσθησαν;²⁵ Ὁ δὲ 13
 ἀποκριθεὶς εἶπεν, Πᾶσα φυτεία,²⁶ ἣν οὐκ ἐφύτευσεν²⁷ ὁ πατήρ μου ὁ
 οὐράνιος,²⁸ ἐκριζωθήσεται.²⁹ Ἀφετε αὐτούς: ὁδηγοὶ³⁰ εἰσιν τυφλοὶ 14
 τυφλῶν: τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ,³¹ ἀμφοτέροι³² εἰς βόθυνον³³
 πεσοῦνται. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Φράσον³⁴ ἡμῖν τὴν 15
 παραβολὴν ταύτην. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἀκμὴν³⁵ καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί 16

¹ ἐντέλλομαι, command, give orders. ² τιμάω, honor, value at a price. ³ κακολογέω, speak evil of, revile. ⁴ τελευτάω, die, end. ⁵ δῶρον, ου, τό, gift, present. ⁶ ὠφελέω, profit, help. ⁷ ἀκυρώω, revoke, invalidate. ⁸ παράδοσις, εως, ἡ, tradition, instruction. ⁹ ὑποκριτής, ου, ὁ, hypocrite, pretender. ¹⁰ καλῶς, rightly, well. ¹¹ προφητεύω, prophesy, foretell. ¹² Ἡσαΐας, ου, ὁ, Isaiah. ¹³ ἐγγίζω, come near, approach. ¹⁴ χεῖλος, ους, τό, lip, edge. ¹⁵ πόρρω, far (away), far. ¹⁶ ἀπέχω, received, obtain. ¹⁷ μάτην, in vain, no end. ¹⁸ σέβομαι, reverence, worship. ¹⁹ διδασκαλία, ας, ἡ, teaching, doctrine. ²⁰ ἐντάλημα, τος, τό, precept, commandment. ²¹ προσκαλέω, summon. ²² συνίημι, understand, consider. ²³ κοινόω, make common, defile. ²⁴ ἐκπορεύομαι, go out, come out. ²⁵ σκανδαλίζω, cause to stumble. ²⁶ φυτεία, ας, ἡ, plant. ²⁷ φυτεύω, plant. ²⁸ οὐράνιος, heavenly, in heaven. ²⁹ ἐκριζόω, uproot, root out. ³⁰ ὁδηγός, ου, ὁ, leader, guide. ³¹ ὁδηγέω, lead, guide. ³² ἀμφοτέροι, both, both of two. ³³ βόθυνος, ου, ὁ, pit, ditch. ³⁴ φράζω, explain, interpret. ³⁵ ἀκμήν, ἡ, even yet, still. ³⁶ ἀσύνετος, without understanding, unintelligent.

ἐστε; Οὐπω¹ νοεῖτε² ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον³ εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν 17
 κοιλίαν⁴ χωρεῖ,⁵ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα⁶ ἐκβάλλεται; Τὰ δὲ ἐκπορευόμενα⁷ 18
 ἐκ τοῦ στόματος ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κάκεῖνα⁸ κοινοῖ⁹ τὸν
 ἄνθρωπον. Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ¹⁰ πονηροί, 19
 φόνοι,¹¹ μοιχεῖαι,¹² πορνεῖαι,¹³ κλοπαί,¹⁴ ψευδομαρτυρίαι,¹⁵
 βλασφημίαι:¹⁶ ταῦτά ἐστιν τὰ κοινοῦντα⁹ τὸν ἄνθρωπον: τὸ δὲ 20
 ἀνίπτει¹⁷ χερσὶν φαγεῖν οὐ κοινοῖ⁹ τὸν ἄνθρωπον.

Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν¹⁸ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν¹⁹ εἰς τὰ μέρη²⁰ Τύρου²¹ καὶ 21
 Σιδῶνος.²² Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ Χαναναία²³ ἀπὸ τῶν ὁρίων²⁴ ἐκείνων 22
 ἐξελθοῦσα ἐκραύγασεν²⁵ αὐτῷ, λέγουσα, Ἐλέησόν²⁶ με, κύριε, υἱὲ
 Δαυὶδ: ἡ θυγάτηρ²⁷ μου κακῶς²⁸ δαιμονίζεται.²⁹ Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη 23
 αὐτῇ λόγον. Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἡρώτων αὐτόν,
 λέγοντες, Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν³⁰ ἡμῶν. Ὁ δὲ 24
 ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα³¹ τὰ
 ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. Ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνησεν αὐτῷ 25
 λέγουσα, Κύριε, βοήθει³² μοι. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἔστιν 26
 καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.³³ Ἡ 27
 δὲ εἶπεν, Ναί,³⁴ κύριε: καὶ γὰρ τὰ κυνάρια³³ ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιγίων³⁵

¹ οὐπω, not yet. ² νοέω, understand, consider. ³ εἰσπορεύομαι, enter, journey into. ⁴ κοιλία, ας, ἡ, belly, womb. ⁵ χωρέω, make room for, hold. ⁶ ἀφεδρῶν, ὠνος, ὁ, toilet, latrine. ⁷ ἐκπορεύομαι, go out, come out. ⁸ κάκεῖνος, and he, and she. ⁹ κοινώ, make common, defile. ¹⁰ διαλογισμός, οὐ, ὁ, reasoning, questioning. ¹¹ φόνος, ου, ὁ, murder, slaughter. ¹² μοιχεία, ας, ἡ, adultery. ¹³ πορνεία, ας, ἡ, fornication, idolatry. ¹⁴ κλοπή, ἡς, ἡ, theft, thieving. ¹⁵ ψευδομαρτυρία, ας, ἡ, false witness, false testimony. ¹⁶ βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach. ¹⁷ ἀνίπτως, unwashed. ¹⁸ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ¹⁹ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ²⁰ μέρος, ους, τό, part, portion. ²¹ Τύρος, ου, ἡ, Tyre. ²² Σιδῶν, ὠνος, ἡ, Sidon. ²³ Χαναναῖος, ὁ, Canaanite. ²⁴ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ²⁵ κραυγάζω, cry out, cry aloud. ²⁶ ἐλέεω, have mercy, pity. ²⁷ θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ²⁸ κακῶς, badly, evilly. ²⁹ δαιμονίζομαι, am demon possessed. ³⁰ ὀπισθεν, behind, after. ³¹ πρόβατον, ου, τό, sheep. ³² βοηθέω, come to the aid of. ³³ κυνάριον, ου, τό, little dog. ³⁴ ναί, yes, truly. ³⁵ ψιγίον, ου, τό, crumb, scrap.

τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης¹ τῶν κυρίων αὐτῶν. Τότε 28
ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, Ὡ² γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις·
γεννηθήτω σοι ὡς θέλεις. Καὶ ἰάθη³ ἡ θυγάτηρ⁴ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας
ἐκείνης.

Καὶ μεταβὰς⁵ ἐκεῖθεν⁶ ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς 29
Γαλιλαίας· καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος ἐκάθητο ἐκεῖ. Καὶ προσῆλθον 30
αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν χωλούς,⁷ τυφλούς, κωφούς,⁸
κυλλούς,⁹ καὶ ἑτέρους πολλούς, καὶ ἔρριψαν¹⁰ αὐτοὺς παρὰ τοὺς
πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐθεράπευσεν¹¹ αὐτούς· ὥστε τοὺς ὄχλους 31
θαυμάσαι,¹² βλέποντας κωφούς⁸ λαλοῦντας, κυλλούς⁹ ὑγιείς,¹³
χωλούς⁷ περιπατοῦντας, καὶ τυφλοὺς βλέποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸν
θεὸν Ἰσραὴλ.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος¹⁴ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, 32
Σπλαγχνίζομαι¹⁵ ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσιν¹⁶
μοι, καὶ οὐκ ἔχουσιν τί φάγωσιν· καὶ ἀπολῦσαι αὐτοὺς νήστεις¹⁷ οὐ
θέλω, μήποτε¹⁸ ἐκλυθῶσιν¹⁹ ἐν τῇ ὁδῷ. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ 33
μαθηταὶ αὐτοῦ, Πόθεν²⁰ ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ²¹ ἄρτοι τοσοῦτοι,²² ὥστε
χορτάσαι²³ ὄχλον τοσοῦτον;²² Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πόσους²⁴ 34

¹ τράπεζα, ης, ἡ, table. ² ὦ, Oh! omega. ³ ἰάομαι, heal. ⁴ θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ⁵ μεταβαίνω, depart, leave. ⁶ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁷ χωλός, lame, deprived of a foot. ⁸ κωφός, deaf, dumb. ⁹ κυλλός, crippled, lame. ¹⁰ ῥίπτω, throw, cast. ¹¹ θεραπεύω, heal, care for. ¹² θαυμάζω, am amazed, marvel at. ¹³ ὕγιής, whole, healthy. ¹⁴ προσκαλέω, summon. ¹⁵ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ¹⁶ προσμένω, wait longer, remain. ¹⁷ νήστις, ὁ, not eating, hungry. ¹⁸ μήποτε, never, lest perchance. ¹⁹ ἐκλύω, am unstrung, become weak. ²⁰ πόθεν, from where? whence. ²¹ ἐρημία, ας, ἡ, wilderness, desert. ²² τοσοῦτος, so great, so much. ²³ χορτάζω, eat until full, be filled. ²⁴ πόσος, how many? how great?

ἄρτους ἔχετε; Οἱ δὲ εἶπον, Ἑπτὰ, καὶ ὀλίγα¹ ἰχθύδια.² Καὶ ἐκέλευσεν³ **35**
 τοῖς ὄχλοις ἀναπεσεῖν⁴ ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ **36**
 τοὺς ἰχθύας,⁵ εὐχαριστήσας⁶ ἔκλασεν,⁷ καὶ ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς
 αὐτοῦ, οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ **37**
 ἐχορτάσθησαν·⁸ καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον⁹ τῶν κλασμάτων,¹⁰ ἑπτὰ
 σφυρίδας¹¹ πλήρεις.¹² Οἱ δὲ ἐσθιόντες ἦσαν τετρακισχίλιοι¹³ ἄνδρες, **38**
 χωρὶς¹⁴ γυναικῶν καὶ παιδίων. Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἐνέβη¹⁵ εἰς **39**
 τὸ πλοῖον, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια¹⁶ Μαгдаλά.¹⁷

Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι¹⁸ πειράζοντες¹⁹ **16**
 ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδείξαι²⁰ αὐτοῖς. Ὁ δὲ **2**
 ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁψίας²¹ γενομένης λέγετε, Εὐδία·²²
 πυρράζει²³ γὰρ ὁ οὐρανός. Καὶ πρωΐ,²⁴ Σήμερον²⁵ χειμῶν·²⁶ πυρράζει²³ **3**
 γὰρ στυγνάζων²⁷ ὁ οὐρανός. Ὑποκριταί,²⁸ τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ
 οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν,²⁹ τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ
 δύνασθε; Γενεὰ³⁰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς³¹ σημεῖον ἐπιζητεῖ·³² καὶ **4**
 σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ³³ τοῦ προφήτου.
 Καὶ καταλιπὼν³⁴ αὐτούς, ἀπῆλθεν.

¹ ὀλίγος, little, few. ² ἰχθύδιον, ου, τό, small fish, little fish. ³ κελεύω, order, command. ⁴ ἀναπίπτω, recline, lie down. ⁵ ἰχθύς, ὅς, fish. ⁶ εὐχαριστέω, give thanks, thank. ⁷ κλάω, break. ⁸ χορτάζω, eat until full, be filled. ⁹ περισσεύω, abound, be rich. ¹⁰ κλάσμα, τος, τό, broken piece, fragment. ¹¹ σφυρίς, ἴδος, ἡ, large basket, plaited basket. ¹² πλήρης, full. ¹³ τετρακισχίλιοι, four thousand, 4000. ¹⁴ χωρίς, separate, apart from (gen). ¹⁵ ἐμβαίνω, embark. ¹⁶ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ¹⁷ Μαгдаλά, ἡ, Magdala. ¹⁸ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ¹⁹ πειράζω, test, tempt. ²⁰ ἐπιδείκνυμι, show, prove. ²¹ ὄψιος, late. ²² εὐδία, ας, ἡ, fair weather, tranquillity. ²³ πυρράζω, be (fiery) red, am red. ²⁴ πρωΐ, early in the morning, at dawn. ²⁵ σήμερον, today, now. ²⁶ χειμῶν, ὦνος, ὁ, winter, storm. ²⁷ στυγνάζω, become gloomy, be shocked or sad. ²⁸ ὑποκριτής, οὔ, ὁ, hypocrite, pretender. ²⁹ διακρίνω, discriminate, judge. ³⁰ γενεά, ας, ἡ, generation. ³¹ μοιχαλὶς, ἴδος, ἡ, adulteress. ³² ἐπιζητέω, seek for, seek after. ³³ Ἰωνᾶς, ᾱ, ὁ, Jonah. ³⁴ καταλείπω, leave, leave behind.

Καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν¹ ἐπελάθοντο² ἄρτους 5
 λαβεῖν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁρᾶτε καὶ προσέχετε³ ἀπὸ τῆς 6
 ζύμης⁴ τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.⁵ Οἱ δὲ διελογίζοντο⁶ ἐν 7
 ἑαυτοῖς, λέγοντες ὅτι Ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν. Γινούς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν 8
 αὐτοῖς, Τί διαλογίζεσθε⁶ ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι,⁷ ὅτι ἄρτους οὐκ
 ἐλάβετε; Οὐπω⁸ νοεῖτε,⁹ οὐδὲ μνημονεύετε¹⁰ τοὺς πέντε¹¹ ἄρτους τῶν 9
 πεντακισχιλίων,¹² καὶ πόσους¹³ κοφίνους¹⁴ ἐλάβετε; Οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ 10
 ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων,¹⁵ καὶ πόσας¹³ σφυρίδας¹⁶ ἐλάβετε; Πῶς 11
 οὐ νοεῖτε,⁹ ὅτι οὐ περὶ ἄρτου εἶπον ὑμῖν προσέχειν³ ἀπὸ τῆς ζύμης⁴
 τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων;⁵ Τότε συνῆκαν¹⁷ ὅτι οὐκ εἶπεν 12
 προσέχειν³ ἀπὸ τῆς ζύμης⁴ τοῦ ἄρτου, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς διδαχῆς¹⁸ τῶν
 Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.⁵

Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη¹⁹ Καισαρείας²⁰ τῆς Φιλίππου²¹ ἡρώτα 13
 τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων, Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν
 υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; Οἱ δὲ εἶπον, Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν:²² 14
 ἄλλοι δὲ Ἠλίαν:²³ ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν,²⁴ ἢ ἓνα τῶν προφητῶν. Λέγει 15
 αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος 16
 εἶπεν, Σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ 17
 Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα

¹ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ² ἐπιλανθάνομαι, forget, neglect. ³ προσέχω, take head of, attend to. ⁴ ζύμη, ης, ἡ, leaven, ferment. ⁵ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ⁶ διαλογίζομαι, debate, reason. ⁷ ὀλιγόπιστος, of little faith. ⁸ οὐπω, not yet. ⁹ νοέω, understand, consider. ¹⁰ μνημονεύω, remember, make mention of. ¹¹ πέντε, five, 5. ¹² πεντακισχίλιοι, five thousand, 5000. ¹³ πόσος, how many? how great? ¹⁴ κόφινος, ου, ὁ, basket, large basket. ¹⁵ τετρακισχίλιοι, four thousand, 4000. ¹⁶ σφυρίς, ἰδος, ἡ, large basket, plaited basket. ¹⁷ συνίημι, understand, consider. ¹⁸ διδαχή, ἡς, ἡ, teaching, instruction. ¹⁹ μέρος, ους, τό, part, portion. ²⁰ Καισάρεια, ας, ἡ, Caesarea. ²¹ Φίλιππος, ου, ὁ, Philip. ²² βαπτιστής, οὔ, ὁ, baptist, baptizer. ²³ Ἠλίας, ου, ὁ, Elijah. ²⁴ Ἰερεμίας, ου, ὁ, Jeremiah.

οὐκ ἀπεκάλυψέν¹ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ γὰρ 18
 σοι λέγω, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ² οἰκοδομήσω³
 μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι⁴ ᾧδου⁵ οὐ κατισχύσουσιν⁶ αὐτῆς. Καὶ 19
 δώσω σοι τὰς κλεῖς⁷ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν: καὶ ὃ ἐὰν δήσης⁸ ἐπὶ
 τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον⁸ ἐν τοῖς οὐρανοῖς: καὶ ὃ ἐὰν λύσης⁹ ἐπὶ τῆς
 γῆς, ἔσται λελυμένον⁹ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τότε διεστείλατο¹⁰ τοῖς 20
 μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ χριστός.

Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύνειν¹¹ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ 21
 αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰ παθεῖν¹² ἀπὸ τῶν
 πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι,
 καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι. Καὶ προσλαβόμενος¹³ αὐτὸν ὁ Πέτρος 22
 ἤρξατο ἐπιτιμᾶν¹⁴ αὐτῷ λέγων, Ὅπως¹⁵ σοι, κύριε: οὐ μὴ ἔσται σοι
 τοῦτο. Ὁ δὲ στραφεὶς¹⁶ εἶπεν τῷ Πέτρῳ, Ὑπαγε ὀπίσω¹⁷ μου, 23
 Σατανᾶ,¹⁸ σκάνδαλον¹⁹ μου εἶ: ὅτι οὐ φρονεῖς²⁰ τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ
 τῶν ἀνθρώπων. Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Εἴ τις 24
 θέλει ὀπίσω¹⁷ μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω²¹ ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν
 σταυρόν²² αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. Ὅς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν 25
 αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν: ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ

¹ ἀποκαλύπτω, reveal, uncover. ² πέτρα, ας, ἡ, rock. ³ οἰκοδομέω, build up, construct. ⁴ πύλη, ης, ἡ, gate, porch. ⁵ ᾧδης, ου, ὁ, Hades. ⁶ κατισχύω, overpower, prevail. ⁷ κλεῖς, κλειδός, ἡ, key. ⁸ δέω, bind, tie. ⁹ λύω, untie, loose. ¹⁰ διαστέλλομαι, set apart, fig. to distinguish. ¹¹ δείκνυμι, show, point out. ¹² πάσχω, suffer, am acted upon. ¹³ προσλαμβάνω, take to myself, welcome. ¹⁴ ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ¹⁵ ὡς, gracious, merciful. ¹⁶ στρέφω, turn, am converted. ¹⁷ ὀπίσω, behind, after (gen). ¹⁸ Σατανᾶς, ᾧ, ὁ, Satan, adversary. ¹⁹ σκάνδαλον, ου, τό, cause of stumbling, snare. ²⁰ φρονέω, think, judge. ²¹ ἀπαρνέομαι, deny, refuse. ²² σταυρός, οὔ, ὁ, cross.

ἐνεκεν¹ ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν: τί γὰρ ὠφελεῖται² ἄνθρωπος ἐὰν τὸν 26
κόσμον ὅλον κερδήσῃ,³ τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;⁴ Ἡ τί δώσει
ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα⁵ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; Μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ 27
ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων
αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει⁶ ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν⁷ αὐτοῦ. Ἀμὴν 28
λέγω ὑμῖν, εἰσὶν τινες ὧδε ἐστώτες, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται⁸
θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσιν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ
βασιλείᾳ αὐτοῦ.

Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ⁹ παραλαμβάνει¹⁰ ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον 17
καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει¹² αὐτοὺς εἰς ὄρος
ὑψηλὸν¹³ κατ' ἰδίαν. Καὶ μετεμορφώθη¹⁴ ἔμπροσθεν¹⁵ αὐτῶν, καὶ 2
ἐλαμψεν¹⁶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος,¹⁷ τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ
ἐγένοντο λευκά¹⁸ ὡς τὸ φῶς. Καὶ ἰδοὺ, ὤφθησαν αὐτοῖς Μωσῆς καὶ 3
Ἡλίας,¹⁹ μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες.²⁰ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν 4
τῷ Ἰησοῦ, Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι: εἰ θέλεις, ποιήσωμεν
ὧδε τρεῖς σκηνάς,²¹ σοὶ μίαν, καὶ Μωσῇ μίαν, καὶ μίαν Ἡλίᾳ.¹⁹ Ἔτι 5
αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ, νεφέλη²² φωτεινὴ²³ ἐπεσκίασεν²⁴ αὐτούς: καὶ
ἰδοὺ, φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης,²² λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ
ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα:²⁵ αὐτοῦ ἀκούετε. Καὶ ἀκούσαντες οἱ 6

¹ ἐνεκεν, for the sake of, on account of. ² ὠφελέω, profit, help. ³ κερδαίνω, gain, win. ⁴ ζημιώω, suffer loss, inflict loss upon. ⁵ ἀντάλλαγμα, τὸς, τό, exchange, purchasing price. ⁶ ἀποδίδωμι, give back, pay. ⁷ πράξις, εὖς, ἡ, deed, function. ⁸ γεύομαι, taste, experience. ⁹ ἕξ, six, 6. ¹⁰ παραλαμβάνω, receive, take. ¹¹ Ἰάκωβος, James, Jacob. ¹² ἀναφέρω, bring up, offer. ¹³ ὑψηλός, high, lofty. ¹⁴ μεταμορφόω, change the form, transform. ¹⁵ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹⁶ λάμπω, shine. ¹⁷ ἥλιος, οὐ, ὁ, sun, sunlight. ¹⁸ λευκός, white, bright. ¹⁹ Ἡλίας, οὐ, ὁ, Elijah. ²⁰ συλλαλέω, talk with, discuss. ²¹ σκηνή, ἡς, ἡ, tent, tabernacle. ²² νεφέλη, ης, ἡ, cloud. ²³ φωτεινός, bright, full of light. ²⁴ ἐπισκιάζω, overshadow, envelop. ²⁵ εὐδοκέω, think it good, be well pleased with.

μαθηταὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα.¹ 7

Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἥψατο² αὐτῶν καὶ εἶπεν, Ἐγέρθητε καὶ μὴ φοβεῖσθε. Ἐπάραντες³ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, οὐδένα εἶδον, εἰ μὴ 8 τὸν Ἰησοῦν μόνον.

Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους, ἐνετείλατο⁴ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, 9 λέγων, Μηδενὶ εἶπητε τὸ ὄραμα,⁵ ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ. Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, 10 Τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἡλίαν⁶ δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; Ὁ δὲ 11 Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ἡλίας⁶ μὲν ἔρχεται πρῶτον, καὶ ἀποκαταστήσει⁷ πάντα: λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Ἡλίας⁶ ἤδη ἦλθεν, καὶ οὐκ 12 ἐπέγνωσαν⁸ αὐτόν, ἀλλὰ ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν: οὕτως καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν⁹ ὑπὲρ αὐτῶν. Τότε συνήκαν¹⁰ οἱ 13 μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ¹¹ εἶπεν αὐτοῖς.

Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον, προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος 14 γονυπετῶν¹² αὐτὸν καὶ λέγων, Κύριε, ἐλέησόν¹³ μου τὸν υἱόν, ὅτι 15 σεληνιάζεται¹⁴ καὶ κακῶς¹⁵ πάσχει: ⁹πολλάκις¹⁶ γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις¹⁶ εἰς τὸ ὕδωρ. Καὶ προσήνεγκα¹⁷ αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς 16 σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι.¹⁸ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ 17 Ἰησοῦς εἶπεν, Ὡ¹⁹ γενεὰ²⁰ ἄπιστος²¹ καὶ διεστραμμένη,²² ἕως πότε²³

¹ σφόδρα, exceedingly, greatly. ² ἥπτομαι, touch or handle. ³ ἐπαίρω, lift up, raise. ⁴ ἐντέλλομαι, command, give orders. ⁵ ὄραμα, τος, τό, vision, spectacle. ⁶ Ἡλίας, ου, ὁ, Elijah. ⁷ ἀποκαθίστημι, restore, give back. ⁸ ἐπιγινώσκω, recognise, come to know. ⁹ πάσχω, suffer, am acted upon. ¹⁰ συνίημι, understand, consider. ¹¹ βαπτιστής, οὔ, ὁ, baptist, baptizer. ¹² γονυπετέω, fall on the knees, kneel down. ¹³ ἐλεέω, have mercy, pity. ¹⁴ σεληνιάζομαι, be an epileptic, am a lunatic. ¹⁵ κακῶς, badly, evilly. ¹⁶ πολλάκις, often, many times. ¹⁷ προσφέρω, bring to, offer. ¹⁸ θεραπεύω, heal, care for. ¹⁹ ὦ, Oh! omega. ²⁰ γενεὰ, ἀς, ἡ, generation. ²¹ ἄπιστος, unbelieving, faithless. ²² διαστρέφω, distort, pervert. ²³ πότε, when? at what time?

ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; Ἔως πότε¹ ἀνέξομαι² ὑμῶν; Φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε.
 Καὶ ἐπετίμησεν³ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, 18
 καὶ ἐθεραπεύθη⁴ ὁ παῖς⁵ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. Τότε προσελθόντες 19
 οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον, Διὰ τί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν
 ἐκβαλεῖν αὐτό; Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τὴν ἀπιστίαν⁶ ὑμῶν. 20
 Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον⁷ σινάπεως,⁸ ἐρεῖτε
 τῷ ὄρει τούτῳ, Μετάβηθι⁹ ἐντεῦθεν¹⁰ ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται;⁹ καὶ
 οὐδὲν ἀδυνατήσει¹¹ ὑμῖν. Τοῦτο δὲ τὸ γένος¹² οὐκ ἐκπορεύεται¹³ εἰ μὴ 21
 ἐν προσευχῇ¹⁴ καὶ νηστείᾳ.¹⁵

Ἀναστρεφόμενων¹⁶ δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, 22
 Μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ 23
 ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. Καὶ
 ἐλυπήθησαν¹⁷ σφόδρα.¹⁸

Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναούμ,¹⁹ προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα²⁰ 24
 λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ καὶ εἶπον, Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ²¹ τὰ
 δίδραχμα;²⁰ Λέγει, Ναί.²² Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, 25
 προέφθασεν²³ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; Οἱ
 βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσιν τέλη²⁴ ἢ κῆνσον;²⁵ Ἀπὸ

¹ πότε, when? at what time? ² ἀνέχομαι, endure, bear with. ³ ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ⁴ θεραπεύω, heal, care for. ⁵ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ⁶ ἀπιστία, ας, ἡ, unbelief, unfaithfulness. ⁷ κόκκος, ου, ὁ, grain, seed. ⁸ σίναπι, εως, τό, mustard plant, mustard. ⁹ μεταβαίνω, depart, leave. ¹⁰ ἐντεῦθεν, hence, on each side. ¹¹ ἀδυνατέω, be unable, be impossible. ¹² γένος, ους, τό, race, kind. ¹³ ἐκπορεύομαι, go out, come out. ¹⁴ προσευχή, ἡς, ἡ, prayer, place for prayer. ¹⁵ νηστεία, ας, ἡ, fasting, fast. ¹⁶ ἀναστρέφω, return, live. ¹⁷ λυπέω, grieve, pain. ¹⁸ σφόδρα, exceedingly, greatly. ¹⁹ Καπερναούμ, ἡ, Capernaum. ²⁰ δίδραχμον, ου, τό, double drachma, double-drachma. ²¹ τελέω, finish, fulfill. ²² ναί, yes, truly. ²³ προφθάνω, anticipate, come before. ²⁴ τέλος, ους, τό, end, purpose. ²⁵ κῆνσος, ου, ὁ, government tax, poll tax.

τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτριῶν;¹ Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Ἀπὸ 26
 τῶν ἀλλοτριῶν.¹ Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἄρα² γε³ ἐλεύθεροί⁴ εἰσιν οἱ
 υἱοί. Ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν⁵ αὐτούς, πορευθεῖς εἰς τὴν θάλασσαν 27
 βάλε ἄγκιστρον,⁶ καὶ τὸν ἀναβαίνοντα πρῶτον ἰχθὺν⁷ ἄρον· καὶ
 ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὐρήσεις στατήρα·⁸ ἐκείνον λαβὼν δὸς
 αὐτοῖς ἀντὶ⁹ ἑμοῦ καὶ σοῦ.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσήλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες, Τίς ἄρα¹⁰ 18
 μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; Καὶ προσκαλεσάμενος¹¹ ὁ 2
 Ἰησοῦς παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ εἶπεν, Ἀμὴν λέγω 3
 ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῇτε¹² καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε
 εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅστις οὖν ταπεινώσει¹³ ἑαυτὸν ὡς 4
 τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. 5
 Καὶ ὃς ἐὰν δέξηται παιδίον τοιοῦτον ἐν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ
 δέχεται· ὃς δ' ἂν σκανδαλίσῃ¹⁴ ἓνα τῶν μικρῶν¹⁴ τούτων τῶν 6
 πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει¹⁵ αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ¹⁶ μύλος¹⁷ ὄνικος
 εἰς τὸν τράχηλον¹⁹ αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ²⁰ ἐν τῷ πελάγει²¹ τῆς
 θαλάσσης. Οὐαὶ²² τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων·²³ ἀνάγκη²⁴ γάρ 7
 ἐστὶν ἔλθειν τὰ σκάνδαλα·²³ πλὴν²⁵ οὐαὶ²² τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ
 τὸ σκάνδαλον²³ ἔρχεται. Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει⁵ 8

¹ ἀλλότριος, strange, foreign. ² ἄρα, so, then. ³ γέ, indeed, at least. ⁴ ἐλεύθερος, free, delivered from obligation. ⁵ σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁶ ἄγκιστρον, ου, τό, fish hook. ⁷ ἰχθύς, ὕος, ὁ, fish. ⁸ στατήρ, ἥρος, ὁ, stater (a coin), Jewish shekel. ⁹ ἀντί, instead of, in place of. ¹⁰ ἄρα, so? (introduces a question). ¹¹ προσκαλέω, summon. ¹² στρέφω, turn, am converted. ¹³ ταπεινός, humble, humiliate. ¹⁴ μικρός, small, little. ¹⁵ συμφέρω, bring together, it is profitable. ¹⁶ κρεμάννυμι, hang, hang up. ¹⁷ μύλος, ου, ὁ, mill, millstone. ¹⁸ ὄνικος, of or for an ass. ¹⁹ τράχηλος, ου, ὁ, neck. ²⁰ καταποντίζω, sink in the sea, am drowned. ²¹ πέλαγος, ους, τό, open sea, depths of the sea. ²² οὐαὶ, woe! alas! woe! ²³ σκάνδαλον, ου, τό, cause of stumbling, snare. ²⁴ ἀνάγκη, ης, ἡ, necessity, distress. ²⁵ πλὴν, however, but.

σε, ἔκκοψον¹ αὐτὰ καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ: καλὸν σοι ἐστὶν εἰσελθεῖν εἰς
 τὴν ζωὴν χωλὸν² ἢ κυλλόν,³ ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα
 βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει⁴ 9
 σε, ἔξελε⁵ αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ: καλὸν σοι ἐστὶν μονόφθαλμον⁶
 εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν
 γέενναν⁷ τοῦ πυρός. Ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε⁸ ἑνὸς τῶν μικρῶν⁹ 10
 τούτων, λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς
 βλέπουσιν τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ἦλθεν 11
 γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός. Τί ὑμῖν δοκεῖ; Ἐὰν 12
 γένηται τινὶ ἀνθρώπῳ ἑκατὸν¹⁰ πρόβατα,¹¹ καὶ πλανηθῇ¹² ἐν ἑξ αὐτῶν:
 οὐχὶ ἀφείς τὰ ἑνενήκοντα ἑννέα,¹³ ἐπὶ τὰ ὄρη πορευθεὶς ζητεῖ τὸ
 πλανώμενον;¹² Καὶ ἐὰν γένηται εὑρεῖν αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι 13
 χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τοῖς ἑνενήκοντα ἑννέα¹³ τοῖς μὴ
 πεπλανημένοις.¹² Οὕτως¹⁴ οὐκ ἔστιν θέλημα ἔμπροσθεν¹⁵ τοῦ πατρὸς 14
 ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν⁹ τούτων.

Ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ¹⁶ εἰς σέ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε καὶ ἔλεγξον¹⁷ αὐτὸν 15
 μεταξὺ¹⁸ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου.¹⁹ Ἐὰν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας²⁰ τὸν
 ἀδελφόν σου: ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε²¹ μετὰ σοῦ ἔτι ἓνα ἢ δύο, 16
 ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων²² ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα: ἐὰν δὲ 17

¹ ἐκκόπτω, cut out, cut off. ² χωλός, lame, deprived of a foot. ³ κυλλός, crippled, lame. ⁴ σκανδαλίζω, cause to stumble. ⁵ ἐξαιρέω, take out, deliver. ⁶ μονόφθαλμος, one-eyed. ⁷ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ⁸ καταφρονέω, think little of, despise. ⁹ μικρός, small, little. ¹⁰ ἑκατόν, hundred, 100. ¹¹ πρόβατον, ου, τό, sheep. ¹² πλανᾶω, deceive, lead astray. ¹³ ἑννέα, nine, 9. ¹⁴ οὕτως, thus, so. ¹⁵ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹⁶ ἁμαρτάνω, sin. ¹⁷ ἐλέγχω, convict, reprove. ¹⁸ μεταξὺ, between, after. ¹⁹ μόνος, only, alone. ²⁰ κερδαίνω, gain, win. ²¹ παραλαμβάνω, receive, take. ²² μάρτυς, υρος, ὁ, witness.

παρακούσῃ¹ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ: ἂν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας
 παρακούσῃ,¹ ἔστω σοι ὥσπερ² ὁ ἐθνικός³ καὶ ὁ τελώνης.⁴ Ἀμὴν λέγω 18
 ὑμῖν, ὅσα ἂν δήσητε⁵ ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα⁵ ἐν τῷ οὐρανῷ: καὶ
 ὅσα ἂν λύσητε⁶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα⁶ ἐν τῷ οὐρανῷ. Πάλιν 19
 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἂν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν⁷ ἐπὶ τῆς γῆς περὶ
 παντὸς πράγματος⁸ οὗ ἂν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ
 πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Οὗ⁹ γάρ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι 20
 εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπεν, Κύριε, ποσάκις¹⁰ ἀμαρτήσῃ¹¹ 21
 εἰς ἐμέ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; Ἔως ἐπτάκις;¹² Λέγει αὐτῷ 22
 ὁ Ἰησοῦς, Οὐ λέγω σοι ἕως ἐπτάκις,¹² ἀλλ' ἕως ἐβδομηκοντάκις¹³
 ἐπτά. Διὰ τοῦτο ὡμοιώθη¹⁴ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ 23
 βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησεν συναῖραι¹⁵ λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. 24
 Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν,¹⁵ προσηνέχθη¹⁶ αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης¹⁷
 μυρίων¹⁸ ταλάντων.¹⁹ Μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι²⁰ ἐκέλευσεν²¹ 25
 αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ πραθῆναι,²² καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ
 τέκνα, καὶ πάντα ὅσα εἶχεν, καὶ ἀποδοθῆναι.²⁰ Πесὼν οὖν ὁ δούλος 26
 προσεκύνει αὐτῷ, λέγων, Κύριε, μακροθύμησον²³ ἐπ' ἐμοί, καὶ
 πάντα σοι ἀποδώσω.²⁰ Σπλαγχνισθεῖς²⁴ δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου 27

¹ παρακούω, overhear, listen. ² ὥσπερ, just as, even as. ³ ἐθνικός, Gentile, pagan. ⁴ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ⁵ δέω, bind, tie.
⁶ λύω, untie, loose. ⁷ συμφωνέω, agree with, agree together. ⁸ πρᾶγμα, τος, τό, deed, matter. ⁹ οὗ, where, when. ¹⁰ ποσάκις, how often? how often.
¹¹ ἀμαρτάνω, sin. ¹² ἐπτάκις, seven times. ¹³ ἐβδομηκοντάκις, seventy times. ¹⁴ ὡμοίω, make like, liken. ¹⁵ συναίρω, settle accounts,
 make a reckoning. ¹⁶ προσφέρω, bring to, offer. ¹⁷ ὀφειλέτης, ου, ὁ, debtor, sinner. ¹⁸ μυρίοι, ten thousand, innumerable. ¹⁹ τάλαντον, ου, τό,
 talent, talent of silver or gold. ²⁰ ἀποδίδωμι, give back, pay. ²¹ κελεύω, order, command. ²² πιπράσκω, sell. ²³ μακροθυμέω, be patient, suffer long.
²⁴ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on.

ἐκεῖνου ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον¹ ἀφῆκεν αὐτῷ. Ἐξελθὼν δὲ ὁ 28
 δοῦλος ἐκεῖνος εὔρεν ἓνα τῶν συνδούλων² αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν³ αὐτῷ
 ἑκατὸν⁴ δηνάρια,⁵ καὶ κρατήσας⁶ αὐτὸν ἐπνιγεν,⁷ λέγων, Ἀπόδος⁸ μοι
 εἴ τι ὀφείλεις.³ Πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος² αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ 29
 παρεκάλει αὐτόν, λέγων, Μακροθύμησον⁹ ἐπ' ἐμοί, καὶ ἀποδώσω⁸
 σοι. Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτόν εἰς φυλακὴν,¹⁰ 30
 ἕως οὗ ἀποδῶ⁸ τὸ ὀφειλόμενον.³ Ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι² αὐτοῦ τὰ 31
 γενόμενα ἐλυπήθησαν¹¹ σφόδρα:¹² καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν¹³ τῷ
 κυρίῳ ἐαυτῶν πάντα τὰ γενόμενα. Τότε προσκαλεσάμενος¹⁴ αὐτὸν ὁ 32
 κύριος αὐτοῦ λέγει αὐτῷ, Δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν¹⁵
 ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ¹⁶ παρεκάλεσάς με: οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι¹⁷ 33
 τὸν σύνδουλόν² σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα;¹⁷ Καὶ ὀργισθεῖς¹⁸ ὁ κύριος 34
 αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτόν τοῖς βασανισταῖς,¹⁹ ἕως οὗ ἀποδῶ⁸ πᾶν τὸ
 ὀφειλόμενον³ αὐτῷ. Οὕτως καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος²⁰ ποιήσει 35
 ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν
 ὑμῶν τὰ παραπτώματα²¹ αὐτῶν.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν²² ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, μετήρην²³ 19
 ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια²⁴ τῆς Ἰουδαίας²⁵ πέραν²⁶ τοῦ
 Ἰορδάνου.²⁷ Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν²⁸ 2

¹ δάνειον, ου, τό, loan, debt. ² σύνδουλος, ου, ὁ, fellow slave, fellow servant. ³ ὀφείλω, owe, ought. ⁴ ἑκατόν, hundred, 100. ⁵ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ⁶ κρατέω, grasp, lay hold of. ⁷ πνίγω, choke, strangle. ⁸ ἀποδίδωμι, give back, pay. ⁹ μακροθυμέω, be patient, suffer long. ¹⁰ φυλακή, ἡς, ἡ, guard, prison. ¹¹ λυπέω, grieve, pain. ¹² σφόδρα, exceedingly, greatly. ¹³ διασάφω, report, explain. ¹⁴ προσκαλέω, summon. ¹⁵ ὀφειλή, ἡς, ἡ, debt, duty. ¹⁶ ἐπεὶ, when, since. ¹⁷ ἐλέω, have mercy, pity. ¹⁸ ὀργίζω, irritate, provoke. ¹⁹ βασανιστής, οὔ, ὁ, jailer, torturer. ²⁰ ἐπουράνιος, heavenly, celestial. ²¹ παράπτωμα, τος, τό, trespass, falling away. ²² τελέω, finish, fulfill. ²³ μεταίρω, go away, depart. ²⁴ ὄριον, ου, τό, boundary, region. ²⁵ Ἰουδαία, ας, ἡ, Judea. ²⁶ πέραν, on the other side of, beyond (gen). ²⁷ Ἰορδάνης, ου, ὁ, Jordan. ²⁸ θεραπεύω, heal, care for.

αὐτοὺς ἐκεῖ. Καὶ προσήλθον αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι πειράζοντες¹ αὐτόν, 3
καὶ λέγοντες αὐτῷ, Εἰ ἔξεστιν² ἀνθρώπῳ ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα
αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν;³ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ 4
ἀνέγνωτε⁴ ὅτι ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν⁵ καὶ θῆλυ⁶ ἐποίησεν αὐτούς,
καὶ εἶπεν, Ὅτι ἐνεκεν⁷ τούτου καταλείψει⁸ ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ 5
τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται⁹ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται
οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν; Ὡστε οὐκέτι¹⁰ εἰσὶν δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὁ 6
οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν,¹¹ ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.¹² Λέγουσιν αὐτῷ, Τί 7
οὖν Μωσῆς ἐνετείλατο¹³ δοῦναι βιβλίον¹⁴ ἀποστασίου,¹⁵ καὶ
ἀπολύσαι αὐτήν; Λέγει αὐτοῖς ὅτι Μωσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν 8
ὑμῶν ἐπέτρεψεν¹⁷ ὑμῖν ἀπολύσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν: ἀπ' ἀρχῆς δὲ
οὐ γέγονεν οὕτως. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα 9
αὐτοῦ, μὴ ἐπὶ πορνείᾳ,¹⁸ καὶ γαμήσῃ¹⁹ ἄλλην, μοιχᾶται:²⁰ καὶ ὁ
ἀπολελυμένην γαμήσας¹⁹ μοιχᾶται.²⁰ Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ 10
αὐτοῦ, Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία³ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ
συμφέρει²¹ γαμήσαι.¹⁹ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ πάντες χωροῦσιν²² τὸν 11
λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται. Εἰσὶν γὰρ εὐνοῦχοι,²³ οἵτινες ἐκ 12
κοιλίας²⁴ μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτως: καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι,²³ οἵτινες
εὐνουχίσθησαν²⁵ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων: καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι,²³ οἵτινες

¹ πειράζω, test, tempt. ² ἔξεστιν, it is lawful, it is permitted. ³ αἰτία, ας, ἡ, cause, reason. ⁴ ἀναγινώσκω, read. ⁵ ἄρσεν, male. ⁶ θῆλυς, female, woman. ⁷ ἐνεκεν, for the sake of, on account of. ⁸ καταλείπω, leave, leave behind. ⁹ προσκολλάω, join closely, cleave to. ¹⁰ οὐκέτι, no longer, no more. ¹¹ συζεύγνυμι, join together, unite. ¹² χωρίζω, separate, depart. ¹³ ἐντέλλομαι, command, give orders. ¹⁴ βιβλίον, ου, τό, book, scroll. ¹⁵ ἀποστάσιον, ου, τό, certificate of divorce, repudiation. ¹⁶ σκληροκαρδία, ας, ἡ, hardness of heart. ¹⁷ ἐπιτρέπω, permit, allow. ¹⁸ πορνεία, ας, ἡ, fornication, idolatry. ¹⁹ γαμέω, marry. ²⁰ μοιχάομαι, commit adultery with, commit adultery. ²¹ συμφέρω, bring together, it is profitable. ²² χωρέω, make room for, hold. ²³ εὐνοῦχος, ου, ὁ, eunuch, keeper of the bed-chamber. ²⁴ κοιλία, ας, ἡ, belly, womb. ²⁵ εὐνουχίζω, make a eunuch of, castrate.

εὐνούχισαν¹ ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁ δυνάμενος
χωρεῖν² χωρεῖτω.²

Τότε προσηνέχθη³ αὐτῷ παιδιά, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ⁴ αὐτοῖς, καὶ 13
προσεύξεται: οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν⁵ αὐτοῖς. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, 14
Ἄφετε τὰ παιδιά, καὶ μὴ κωλύετε⁶ αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με: τῶν γὰρ
τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Καὶ ἐπιθείς⁴ αὐτοῖς τὰς 15
χεῖρας, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.⁷ Καὶ ἰδού, εἷς προσελθὼν εἶπεν αὐτῷ, 16
Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον; Ὁ δὲ 17
εἶπεν αὐτῷ, Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός. Εἰ
δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τήρησον τὰς ἐντολάς. Λέγει αὐτῷ, 18
Ποίας;⁸ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Τὸ Οὐ φονεύσεις:⁹ οὐ μοιχεύσεις:¹⁰ οὐ
κλέψεις:¹¹ οὐ ψευδομαρτυρήσεις:¹² τίμα¹³ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα: 19
καί, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον¹⁴ σου ὡς σεαυτόν.¹⁵ Λέγει αὐτῷ ὁ 20
νεανίσκος,¹⁶ Πάντα ταῦτα ἐφυλάξαμην¹⁷ ἐκ νεότητός¹⁸ μου: τί ἔτι
ὕστερῶ;¹⁹ Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Εἰ θέλεις τέλειος²⁰ εἶναι, ὕπαγε, 21
πώλησόν²¹ σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς,²² καὶ ἔξεις θησαυρὸν²³
ἐν οὐρανῷ: καὶ δεῦρο,²⁴ ἀκολούθει μοι. Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος¹⁶ τὸν 22
λόγον ἀπῆλθεν λυπούμενος:²⁵ ἦν γὰρ ἔχων κτήματα²⁶ πολλά.

¹ εὐνουχίζω, make a eunuch of, castrate. ² χωρέω, make room for, hold. ³ προσφέρω, bring to, offer. ⁴ ἐπιτίθημι, lay upon, put. ⁵ ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ⁶ κωλύω, forbid, hinder. ⁷ ἐκεῖθεν, from there, from that place. ⁸ ποῖος, what sort of? what? of what sort. ⁹ φονεύω, kill, murder. ¹⁰ μοιχεύω, commit adultery. ¹¹ κλέπτω, steal. ¹² ψευδομαρτυρέω, bear false witness, testify falsely. ¹³ τιμάω, honor, value at a price. ¹⁴ πλησίον, near, neighbor (as a noun). ¹⁵ σεαυτοῦ, yourself, of you. ¹⁶ νεανίσκος, οὐ, ὁ, youth, young man. ¹⁷ φυλάσσω, guard, keep. ¹⁸ νεότης, ἡτος, ἡ, youth, youthfulness. ¹⁹ ὕστερέω, lack, need. ²⁰ τέλειος, complete, perfect. ²¹ πωλέω, sell. ²² πτωχός, poor, poor man (as a noun). ²³ θησαυρός, οὐ, ὁ, storehouse, treasure. ²⁴ δεῦρο, until now, come here! ²⁵ λυπέω, grieve, pain. ²⁶ κτήμα, ος, τό, possession, piece of property.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι δυσκόλως ²³
 πλούσιος ² εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Πάλιν δὲ ²⁴
 λέγω ὑμῖν, εὐκοπώτερόν ³ ἐστὶν κάμηλον ⁴ διὰ τρυπήματος ⁵ ῥαφίδος ⁶
 διελθεῖν, ⁷ ἢ πλούσιον ² εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. ²⁵
 Ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐξεπλήσσοντο ⁸ σφόδρα, ⁹ λέγοντες,
 Τίς ἄρα ¹⁰ δύναται σωθῆναι; Ἐμβλέψας ¹¹ δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, ²⁶
 Παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ¹² ἐστίν, παρὰ δὲ θεῷ πάντα δυνατά.
 Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα ²⁷
 καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι: τί ἄρα ¹⁰ ἔσται ἡμῖν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν ²⁸
 αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ
 παλιγγενεσίᾳ ¹⁴ ὅταν καθίσῃ ¹⁵ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης
 αὐτοῦ, καθίσεσθε ¹⁵ καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς
 δώδεκα φυλὰς ¹⁶ τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ πᾶς ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ²⁹
 ἢ ἀδελφάς, ¹⁷ ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγρούς, ¹⁸
 ἕνεκεν ¹⁹ τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα ²⁰ λήψεται, καὶ ζωὴν
 αἰώνιον κληρονομήσει. ²¹ Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ³⁰
 ἔσχατοι πρῶτοι.

¹δυσκόλως, with difficulty, hardly. ²πλούσιος, rich. ³εὐκοπώτερον, easier. ⁴κάμηλος, ου, ό, camel. ⁵τρυπήμα, ατος, τό, hole, eye of a needle. ⁶ῥαφίς, ίδος, ή, needle. ⁷διέρχομαι, cross over, pass through. ⁸ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ⁹σφόδρα, exceedingly, greatly. ¹⁰ἄρα, so? (introduces a question). ¹¹ἐμβλέπω, look at, look into. ¹²ἀδύνατος, impossible, unable. ¹³δυνατός, powerful, possible. ¹⁴παλιγγενεσία, ας, ή, renewal, rebirth. ¹⁵καθίζω, seat, sit. ¹⁶φυλή, ής, ή, tribe, race. ¹⁷ἀδελφή, ής, ή, sister. ¹⁸ἀγρός, ου, ό, field, farm. ¹⁹ἕνεκεν, for the sake of, on account of. ²⁰ἑκατονταπλασίον, hundred times, hundredfold. ²¹κληρονομέω, inherit, obtain.

Ὅμοιά¹ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ,² **20**
 ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα³ πρωΐ⁴ μισθώσασθαι⁵ ἐργάτας⁶ εἰς τὸν ἀμπελῶνα⁷
 αὐτοῦ. Καὶ συμφωνήσας⁸ μετὰ τῶν ἐργατῶν⁶ ἐκ δηναρίου⁹ τὴν **2**
 ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα⁷ αὐτοῦ. Καὶ ἐξελθὼν **3**
 περὶ τρίτην ὥραν, εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ¹⁰ ἀργούς¹¹· καὶ **4**
 ἐκείνοις εἶπεν, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα,⁷ καὶ ὃ ἐὰν ᾖ
 δίκαιον δώσω ὑμῖν. Οἱ δὲ ἀπήλθον. Πάλιν ἐξελθὼν περὶ ἑκτὴν¹² καὶ **5**
 ἐνάτην¹³ ὥραν, ἐποίησεν ὡσαύτως.¹⁴ Περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην¹⁵ ὥραν **6**
 ἐξελθὼν, εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας ἀργούς,¹¹ καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί ὧδε
 ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;¹¹ Λέγουσιν αὐτῷ, Ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς **7**
 ἐμισθώσατο.⁵ Λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα,⁷
 καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον λήψεσθε. Ὁψίας¹⁶ δὲ γενομένης λέγει ὁ κύριος **8**
 τοῦ ἀμπελῶνος⁷ τῷ ἐπιτρόπῳ¹⁷ αὐτοῦ, Κάλεσον τοὺς ἐργάτας,⁶ καὶ
 ἀπόδος¹⁸ αὐτοῖς τὸν μισθόν,¹⁹ ἄρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν
 πρώτων. Καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην¹⁵ ὥραν ἔλαβον ἀνὰ²⁰ **9**
 δηνάριον.⁹ Ἐλθόντες δὲ οἱ πρώτοι ἐνόμισαν²¹ ὅτι πλείονα λήψονται: **10**
 καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ²⁰ δηνάριον.⁹ Λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον²² κατὰ **11**
 τοῦ οἰκοδεσπότου,² λέγοντες ὅτι Οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν **12**
 ἐποίησαν, καὶ ἴσους²³ ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας, τοῖς βαστάσασιν²⁴ τὸ
 βάρος²⁵ τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα.²⁶ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ἐνὶ **13**

¹ ὅμοιος, like, similar. ² οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ³ ἅμα, at the same time. ⁴ πρωΐ, early in the morning, at dawn. ⁵ μισθώω, hire, hire out. ⁶ ἐργάτης, ου, ὁ, workman, laborer. ⁷ ἀμπελῶν, ὄνος, ὁ, vineyard. ⁸ συμφωνέω, agree with, agree together. ⁹ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ¹⁰ ἀγορά, ἄς, ἡ, marketplace, place of assembly. ¹¹ ἀργός, inactive, idle. ¹² ἑκτος, sixth. ¹³ ἕνατος, ninth. ¹⁴ ὡσαύτως, likewise. ¹⁵ ἐνδέκατος, eleventh. ¹⁶ ὄψιος, late. ¹⁷ ἐπίτροπος, ου, ὁ, guardian, steward. ¹⁸ ἀποδίδωμι, give back, pay. ¹⁹ μισθός, οὔ, ὁ, wages, reward. ²⁰ ἀνά, upwards, upon. ²¹ νομίζω, suppose, think. ²² γογγύζω, mutter, murmur. ²³ ἴσος, equal, identical. ²⁴ βαστάζω, bear, carry. ²⁵ βάρος, ους, τό, burden, weight. ²⁶ καύσων, ὄνος, ὁ, burning heat, scorching heat.

αὐτῶν, Ἐταῖρε,¹ οὐκ ἀδικῶ² σε: οὐχὶ δηναρίου³ συμφώνησάς⁴ μοι; 14
 Ἄρον τὸ σὸν⁵ καὶ ὑπαγε: θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί.
 Ἦ οὐκ ἔξεστίν⁶ μοι ποιῆσαι ὃ θέλω ἐν τοῖς ἐμοῖς; Εἰ ὁ ὀφθαλμός σου 15
 πονηρός ἐστιν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι; Οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι 16
 πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι: πολλοὶ γάρ εἰσιν κλητοί,⁷ ὀλίγοι⁸ δὲ
 ἐκλεκτοί.⁹ Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα παρέλαβεν¹⁰ 17
 τοὺς δώδεκα μαθητὰς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἰδού, 18
 ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
 παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ γραμματεῦσιν, καὶ
 κατακρινούσιν¹¹ αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς 19
 ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι¹² καὶ μαστιγῶσαι¹³ καὶ σταυρῶσαι:¹⁴ καὶ τῇ
 τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

Τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου¹⁵ μετὰ τῶν υἱῶν 20
 αὐτῆς, προσκυνούσα καὶ αἰτοῦσά τι παρ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Τί 21
 θέλεις; Λέγει αὐτῷ, Εἰπέ ἵνα καθίσωσιν¹⁶ οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου, εἷς ἐκ
 δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ ἐυωνύμων¹⁷ σου, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. 22
 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε. Δύνασθε
 πιεῖν τὸ ποτήριον¹⁸ ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, ἢ τὸ βάπτισμα¹⁹ ὃ ἐγὼ
 βαπτίζομαι βαπτισθῆναι; Λέγουσιν αὐτῷ, Δυνάμεθα. Καὶ λέγει 23
 αὐτοῖς, Τὸ μὲν ποτήριόν¹⁸ μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα¹⁹ ὃ ἐγὼ

¹ ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend. ² ἀδικέω, do wrong, harm. ³ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ⁴ συμφωνέω, agree with, agree together. ⁵ σός, your, yours. ⁶ ἔξεστιν, it is lawful, it is permitted. ⁷ κλητός, called, summoned. ⁸ ὀλίγος, little, few. ⁹ ἐκλεκτός, chosen, elect. ¹⁰ παραλαμβάνω, receive, take. ¹¹ κατακρίνω, condemn. ¹² ἐμπαίζω, mock. ¹³ μαστιγῶ, whip, lash. ¹⁴ σταυρόω, crucify. ¹⁵ Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ¹⁶ καθίζω, seat, sit. ¹⁷ ἐυώνυμος, of good name, euph. for left. ¹⁸ ποτήριον, ου, τό, cup, drinking cup. ¹⁹ βάπτισμα, τος, τό, baptism, rite or ceremony of baptism.

βαπτίζομαι βαπτισθήσεσθε: τὸ δὲ καθίσαι¹ ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ
 εὐωνύμων² μου οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται³ ὑπὸ τοῦ
 πατρός μου. Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα⁴ ἠγανάκτησαν⁵ περὶ τῶν δύο 24
 ἀδελφῶν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος⁶ αὐτοὺς εἶπεν, Οἴδατε ὅτι 25
 οἱ ἄρχοντες⁷ τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν⁸ αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι
 κατεξουσιάζουσιν⁹ αὐτῶν. Οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν: ἀλλ' ὃς ἐὰν 26
 θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι ἔσται ὑμῶν διάκονος:¹⁰ καὶ ὃς ἐὰν θέλῃ 27
 ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος: ὥσπερ¹¹ ὁ υἱὸς τοῦ 28
 ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι,¹² ἀλλὰ διακονῆσαι,¹² καὶ δοῦναι
 τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον¹³ ἀντὶ¹⁴ πολλῶν.
 Καὶ ἐκπορευομένων¹⁵ αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχώ, ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος 29
 πολὺς. Καὶ ἰδού, δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν, ἀκούσαντες 30
 ὅτι Ἰησοῦς παράγει,¹⁶ ἔκραξαν, λέγοντες, Ἐλέησον¹⁷ ἡμᾶς, κύριε, υἱὸς
 Δαυίδ. Ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν¹⁸ αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν.¹⁹ Οἱ δὲ 31
 μεῖζον ἔκραζον, λέγοντες, Ἐλέησον¹⁷ ἡμᾶς, κύριε, υἱὸς Δαυίδ. Καὶ 32
 στὰς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν²⁰ αὐτούς, καὶ εἶπεν, Τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν; 33
 Λέγουσιν αὐτῷ, Κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί. 34
 Σπλαγχνισθεὶς²¹ δὲ ὁ Ἰησοῦς ἥψατο²² τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν: καὶ
 εὐθέως ἀνέβλεψαν²³ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

¹ καθίζω, seat, sit. ² εὐώνυμος, of good name, euph. for left. ³ ἐτοιμάζω, prepare, make ready. ⁴ δέκα, ten, 10. ⁵ ἀγανακτέω, be indignant, am angry. ⁶ προσκαλέω, summon. ⁷ ἄρχων, οντος, ὁ, ruler, prince. ⁸ κατακυριεύω, exercise dominion over, lord over. ⁹ κατεξουσιάζω, exercise authority over. ¹⁰ διάκονος, ου, ὁ, minister, deacon. ¹¹ ὥσπερ, just as, even as. ¹² διακονέω, serve, minister. ¹³ λύτρον, ου, τό, price of release, ransom. ¹⁴ ἀντὶ, instead of, in place of. ¹⁵ ἐκπορεύομαι, go out, come out. ¹⁶ παράγω, pass by, depart. ¹⁷ ἐλέέω, have mercy, pity. ¹⁸ ἐπιτιμάω, rebuke, warn. ¹⁹ σιωπάω, be silent, keep silence. ²⁰ φωνέω, call, crow. ²¹ σπλαγχνίζομαι, have compassion, have pity on. ²² ἅπτομαι, touch or handle. ²³ ἀναβλέπω, look up, receive sight.

Καὶ ὅτε ἤγγισαν¹ εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθον εἰς Βηθσφαγή² πρὸς τὸ **21**
 ὄρος τῶν Ἐλαιῶν,³ τότε ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλεν δύο μαθητάς, λέγων **2**
 αὐτοῖς, Πορεύθητε εἰς τὴν κώμην⁴ τὴν ἀπέναντι⁵ ὑμῶν, καὶ εὐθέως
 εὐρήσετε ὄνον⁶ δεδεμένην,⁷ καὶ πῶλον⁸ μετ' αὐτῆς· λύσαντες⁹
 ἀγάγετέ μοι. Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπη τι, ἐρεῖτε ὅτι Ὁ κύριος αὐτῶν **3**
 χρεῖαν¹⁰ ἔχει· εὐθέως δὲ ἀποστέλλει αὐτούς. Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, **4**
 ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Εἶπατε τῇ **5**
 θυγατρὶ¹¹ Σιών, Ἰδού, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι, πραῦς¹² καὶ
 ἐπιβεβηκώς¹³ ἐπὶ ὄνον⁶ καὶ πῶλον⁸ υἱὸν ὑποζυγίου.¹⁴ Πορευθέντες δὲ **6**
 οἱ μαθηταί, καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν¹⁵ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, **7**
 ἤγαγον τὴν ὄνον⁶ καὶ τὸν πῶλον·⁸ καὶ ἐπέθηκαν¹⁶ ἐπάνω¹⁷ αὐτῶν τὰ
 ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐπεκάθισεν¹⁸ ἐπάνω¹⁷ αὐτῶν. Ὁ δὲ πλείστος ὄχλος **8**
 ἔστρωσαν¹⁹ ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον²⁰ κλάδους
 ἀπὸ τῶν δένδρων,²² καὶ ἐστρώννουν¹⁹ ἐν τῇ ὁδῷ. Οἱ δὲ ὄχλοι οἱ **9**
 προάγοντες²³ καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες, Ὡσαννὰ²⁴ τῷ
 υἱῷ Δαυὶδ· εὐλογημένος²⁵ ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. Ὡσαννὰ²⁴
 ἐν τοῖς ὑψίστοις.²⁶ Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσείσθη²⁷ **10**
 πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα, Τίς ἐστιν οὗτος; Οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, Οὗτός **11**
 ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης, ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ²⁸ τῆς Γαλιλαίας.

¹ ἐγγίζω, come near, approach. ² Βηθσφαγή, ἡ, Bethphage. ³ ἐλαία, ας, ἡ, olive tree. ⁴ κώμη, ης, ἡ, village. ⁵ ἀπέναντι, over against, before. ⁶ ὄνος, ου, ὁ, ass, donkey. ⁷ δέω, bind, tie. ⁸ πῶλος, ου, ὁ, colt, young ass. ⁹ λύω, untie, loose. ¹⁰ χρεῖα, ας, ἡ, need, necessity. ¹¹ θυγάτηρ, τρος, ἡ, daughter. ¹² πραῦς, gentle, mild. ¹³ ἐπιβαίνω, go aboard, set foot. ¹⁴ ὑποζύγιον, ου, τό, donkey, ass. ¹⁵ προστάσσω, command, order. ¹⁶ ἐπιτίθημι, lay upon, put. ¹⁷ ἐπάνω, above, over (gen). ¹⁸ ἐπικαθίζω, sit, sit down. ¹⁹ στρώννω, spread, furnish. ²⁰ κόπτω, strike, smite. ²¹ κλάδος, ου, ὁ, branch (of a tree), branch. ²² δένδρον, ου, τό, tree. ²³ προάγω, lead forth, go before. ²⁴ ὠσαννά, hosanna. ²⁵ εὐλογέω, bless. ²⁶ ὑψιστος, highest, most high. ²⁷ σείω, shake. ²⁸ Ναζαρέτ, ἡ, Nazareth.

Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξέβαλεν πάντας τοὺς ¹²
 πωλοῦντας ¹ καὶ ἀγοράζοντας ² ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας ³ τῶν
 κολλυβιστῶν ⁴ κατέστρεψεν, ⁵ καὶ τὰς καθέδρας ⁶ τῶν πωλούντων ¹ τὰς
 περιστεράς. ⁷ Καὶ λέγει αὐτοῖς, Γέγραπται, Ὁ οἶκός μου οἶκος ¹³
 προσευχῆς ⁸ κληθήσεται: ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ⁹
 ληστῶν. ¹⁰ Καὶ προσῆλθον αὐτῷ χωλοὶ ¹¹ καὶ τυφλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ: καὶ ¹⁴
 ἐθεράπευσεν ¹² αὐτούς. Ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ ¹⁵
 θαυμάσια ¹³ ἃ ἐποίησεν, καὶ τοὺς παῖδας ¹⁴ κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ
 λέγοντας, Ὡσαννὰ ¹⁵ τῷ υἱῷ Δαυίδ, ἠγανάκτησαν, ¹⁶ καὶ εἶπον αὐτῷ, ¹⁶
 Ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; Ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Ναί: ¹⁷
 οὐδέποτε ¹⁸ ἀνέγνωτε ¹⁹ ὅτι Ἐκ στόματος νηπίων ²⁰ καὶ θηλαζόντων ²¹
 κατηρτίσω ²² αἶνον; ²³ Καὶ καταλιπὼν ²⁴ αὐτοὺς ἐξῆλθεν ἔξω τῆς ¹⁷
 πόλεως εἰς Βηθανίαν, ²⁵ καὶ ἡύλίσθη ²⁶ ἐκεῖ.

Πρωῖας ²⁷ δὲ ἐπανάγων ²⁸ εἰς τὴν πόλιν, ἐπείνασεν. ²⁹ Καὶ ἰδὼν συκῆν ³⁰ ¹⁸
 μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐδὲν εὔρεν ἐν αὐτῇ εἰ μὴ
 φύλλα ³¹ μόνον: καὶ λέγει αὐτῇ, Μηκέτι ³² ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς
 τὸν αἰῶνα. Καὶ ἐξηράνθη ³³ παραχρῆμα ³⁴ ἡ συκῆ. ³⁰ Καὶ ἰδόντες οἱ ²⁰
 μαθηταὶ ἐθαύμασαν, ³⁵ λέγοντες, Πῶς παραχρῆμα ³⁴ ἐξηράνθη ³³ ἡ

¹ πωλέω, sell. ² ἀγοράζω, buy. ³ τράπεζα, ἡς, ἡ, table. ⁴ κολλυβιστής, οὗ, ὁ, moneychanger, money-changer. ⁵ καταστρέφω, overturn, destroy. ⁶ καθέδρα, ας, ἡ, seat, chair. ⁷ περιστέρα, ἄς, ἡ, dove. ⁸ προσευχή, ἡς, ἡ, prayer, place for prayer. ⁹ σπήλαιον, ου, τό, cave, den. ¹⁰ ληστής, οὗ, ὁ, robber, brigand. ¹¹ χωλός, lame, deprived of a foot. ¹² θεραπεύω, heal, care for. ¹³ θαυμάσιος, wonderful, remarkable. ¹⁴ παῖς, ὁ, male or female child, servant. ¹⁵ ὡσαννά, hosanna. ¹⁶ ἀγανακτέω, be indignant, am angry. ¹⁷ ναί, yes, truly. ¹⁸ οὐδέποτε, never. ¹⁹ ἀναγινώσκω, read. ²⁰ νήπιος, infant, child. ²¹ θηλάζω, suckle, nurse. ²² καταρτίζω, mend, fit. ²³ αἶνος, ου, ὁ, praise. ²⁴ καταλείπω, leave, leave behind. ²⁵ Βηθανία, ας, ἡ, Bethany. ²⁶ αὐλίζομαι, spend the night, lodge. ²⁷ πρωῖα, ας, ἡ, early morning. ²⁸ ἐπανάγω, put out (to sea), return. ²⁹ πεινάω, hunger, am hungry. ³⁰ συκῆ, ἡς, ἡ, fig tree. ³¹ φύλλον, ου, τό, leaf. ³² μηκέτι, no longer. ³³ ξηραίνω, dry up, parch. ³⁴ παραχρῆμα, immediately, instantly. ³⁵ θαυμάζω, am amazed, marvel at.

συκῇ;¹ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν 21
 ἔχητε πίστιν, καὶ μὴ διακριθῆτε,² οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς¹ ποιήσετε,
 ἀλλὰ καὶ³ τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε, Ἄρθητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν
 θάλασσαν, γενήσεται. Καὶ πάντα ὅσα ἐὰν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ,⁴ 22
 πιστεύοντες, λήψετε.

Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερόν, προσήλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς 23
 καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, λέγοντες, Ἐν ποίᾳ⁵ ἐξουσίᾳ ταῦτα
 ποιεῖς; Καὶ τίς σοι ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ 24
 Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἐρωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ λόγον ἕνα, ὃν ἐὰν εἴπητέ
 μοι, καὶ γὰρ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ⁵ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. Τὸ βάπτισμα⁶ 25
 Ἰωάννου πόθεν⁷ ἦν; Ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; Οἱ δὲ διελογίζοντο⁸
 παρ' ἑαυτοῖς, λέγοντες, Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν, Διὰ τί
 οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; Ἐὰν δὲ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων, 26
 φοβούμεθα τὸν ὄχλον: πάντες γὰρ ἔχουσιν τὸν Ἰωάννην ὡς
 προφήτην. Καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπον, Οὐκ οἶδαμεν. Ἐφη 27
 αὐτοῖς καὶ αὐτός, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ⁵ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. 28
 Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; Ἄνθρωπος εἶχεν τέκνα δύο, καὶ προσελθὼν τῷ
 πρώτῳ εἶπεν, Τέκνον, ὑπάγε, σήμερον⁹ ἐργάζου¹⁰ ἐν τῷ ἀμπελῶνι¹¹
 μου. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐ θέλω: ὕστερον¹² δὲ μεταμεληθεὶς,¹³ 29
 ἀπῆλθεν. Καὶ προσελθὼν τῷ δευτέρῳ¹⁴ εἶπεν ὡσαύτως.¹⁵ Ὁ δὲ 30

¹ συκῇ, ἡς, ἡ, fig tree. ² διακρίνω, discriminate, judge. ³ καὶ, and if, even if. ⁴ προσευχή, ἡς, ἡ, prayer, place for prayer. ⁵ ποῖος, what sort of? what? of what sort. ⁶ βάπτισμα, τος, τό, baptism, rite or ceremony of baptism. ⁷ πόθεν, from where? whence. ⁸ διαλογίζομαι, debate, reason. ⁹ σήμερον, today, now. ¹⁰ ἐργάζομαι, work, word. ¹¹ ἀμπελῶν, ὄνος, ὁ, vineyard. ¹² ὕστερον, lastly, afterward. ¹³ μεταμέλομαι, regret, repent. ¹⁴ δεύτερος, second. ¹⁵ ὡσαύτως, likewise.

ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἐγώ, κύριε: καὶ οὐκ ἀπῆλθεν. Τίς ἐκ τῶν δύο 31
ἐποίησεν τὸ θέλημα τοῦ πατρός; Λέγουσιν αὐτῷ, Ὁ πρῶτος. Λέγει
αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οἱ τελῶναι¹ καὶ αἱ πόρναι²
προάγουσιν³ ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Ἦλθεν γὰρ πρὸς ὑμᾶς 32
Ἰωάννης ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ: οἱ δὲ
τελῶναι¹ καὶ αἱ πόρναι² ἐπίστευσαν αὐτῷ: ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ
μετεμελήθητε⁴ ὕστερον⁵ τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.
Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε. Ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης,⁶ ὅστις 33
ἐφύτευσεν⁷ ἀμπελῶνα,⁸ καὶ φραγμὸν⁹ αὐτῷ περιέθηκεν,¹⁰ καὶ ὠρυξεν
ἐν αὐτῷ ληνόν,¹² καὶ ὠκοδόμησεν¹³ πύργον,¹⁴ καὶ ἐξέδοτο¹⁵ αὐτὸν
γεωργοῖς,¹⁶ καὶ ἀπεδήμησεν.¹⁷ Ὅτε δὲ ἤγγισεν¹⁸ ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, 34
ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργούς,¹⁶ λαβεῖν τοὺς
καρπούς αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ¹⁶ τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὃν 35
μὲν ἔδειραν,¹⁹ ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν.²⁰ Πάλιν 36
ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων: καὶ ἐποίησαν
αὐτοῖς ὡσαύτως.²¹ Ὑστερον⁵ δὲ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν 37
αὐτοῦ, λέγων, Ἐντραπήσονται²² τὸν υἱόν μου. Οἱ δὲ γεωργοὶ¹⁶ 38
ἰδόντες τὸν υἱὸν εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος:²³ δεῦτε,
ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ κατάσχωμεν²⁵ τὴν κληρονομίαν²⁶ αὐτοῦ. 39

¹ τελώνης, ου, ὁ, tax collector, collector of taxes. ² πόρνη, ης, ἡ, prostitute. ³ προάγω, lead forth, go before. ⁴ μεταμέλομαι, regret, repent. ⁵ ὕστερον, lastly, afterward. ⁶ οἰκοδεσπότης, ου, ὁ, householder, head of a household. ⁷ φυτεύω, plant. ⁸ ἀμπελῶν, ὦνος, ὁ, vineyard. ⁹ φραγμός, οὔ, ὁ, wall, fence. ¹⁰ περιτίθηναι, place around, put around. ¹¹ ὀρύσσω, dig, dig out. ¹² ληνός, οὔ, ἡ, wine press, winepress. ¹³ οἰκοδομέω, build up, construct. ¹⁴ πύργος, ου, ὁ, tower, fortified structure. ¹⁵ ἐκδίδωμι, rent, let out for hire. ¹⁶ γεωργός, οὔ, ὁ, farmer, worker of the soil. ¹⁷ ἀποδημέω, go abroad, go on a journey. ¹⁸ ἐγγίζω, come near, approach. ¹⁹ δέρω, beat, flay. ²⁰ λιθοβολέω, pelt with stones, stone. ²¹ ὡσαύτως, likewise. ²² ἐντρέπω, turn about, reverence. ²³ κληρονόμος, ου, ὁ, heir, inheritor. ²⁴ δεῦτε, come!. ²⁵ κατέχω, hold back, hold fast. ²⁶ κληρονομία, ας, ἡ, inheritance.

Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος¹ καὶ ἀπέκτειναν. 40

Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος,¹ τί ποιήσῃ τοῖς γεωργοῖς²

ἐκείνοις; Λέγουσιν αὐτῷ, Κακοὺς κακῶς³ ἀπολέσει αὐτούς, καὶ τὸν 41

ἀμπελῶνα¹ ἐκδώσεται⁴ ἄλλοις γεωργοῖς,² οἵτινες ἀποδώσουσιν⁵ αὐτῷ

τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, 42

Οὐδέποτε⁶ ἀνέγνωτε⁷ ἐν ταῖς γραφαῖς, Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν⁸ οἱ

οἰκοδομοῦντες,⁹ οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας:¹⁰ παρὰ κυρίου

ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστιν θαυμαστὴ¹¹ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν; Διὰ τοῦτο 43

λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ

δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν 44

λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται:¹² ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσῃ¹³ αὐτόν. 45

Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ

ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει. Καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι,¹⁴ 46

ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους, ἐπειδὴ¹⁵ ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς, λέγων, 22

Ὡμοιώθη¹⁶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις

ἐποίησεν γάμος¹⁷ τῷ υἱῷ αὐτοῦ: καὶ ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ 3

καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους,¹⁷ καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν.

Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων, Εἰπατε τοῖς κεκλημένοις. 4

Ἴδού, τὸ ἄριστόν¹⁸ μου ἡτοίμασα,¹⁹ οἱ ταῦροί²⁰ μου καὶ τὰ σιτιστὰ²¹

¹ ἀμπελῶν, ὠνος, ὁ, vineyard. ² γεωργός, οὗ, ὁ, farmer, worker of the soil. ³ κακῶς, badly, evilly. ⁴ ἐκδίδωμι, rent, let out for hire. ⁵ ἀποδίδωμι, give back, pay. ⁶ οὐδέποτε, never. ⁷ ἀναγινώσκω, read. ⁸ ἀποδοκιμάζω, reject, reject after testing. ⁹ οἰκοδομέω, build up, construct. ¹⁰ γωνία, ας, ἡ, angle, corner. ¹¹ θαυμαστός, wonderful, marvelous. ¹² συνθλάω, break, break in pieces. ¹³ λικμάω, crush, scatter. ¹⁴ κρατέω, grasp, lay hold of. ¹⁵ ἐπειδὴ, since, because. ¹⁶ ὁμοιόω, make like, liken. ¹⁷ γάμος, ου, ὁ, marriage, wedding. ¹⁸ ἄριστον, ου, τό, breakfast. ¹⁹ ἐτοιμάζω, I prepared. ²⁰ ταῦρος, ου, ὁ, bull, ox. ²¹ σιτιστός, fattened.

τεθυμένα,¹ καὶ πάντα ἔτοιμα:² δεῦτε³ εἰς τοὺς γάμους.⁴ Οἱ δὲ 5
 ἀμελήσαντες⁵ ἀπήλθον, ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν,⁶ ὁ δὲ εἰς τὴν
 ἐμπορίαν⁷ αὐτοῦ: οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες⁸ τοὺς δούλους αὐτοῦ 6
 ὕβρισαν⁹ καὶ ἀπέκτειναν. Καὶ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ὠργίσθη,¹⁰ 7
 καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα¹¹ αὐτοῦ ἀπώλεσεν τοὺς φονεῖς¹²
 ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν.¹³ Τότε λέγει τοῖς δούλοις 8
 αὐτοῦ, Ὁ μὲν γάμος⁴ ἔτοιμός² ἐστίν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι.
 Πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους¹⁵ τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν εὑρητε, 9
 καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.⁴ Καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς 10
 ὁδοὺς συνήγαγον πάντας ὅσους εὔρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς: καὶ
 ἐπλήσθη¹⁶ ὁ γάμος⁴ ἀνακειμένων.¹⁷ Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς 11
 θεάσασθαι¹⁸ τοὺς ἀνακειμένους¹⁷ εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ
 ἐνδεδυμένον¹⁹ ἔνδυμα²⁰ γάμου:⁴ καὶ λέγει αὐτῷ, Ἐταῖρε,²¹ πῶς 12
 εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα²⁰ γάμου;⁴ Ὁ δὲ ἐφिमώθη.²² Τότε εἶπεν ὁ 13
 βασιλεὺς τοῖς διακόνοις,²³ Δῆσαντες²⁴ αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας, ἄρατε
 αὐτὸν καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος²⁵ τὸ ἐξώτερον:²⁶ ἐκεῖ ἔσται ὁ
 κλαυθμὸς²⁷ καὶ ὁ βρυγμὸς²⁸ τῶν ὀδόντων.²⁹ Πολλοὶ γάρ εἰσιν κλητοί, 14
 ὀλίγοι³¹ δὲ ἐκλεκτοί.³²

¹ θύω, sacrifice, kill. ² ἔτοιμος, ready, prepared. ³ δεῦτε, come!. ⁴ γάμος, ου, ὁ, marriage, wedding. ⁵ ἀμελέω, neglect, be unconcerned. ⁶ ἀγρός, ου, ὁ, field, farm. ⁷ ἐμπορία, ας, ἡ, business, trade. ⁸ κρατέω, grasp, lay hold of. ⁹ ὕβριζω, mistreat, insult. ¹⁰ ὀργίζω, irritate, provoke. ¹¹ στρατεύμα, τος, τό, expedition, army. ¹² φονεύς, ἑως, ὁ, murderer. ¹³ ἐμπρήθω, burn, set on fire. ¹⁴ ἄξιος, worthy, deserving. ¹⁵ διέξοδος, ου, ἡ, outlet, way out. ¹⁶ πλήθω, fill. ¹⁷ ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ¹⁸ θεάομαι, look at, behold. ¹⁹ ἐνδύω, put on, clothe. ²⁰ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ²¹ ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend. ²² φιμώω, muzzle, silence. ²³ διάκονος, ου, ὁ, minister, deacon. ²⁴ δέω, bind, tie. ²⁵ σκότος, ους, τό, darkness. ²⁶ ἐξώτερος, outer, outside. ²⁷ κλαυθμός, οῦ, ὁ, weeping, lamentation. ²⁸ βρυγμός, οῦ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ²⁹ ὀδούς, ὁ, tooth. ³⁰ κλητός, called, summoned. ³¹ ὀλίγος, little, few. ³² ἐκλεκτός, chosen, elect.

Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον¹ ἔλαβον ὅπως αὐτὸν 15
 παγιδεύσωσιν² ἐν λόγῳ. Καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς 16
 αὐτῶν μετὰ τῶν Ἑρωδιανῶν,³ λέγοντες, Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι
 ἀληθὴς⁴ εἶ, καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει⁵
 σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων. Εἰπὲ οὖν 17
 ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; Ἐξεστὶν⁶ δοῦναι κῆνσον⁷ Καίσαρι,⁸ ἢ οὐ; Γνοὺς δὲ 18
 ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν⁹ αὐτῶν εἶπεν, Τί με πειράζετε,¹⁰ ὑποκριταί;¹¹ 19
 Ἐπιδείξατέ¹² μοι τὸ νόμισμα¹³ τοῦ κήνσου.⁷ Οἱ δὲ προσήνεγκαν¹⁴
 αὐτῷ δηνάριον.¹⁵ Καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνος ἡ εἰκὼν¹⁶ αὕτη καὶ ἡ 20
 ἐπιγραφή;¹⁷ Λέγουσιν αὐτῷ, Καίσαρος.⁸ Τότε λέγει αὐτοῖς, Ἀπόδοτε 21
 οὖν τὰ Καίσαρος⁸ Καίσαρι,⁸ καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. Καὶ ἀκούσαντες 22
 ἐθαύμασαν:¹⁹ καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσήλθον αὐτῷ Σαδδουκαῖοι,²⁰ οἱ λέγοντες μὴ 23
 εἶναι ἀνάστασιν,²¹ καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες, Διδάσκαλε, 24
 Μωσῆς εἶπεν, Ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει²² ὁ
 ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσει σπέρμα²³ τῷ
 ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος 25
 γαμήσας²⁴ ἐτελεύτησεν:²⁵ καὶ μὴ ἔχων σπέρμα,²³ ἀφῆκεν τὴν γυναῖκα
 αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. Ὅμοίως²⁶ καὶ ὁ δεύτερος,²⁷ καὶ ὁ τρίτος, 26

¹ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ² παγιδεύω, ensnare, entrap. ³ Ἑρωδιανοί, ὦν, ὁ, Herodian, Herodians. ⁴ ἀληθής, true, unconcealed. ⁵ μέλει, it is a care, it concerns. ⁶ ἐξεστὶν, it is lawful, it is permitted. ⁷ κῆνσος, ου, ὁ, government tax, poll tax. ⁸ Καῖσαρ, ος, ὁ, Caesar. ⁹ πονηρία, ας, ἡ, iniquity, wickedness. ¹⁰ πειράζω, test, tempt. ¹¹ ὑποκριτής, οὔ, ὁ, hypocrite, pretender. ¹² ἐπιδείκνυμι, show, prove. ¹³ νόμισμα, τος, τό, coin, money. ¹⁴ προσφέρω, bring to, offer. ¹⁵ δηνάριον, ου, ὁ, denarius. ¹⁶ εἰκὼν, ὄνος, ἡ, image, likeness. ¹⁷ ἐπιγραφή, ἥς, ἡ, inscription, title. ¹⁸ ἀποδίδωμι, give back, pay. ¹⁹ θαυμάζω, am amazed, marvel at. ²⁰ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ²¹ ἀνάστασις, εως, ἡ, resurrection, rising again. ²² ἐπιγαμβρεύω, marry as next of kin. ²³ σπέρμα, τος, τό, seed, offspring. ²⁴ γαμέω, marry. ²⁵ τελευτάω, die, end. ²⁶ ὁμοίως, likewise, in like manner. ²⁷ δεύτερος, second.

ἕως τῶν ἑπτὰ. Ὑστερον¹ δὲ πάντων ἀπέθανεν καὶ ἡ γυνή. Ἐν τῇ οὖν 27
 ἀναστάσει,² τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; Πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν. 29
 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πλανᾶσθε,³ μὴ εἰδότες τὰς
 γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ. Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει² οὔτε 30
 γαμοῦσιν,⁴ οὔτε ἐκγαμίζονται,⁵ ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἐν οὐρανῷ
 εἰσιν. Περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως² τῶν νεκρῶν, οὐκ ἀνέγνωτε⁶ τὸ ῥηθὲν 31
 ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, λέγοντος, Ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ θεὸς 32
 Ἰσαάκ, καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ
 ζώντων. Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσσοντο⁷ ἐπὶ τῇ διδαχῇ⁸ 33
 αὐτοῦ.

Οἱ δὲ Φαρισαῖοι, ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσεν⁹ τοὺς Σαδδουκαίους,¹⁰ 34
 συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό. Καὶ ἐπηρώτησεν εἰς ἕξ αὐτῶν νομικός,¹¹ 35
 πειράζων¹² αὐτόν, καὶ λέγων, Διδάσκαλε, ποία¹³ ἐντολὴ μεγάλη ἐν 36
 τῷ νόμῳ; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ, Ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου, ἐν 37
 ὅλῃ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ¹⁴ σου. 38
 Αὕτη ἐστὶν πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα¹⁵ δὲ ὁμοία¹⁶ αὐτῇ, 39
 Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον¹⁷ σου ὡς σεαυτόν.¹⁸ Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν 40
 ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.¹⁹

¹ ὕστερον, lastly, afterward. ² ἀνάστασις, εως, ἡ, resurrection, rising again. ³ πλανᾶω, deceive, lead astray. ⁴ γαμέω, marry. ⁵ ἐκγαμίζω, give in marriage, marry. ⁶ ἀναγινώσκω, read. ⁷ ἐκπλήσσω, am thunderstruck, astounded. ⁸ διδαχή, ἡς, ἡ, teaching, instruction. ⁹ φιμώω, muzzle, silence. ¹⁰ Σαδδουκαῖος, ου, ὁ, Sadducee. ¹¹ νομικός, pertaining to the law. ¹² πειράζω, test, tempt. ¹³ ποῖος, what sort of? what? of what sort. ¹⁴ διάνοια, ας, ἡ, mind, understanding. ¹⁵ δεύτερος, second. ¹⁶ ὅμοιος, like, similar. ¹⁷ πλησίον, near, neighbor (as a noun). ¹⁸ σεαυτοῦ, yourself, of you. ¹⁹ κρεμάννυμι, hang, hang up.

Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, 41

Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ χριστοῦ; Τίνος υἱὸς ἐστίν; Λέγουσιν αὐτῷ,

Τοῦ Δαυὶδ. Λέγει αὐτοῖς, Πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν 43

καλεῖ, λέγων, Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, 44

ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς¹ σου ὑποπόδιον² τῶν ποδῶν σου; Εἰ οὖν 45

Δαυὶδ καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν; Καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο 46

αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον· οὐδὲ ἐτόλμησέν³ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς

ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.⁴

Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, λέγων, 23

Ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας⁵ ἐκάθισαν⁶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ

Φαρισαῖοι· πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ 3

ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε, λέγουσιν γὰρ καὶ οὐ

ποιοῦσιν. Δεσμεύουσιν⁷ γὰρ φορτία⁸ βαρέα⁹ καὶ δυσβάστακτα,¹⁰ καὶ 4

ἐπιτιθέασιν¹¹ ἐπὶ τοὺς ὤμους¹² τῶν ἀνθρώπων, τῷ δὲ δακτύλῳ¹³

αὐτῶν οὐ θέλουσιν κινῆσαι¹⁴ αὐτά. Πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν 5

ποιοῦσιν πρὸς τὸ θεαθῆναι¹⁵ τοῖς ἀνθρώποις· πλατύνουσιν¹⁶ δὲ τὰ

φυλακτήρια¹⁷ αὐτῶν, καὶ μεγαλύνουσιν¹⁸ τὰ κράσπεδα¹⁹ τῶν ἱματίων

αὐτῶν· φιλοῦσιν²⁰ τε τὴν πρωτοκλισίαν²¹ ἐν τοῖς δείπνοις,²² καὶ τὰς 6

πρωτοκαθεδρίας²³ ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ τοὺς ἀσπασμούς²⁴ ἐν ταῖς 7

¹ ἐχθρός, hating, enemy (as a noun). ² ὑποπόδιον, ου, τό, footstool. ³ τολμάω, dare, endure. ⁴ οὐκέτι, no longer, no more. ⁵ καθέδρα, ας, ή, seat, chair. ⁶ καθίζω, seat, sit. ⁷ δεσμεύω, bind together, tie into a bundle. ⁸ φορτίον, ου, τό, burden, load. ⁹ βαρύς, heavy, burdensome. ¹⁰ δυσβάστακτος, hard to bear, difficult to carry. ¹¹ ἐπιτίθωμι, lay upon, put. ¹² ὤμος, ου, ό, shoulder. ¹³ δάκτυλος, ου, ό, finger. ¹⁴ κινέω, move, stir. ¹⁵ θεάομαι, look at, behold. ¹⁶ πλατύνω, broaden, enlarge. ¹⁷ φυλακτήριον, ου, τό, leather prayerband or case, amulet. ¹⁸ μεγαλύνω, make or declare great, enlarge. ¹⁹ κράσπεδον, ου, τό, border, tassel. ²⁰ φιλέω, love, kiss. ²¹ πρωτοκλισία, ας, ή, chief place. ²² δείπνον, ου, τό, supper, dinner. ²³ πρωτοκαθεδρία, ας, ή, chief seat, seat of honor. ²⁴ ἀσπασμός, ου, ό, greeting, salutation.

ἀγοραῖς,¹ καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, Ῥαββί, ραββί: ὑμεῖς δὲ 8
 μὴ κληθῆτε Ῥαββί: εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητής,² ὁ χριστός:
 πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε. Καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ 9
 τῆς γῆς: εἷς γάρ ἐστιν ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Μηδὲ 10
 κληθῆτε καθηγηταί:² εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητής,² ὁ χριστός. Ὁ 11
 δὲ μείζων ὑμῶν ἔσται ὑμῶν διάκονος.³ Ὅστις δὲ ὑψώσῃ⁴ ἑαυτόν, 12
 ταπεινωθήσεται:⁵ καὶ ὅστις ταπεινώσῃ⁵ ἑαυτόν, ὑψωθήσεται.⁴

Οὐαὶ⁶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,⁷ ὅτι κατεσθίετε⁸ 13
 τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν,⁹ καὶ προφάσει¹⁰ μακρὰ¹¹ προσευχόμενοι: διὰ
 τοῦτο λήψεσθε περισσότερον¹² κρίμα.¹³ Οὐαὶ⁶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ 14
 Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,⁷ ὅτι κλείετε¹⁴ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν
 ἔμπροσθεν¹⁵ τῶν ἀνθρώπων: ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς
 εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.

Οὐαὶ⁶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,⁷ ὅτι περιάγετε¹⁶ τὴν 15
 θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν¹⁷ ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον,¹⁸ καὶ ὅταν
 γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης¹⁹ διπλότερον²⁰ ὑμῶν.

¹ ἀγορά, ἄς, ἡ, marketplace, place of assembly. ² καθηγητής, οὐ, ὁ, teacher, leader. ³ διάκονος, ου, ὁ, minister, deacon. ⁴ ὑψώω, lift up, exalt. ⁵ ταπεινώω, humble, humiliate. ⁶ οὐαί, woe! alas! woe! ⁷ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁸ κατεσθίω, eat up, devour. ⁹ χήρα, ας, ἡ, widow. ¹⁰ πρόφασις, εως, ἡ, pretense, pretext. ¹¹ μακρός, long, far distant. ¹² περισσός, excessive, abundant. ¹³ κρίμα, ος, τό, judgment, verdict. ¹⁴ κλείω, shut, shut up. ¹⁵ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ¹⁶ περιάγω, lead around, go about. ¹⁷ ξηρός, dry, withered. ¹⁸ προσήλυτος, ου, ὁ, proselyte, convert. ¹⁹ γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ²⁰ διπλούς, double, two-fold.

Οὐαὶ¹ ὑμῖν, ὀδηγοὶ² τυφλοί, οἱ λέγοντες, Ὅς ἂν ὁμόση³ ἐν τῷ ναῷ,⁴ 16
οὐδέν ἐστιν: ὃς δ' ἂν ὁμόση³ ἐν τῷ χρυσῷ⁵ τοῦ ναοῦ,⁴ ὀφείλει. ⁶ Μωροὶ 17
καὶ τυφλοί: τίς γὰρ μείζων ἐστίν, ὁ χρυσός,⁵ ἢ ὁ ναὸς⁴ ὁ ἀγιάζων⁸ τὸν
χρυσόν;⁵ Καί, Ὅς ἂν ὁμόση³ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ,⁹ οὐδέν ἐστιν: ὃς δ' 18
ἂν ὁμόση³ ἐν τῷ δώρῳ¹⁰ τῷ ἐπάνω¹¹ αὐτοῦ, ὀφείλει. ⁶ Μωροὶ⁷ καὶ 19
τυφλοί: τί γὰρ μείζων, τὸ δῶρον,¹⁰ ἢ τὸ θυσιαστήριον⁹ τὸ ἀγιάζον⁸ τὸ
δῶρον;¹⁰ Ὁ οὖν ὁμόσας³ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ⁹ ὁμνύει³ ἐν αὐτῷ καὶ ἐν 20
παῶσιν τοῖς ἐπάνω¹¹ αὐτοῦ: καὶ ὁ ὁμόσας³ ἐν τῷ ναῷ⁴ ὁμνύει³ ἐν αὐτῷ 21
καὶ ἐν τῷ κατοικήσαντι¹² αὐτόν: καὶ ὁ ὁμόσας³ ἐν τῷ οὐρανῷ ὁμνύει³ 22
ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω¹¹ αὐτοῦ.

Οὐαὶ¹ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹³ ὅτι ἀποδεκατοῦτε¹⁴ 23
τὸ ἡδύοσμον¹⁵ καὶ τὸ ἄνηθον¹⁶ καὶ τὸ κύμινον,¹⁷ καὶ ἀφήκατε τὰ
βαρύτερα¹⁸ τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν¹⁹ καὶ τὸν ἔλεον²⁰ καὶ τὴν πίστιν:
ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κάκεῖνα²¹ μὴ ἀφιέναι. Ὅδηγοὶ² τυφλοί, οἱ 24
διυλίζοντες²² τὸν κώνωπα,²³ τὴν δὲ κάμηλον²⁴ καταπίνοντες.²⁵

Οὐαὶ¹ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,¹³ ὅτι καθαρίζετε²⁶ τὸ 25
ἔξωθεν²⁷ τοῦ ποτηρίου²⁸ καὶ τῆς παροψίδος,²⁹ ἔσωθεν³⁰ δὲ γέμουσιν³¹
ἐξ ἀρπαγῆς³² καὶ ἀδικίας.³³ Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον²⁶ πρῶτον τὸ 26

¹ οὐαί, woe! alas! woe! ² ὀδηγός, οὐ, ὁ, leader, guide. ³ ὁμνύω, swear, take an oath. ⁴ ναός, οὐ, ὁ, temple, shrine. ⁵ χρυσός, οὐ, ὁ, gold, anything made of gold. ⁶ ὀφείλω, owe, ought. ⁷ μωρός, foolish, stupid. ⁸ ἀγιάζω, make holy, consecrate. ⁹ θυσιαστήριον, οὐ, τό, altar. ¹⁰ δῶρον, οὐ, τό, gift, present. ¹¹ ἐπάνω, above, over (gen). ¹² κατοικέω, inhabit, dwell. ¹³ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ¹⁴ ἀποδεκατόω, tithe, collect a tithe. ¹⁵ ἡδύοσμον, οὐ, τό, mint, peppermint. ¹⁶ ἄνηθον, οὐ, τό, dill, anise. ¹⁷ κύμινον, οὐ, τό, cummin, cumin. ¹⁸ βαρύς, heavy, burdensome. ¹⁹ κρίσις, εὖ, ἡ, judgment, judging. ²⁰ ἔλεος, οὐ, ὁ, pity, mercy. ²¹ κάκεῖνος, and he, and she. ²² διυλίζω, filter out, strain out. ²³ κώνωψ, ὠπος, ὁ, gnat, mosquito. ²⁴ κάμηλος, οὐ, ὁ, camel. ²⁵ καταπίνω, drink down, swallow. ²⁶ καθαρίζω, cleanse, make clean. ²⁷ ἔξωθεν, from without, outside (gen). ²⁸ ποτήριον, οὐ, τό, cup, drinking cup. ²⁹ παροψίς, ἰδος, ἡ, dish, plate. ³⁰ ἔσωθεν, from within, within. ³¹ γέμω, fill, am full of. ³² ἀρπαγή, ἡ, ἡ, plunder, robbery. ³³ ἀδικία, ας, ἡ, unrighteousness.

ἐντός¹ τοῦ ποτηρίου² καὶ τῆς παροψίδος,³ ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτός⁴
αὐτῶν καθαρόν.⁵

Οὐαὶ⁶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,⁷ ὅτι παρομοιάζετε⁸ 27
τάφοις⁹ κεκονιαμένοις,¹⁰ οἵτινες ἐξωθεν¹¹ μὲν φαίνονται¹² ὡραῖοι,¹³
ἐσωθεν¹⁴ δὲ γέμουσιν¹⁵ ὀστέων¹⁶ νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.¹⁷ 28
Οὕτως καὶ ὑμεῖς ἐξωθεν¹¹ μὲν φαίνεσθε¹² τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι,
ἐσωθεν¹⁴ δὲ μεστοί¹⁸ ἐστε ὑποκρίσεως¹⁹ καὶ ἀνομίας.²⁰

Οὐαὶ⁶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,⁷ ὅτι οἰκοδομεῖτε²¹ 29
τοὺς τάφους⁹ τῶν προφητῶν, καὶ κοσμεῖτε²² τὰ μνημεῖα²³ τῶν
δικαίων, καὶ λέγετε, Εἰ ἤμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ 30
ἂν ἤμεν κοινωνοὶ²⁴ αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν. Ὡστε 31
μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων²⁵ τοὺς προφῆτας: 32
καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον²⁶ τῶν πατέρων ὑμῶν. Ὅφεις,²⁷ 33
γεννήματα²⁸ ἐχιδνῶν,²⁹ πῶς φύγητε³⁰ ἀπὸ τῆς κρίσεως³¹ τῆς γεέννης;³²
Διὰ τοῦτο, ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφῆτας καὶ σοφοὺς³³ 34
καὶ γραμματεῖς: καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε καὶ σταυρώσετε,³⁴ καὶ ἐξ
αὐτῶν μαστιγώσετε³⁵ ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν καὶ διώξετε³⁶ ἀπὸ
πόλεως εἰς πόλιν: ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον 35

¹ ἐντός, inside, among. ² ποτήριον, οὐ, τό, cup, drinking cup. ³ παροψίς, ἴδος, ἡ, dish, plate. ⁴ ἐκτός, aside from, besides. ⁵ καθαρός, clean, pure. ⁶ οὐαὶ, woe! alas! woe! ⁷ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁸ παρομοιάζω, be like, resemble. ⁹ τάφος, οὐ, ὁ, grave, tomb. ¹⁰ κονιάω, whitewash. ¹¹ ἐξωθεν, from without, outside (gen). ¹² φαίνω, shine, appear. ¹³ ὡραῖος, beautiful, fair. ¹⁴ ἐσωθεν, from within, within. ¹⁵ γέμω, fill, am full of. ¹⁶ ὀστέον, τό, bone. ¹⁷ ἀκαθαρσία, ας, ἡ, uncleanness, impurity. ¹⁸ μεστός, full. ¹⁹ ὑπόκρισις, εως, ἡ, hypocrisy. ²⁰ ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity. ²¹ οἰκοδομέω, build up, construct. ²² κοσμέω, adorn, put into order. ²³ μνημεῖον, οὐ, τό, tomb, monument. ²⁴ κοινωνός, οὐ, ὁ, partner, sharer. ²⁵ φονεύω, kill, murder. ²⁶ μέτρον, οὐ, τό, measure, measuring rod. ²⁷ ὄφις, εως, ὁ, snake, serpent. ²⁸ γέννημα, τος, τό, offspring, child. ²⁹ ἐχιδνα, ης, ἡ, viper, serpent. ³⁰ φεύγω, flee, escape. ³¹ κρίσις, εως, ἡ, judgment, judging. ³² γέεννα, ης, ἡ, gehenna, Gehenna. ³³ σοφός, wise. ³⁴ σταυρόω, crucify. ³⁵ μαστιγώω, whip, lash. ³⁶ διώκω, pursue, persecute. ³⁷ ἐκχέω, pour out, shed.

ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἰαβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος
 Ζαχαρίου¹ υἱοῦ Βαραχίου,² ὃν ἐφονεύσατε³ μεταξύ⁴ τοῦ ναοῦ⁵ καὶ τοῦ
 θυσιαστηρίου.⁶ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἥξει⁷ πάντα ταῦτα ἐπὶ τὴν 36
 γενεάν⁸ ταύτην.

Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτένουσα τοὺς προφῆτας καὶ 37
 λιθοβολοῦσα⁹ τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις¹⁰ ἠθέλησα
 ἐπισυναγαγεῖν¹¹ τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον¹² ἐπισυνάγει¹¹ ὄρνις¹³ τὰ
 νοσσία¹⁴ ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας,¹⁵ καὶ οὐκ ἠθέλησατε. Ἰδοὺ, 38
 ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδητε 39
 ἀπ' ἄρτι¹⁶ ἕως ἂν εἴπητε, Εὐλογημένος¹⁷ ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι
 κυρίου.

Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ: καὶ προσῆλθον οἱ 24
 μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδειξάιν¹⁸ αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς¹⁹ τοῦ ἱεροῦ. Ὁ δὲ 2
 Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ βλέπετε πάντα ταῦτα; Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ
 μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται.²⁰

Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν,²¹ προσῆλθον αὐτῷ οἱ 3
 μαθηταὶ κατ' ἰδίαν, λέγοντες, Εἰπὲ ἡμῖν, πότε²² ταῦτα ἔσται; Καὶ τί
 τὸ σημεῖον τῆς σῆς²³ παρουσίας,²⁴ καὶ τῆς συντελείας²⁵ τοῦ αἰῶνος; 4

¹ Ζαχαρίας, ου, ὁ, Zacharias, Zechariah. ² Βαραχίας, ου, ὁ, Barachiah. ³ φονεύω, kill, murder. ⁴ μεταξύ, between, after. ⁵ ναός, οὔ, ὁ, temple, shrine. ⁶ θυσιαστήριον, ου, τό, altar. ⁷ ἤκω, have come, am present. ⁸ γενεά, ἄς, ἡ, generation. ⁹ λιθοβολέω, pelt with stones, stone. ¹⁰ ποσάκις, how often? how often. ¹¹ ἐπισυνάγω, gather, gather together. ¹² τρόπος, ου, ὁ, manner, way. ¹³ ὄρνις, ιθος, ἡ, hen, bird. ¹⁴ νοσσίον, ου, τό, young bird, nestling. ¹⁵ πτέρυξ, υγος, ἡ, wing. ¹⁶ ἄρτι, now, just now. ¹⁷ εὐλογέω, bless. ¹⁸ ἐπιδείκνυμι, show, prove. ¹⁹ οἰκοδομή, ἡς, ἡ, building, edification. ²⁰ καταλύω, destroy, lodge. ²¹ ἐλαία, ας, ἡ, olive tree. ²² πότε, when? at what time? ²³ σός, your, yours. ²⁴ παρουσία, ας, ἡ, presence, coming. ²⁵ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Βλέπετε μή τις ὑμᾶς
 πλανήσῃ.¹ Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, 5
 Ἐγὼ εἰμι ὁ χριστός· καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν.¹ Μελλήσετε δὲ 6
 ἀκούειν πολέμους² καὶ ἀκοὰς³ πολέμων·² ὁρᾶτε, μὴ θροεῖσθε·⁴ δεῖ γὰρ
 πάντα γενέσθαι, ἀλλ' οὐπω⁵ ἐστὶν τὸ τέλος.⁶ Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος 7
 ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται λιμοὶ⁷ καὶ λοιμοὶ⁸
 καὶ σεισμοὶ⁹ κατὰ τόπους. Πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων.¹⁰ Τότε 8
 παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν,¹¹ καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς. Καὶ ἔσεσθε
 μισούμενοι¹² ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου. Καὶ τότε 10
 σκανδαλισθήσονται¹³ πολλοί, καὶ ἀλλήλους παραδώσουσιν, καὶ
 μισήσουσιν¹² ἀλλήλους. Καὶ πολλοὶ ψευδοπροφήται¹⁴ ἐγερθήσονται, 11
 καὶ πλανήσουσιν¹ πολλούς. Καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι¹⁵ τὴν ἀνομίαν,¹⁶ 12
 ψυγήσεται¹⁷ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· ὁ δὲ ὑπομείνας¹⁸ εἰς τέλος,⁶ οὗτος 13
 σωθήσεται. Καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν 14
 ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ¹⁹ εἰς μαρτύριον²⁰ πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν· καὶ τότε ἥξει
 τὸ τέλος.⁶

Ὅταν οὖν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα²² τῆς ἐρημώσεως,²³ τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ 15
 τοῦ προφήτου, ἐστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ – ὁ ἀναγινώσκων²⁴ νοείτω²⁵ – 16
 τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ²⁶ φευγέτωσαν²⁷ ἐπὶ τὰ ὄρη· ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος²⁸ 17

¹ πλανᾶω, deceive, lead astray. ² πόλεμος, ου, ὁ, war, battle. ³ ἀκοή, ἡς, ἡ, hearing, report. ⁴ θροέω, disturb, agitate. ⁵ οὐπω, not yet. ⁶ τέλος, ους, τό, end, purpose. ⁷ λιμός, οὔ, ὁ, hunger, famine. ⁸ λοιμός, οὔ, ὁ, pestilence, plague. ⁹ σεισμός, οὔ, ὁ, earthquake, storm. ¹⁰ ὠδίν, ἴνος, ἡ, birth pang, agony. ¹¹ θλίψις, εως, ἡ, tribulation, persecution. ¹² μισέω, hate, detest. ¹³ σκανδαλίζω, cause to stumble. ¹⁴ ψευδοπροφήτης, ου, ὁ, false prophet. ¹⁵ πληθύνω, multiply, increase. ¹⁶ ἀνομία, ας, ἡ, lawlessness, iniquity. ¹⁷ ψύχω, cool, grow cold. ¹⁸ ὑπομένω, tarry, endure. ¹⁹ οἰκουμένη, ης, ἡ, inhabited world. ²⁰ μαρτύριον, ου, τό, testimony, witness. ²¹ ἦκω, have come, am present. ²² βδέλυγμα, τος, τό, detestable thing, abomination. ²³ ἐρήμωσις, εως, ἡ, desolation, devastation. ²⁴ ἀναγινώσκω, read. ²⁵ νοέω, understand, consider. ²⁶ Ἰουδαία, ας, ἡ, Judea. ²⁷ φεύγω, flee, escape. ²⁸ δῶμα, τος, τό, house, housetop.

μὴ καταβαινέτω ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ¹ μὴ 18
 ἐπιστρεψάτω² ὀπίσω³ ἄραι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. Οὐαὶ⁴ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ⁵ 19
 ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις⁶ ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. 20
 Προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ⁷ ὑμῶν χειμῶνος,⁸ μηδὲ
 σαββάτω. Ἔσται γὰρ τότε θλίψις⁹ μεγάλη, οἷα¹⁰ οὐ γέγονεν ἀπ’ 21
 ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν, οὐδ’ οὐ μὴ γένηται. Καὶ εἰ μὴ 22
 ἐκολοβώθησαν¹¹ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· διὰ δὲ
 τοὺς ἐκλεκτοὺς¹² κολοβωθήσονται¹¹ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι. Τότε ἐάν τις 23
 ὑμῖν εἴπῃ, Ἰδοὺ, ὧδε ὁ χριστός, ἢ ὧδε, μὴ πιστεύσητε. Ἐγερθήσονται 24
 γὰρ ψευδόχριστοι¹³ καὶ ψευδοπροφῆται,¹⁴ καὶ δώσουσιν σημεῖα
 μεγάλα καὶ τέρατα,¹⁵ ὥστε πλανῆσαι,¹⁶ εἰ δυνατόν,¹⁷ καὶ τοὺς
 ἐκλεκτούς.¹² Ἰδοὺ, προείρηκα¹⁸ ὑμῖν. Ἐάν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, Ἰδοὺ, ἐν 25
 τῇ ἐρήμῳ¹⁹ ἐστίν, μὴ ἐξέλθητε· Ἰδοὺ, ἐν τοῖς ταμείοις,²⁰ μὴ
 πιστεύσητε. Ὡςπερ²¹ γὰρ ἡ ἀστραπὴ²² ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν²³ καὶ 27
 φαίνεται²⁴ ἕως δυσμῶν,²⁵ οὕτως²⁶ ἔσται καὶ ἡ παρουσία²⁷ τοῦ υἱοῦ τοῦ
 ἀνθρώπου. Ὅπου γὰρ ἐὰν ᾖ τὸ πτώμα,²⁸ ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ 28
 ἀετοί.²⁹

¹ ἀγρός, ου, ὁ, field, farm. ² ἐπιστρέφω, turn to, return. ³ ὀπίσω, behind, after (gen). ⁴ οὐαὶ, woe! alas! woe! ⁵ γαστήρ, τρος, ἡ, belly, womb. ⁶ θηλάζω, suckle, nurse. ⁷ φυγὴ, ἡς, ἡ, flight. ⁸ χειμῶν, ὦνος, ὁ, winter, storm. ⁹ θλίψις, εως, ἡ, tribulation, persecution. ¹⁰ οἷος, such as, of what kind. ¹¹ κολοβώω, curtail, shorten. ¹² ἐκλεκτός, chosen, elect. ¹³ ψευδόχριστος, ου, ὁ, false Christ or Messiah, false Christ. ¹⁴ ψευδοπροφήτης, ου, ὁ, false prophet. ¹⁵ τέρας, ατος, τό, wonder, portent. ¹⁶ πλανᾶω, deceive, lead astray. ¹⁷ δυνατός, powerful, possible. ¹⁸ προλέγω, say beforehand, forewarn. ¹⁹ ἔρημος, ου, ἡ, wilderness, desert. ²⁰ ταμεῖον, ου, τό, inner room, storeroom. ²¹ ὥςπερ, just as, even as. ²² ἀστραπὴ, ἡς, ἡ, lightning, brightness. ²³ ἀνατολή, ἡς, ἡ, east, dawn. ²⁴ φαίνω, shine, appear. ²⁵ δυσμή, ἡς, ἡ, the western region. ²⁶ οὕτως, thus, so. ²⁷ παρουσία, ας, ἡ, presence, coming. ²⁸ πτώμα, τος, τό, dead body, corpse. ²⁹ ἀετός, οὔ, ὁ, eagle, vulture.

Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν¹ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁ ἥλιος² 29
σκοτισθήσεται,³ καὶ ἡ σελήνη⁴ οὐ δώσει τὸ φέγγος⁵ αὐτῆς, καὶ οἱ
ἀστέρες⁶ πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν
σαλευθήσονται.⁷ Καὶ τότε φανήσεται⁸ τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ 30
ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ: καὶ τότε κόψονται⁹ πᾶσαι αἱ φυλαὶ¹⁰ τῆς
γῆς, καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν
τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. Καὶ ἀποστελεῖ τοὺς 31
ἁγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος¹² φωνῆς μεγάλης, καὶ
ἐπισυνάξουσιν¹³ τοὺς ἐκλεκτοὺς¹⁴ αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων¹⁵ ἀνέμων,¹⁶
ἀπ' ἄκρων¹⁷ οὐρανῶν ἕως ἄκρων¹⁷ αὐτῶν.

Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς¹⁸ μάθετε¹⁹ τὴν παραβολήν: ὅταν ἤδη ὁ κλάδος²⁰ 32
αὐτῆς γένηται ἀπαλός,²¹ καὶ τὰ φύλλα²² ἐκφύη,²³ γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς
τὸ θέρος:²⁵ οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα πάντα, γινώσκετε ὅτι 33
ἐγγὺς²⁴ ἐστὶν ἐπὶ θύραις.²⁶ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ²⁷ ἡ γενεὰ²⁸ 34
αὕτη, ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ 35
παρελεύσονται,²⁷ οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.²⁷ Περὶ δὲ τῆς 36
ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν,
εἰ μὴ ὁ πατήρ μου μόνος. Ὡσπερ²⁹ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε,³⁰ οὕτως 37
ἔσται καὶ ἡ παρουσία³¹ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὡσπερ²⁹ γὰρ ἦσαν ἐν 38

¹ θλίψις, εως, ἡ, tribulation, persecution. ² ἥλιος, ου, ὁ, sun, sunlight. ³ σκοτίζω, darken. ⁴ σελήνη, ης, ἡ, moon. ⁵ φέγγος, ους, τό, light, brightness. ⁶ ἀστήρ, ος, ὁ, star. ⁷ σαλεύω, shake, excite. ⁸ φαίνω, shine, appear. ⁹ κόπτω, strike, smite. ¹⁰ φυλή, ης, ἡ, tribe, race. ¹¹ νεφέλη, ης, ἡ, cloud. ¹² σάλπιγξ, ιγος, ἡ, trumpet. ¹³ ἐπισυνάγω, gather, gather together. ¹⁴ ἐκλεκτός, chosen, elect. ¹⁵ τέσσαρες, four, 4. ¹⁶ ἄνεμος, ου, ὁ, wind. ¹⁷ ἄκρον, ου, τό, high point, boundary. ¹⁸ συκῆ, ης, ἡ, fig tree. ¹⁹ μαρτάνω, learn, ascertain. ²⁰ κλάδος, ου, ὁ, branch (of a tree), branch. ²¹ ἀπαλός, tender. ²² φύλλον, ου, τό, leaf. ²³ ἐκφύω, put forth, cause to sprout. ²⁴ ἐγγύς, near. ²⁵ θέρος, ους, τό, summer. ²⁶ θύρα, ας, ἡ, door, gate. ²⁷ παρέρχομαι, pass by, go by. ²⁸ γενεά, ας, ἡ, generation. ²⁹ ὥσπερ, just as, even as. ³⁰ Νῶε, ὁ, Noah. ³¹ παρουσία, ας, ἡ, presence, coming.

ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ¹ τοῦ κατακλυσμοῦ² τρώγοντες³ καὶ πίνοντες,
γαμοῦντες⁴ καὶ ἐγκαμίζοντες,⁵ ἄχρι⁶ ἧς ἡμέρας εἰσῆλθεν Νῶε⁷ εἰς τὴν
κιβωτόν,⁸ καὶ οὐκ ἔγνωσαν, ἕως ἥλθεν ὁ κατακλυσμὸς² καὶ ἦρεν 39
ἅπαντας,⁹ οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία¹⁰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. 40
Τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ:¹¹ ὁ εἷς παραλαμβάνεται,¹² καὶ ὁ εἷς
ἀφίεται. Δύο ἀλήθουσai¹³ ἐν τῷ μύλῳ:¹⁴ μία παραλαμβάνεται,¹² καὶ 41
μία ἀφίεται. Γρηγορεῖτε¹⁵ οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποία¹⁶ ὥρα ὁ κύριος 42
ὑμῶν ἔρχεται. Ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης¹⁷ ποία 43
φυλακῇ¹⁸ ὁ κλέπτῃς¹⁹ ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν¹⁵ ἄν, καὶ οὐκ ἂν εἴασεν²⁰
διορυγῆναι²¹ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι:²² 44
ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. Τίς ἄρα²³ ἐστὶν ὁ 45
πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος,²⁴ ὃν κατέστησεν²⁵ ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ
τῆς θεραπείας²⁶ αὐτοῦ, τοῦ διδόναι αὐτοῖς τὴν τροφήν²⁷ ἐν καιρῷ; 46
Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει
ποιοῦντα οὕτως.²⁸ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν 47
αὐτοῦ καταστήσει²⁵ αὐτόν. Ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ 48
καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζει²⁹ ὁ κύριός μου ἐλθεῖν, καὶ ἄρξῃται τύπτειν³⁰ 49
τοὺς συνδούλους,³¹ ἐσθίειν δὲ καὶ πίνειν μετὰ τῶν μεθύοντων,³² ἥξει³³ 50
ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ,³⁴ καὶ ἐν ὥρᾳ ἣ

¹ πρὸ, before (gen), before. ² κατακλυσμός, οὐ, ὁ, flood, deluge. ³ τρώγω, gnaw, crunch. ⁴ γαμέω, marry. ⁵ ἐγκαμίζω, give in marriage, marry. ⁶ ἄχρι, as far as, up to (gen). ⁷ Νῶε, ὁ, Noah. ⁸ κιβωτός, οὐ, ἡ, wooden box, ark. ⁹ ἅπας, each, every. ¹⁰ παρουσία, ας, ἡ, presence, coming. ¹¹ ἀγρός, οὐ, ὁ, field, farm. ¹² παραλαμβάνω, receive, take. ¹³ ἀλήθω, grind. ¹⁴ μύλων, mill-house. ¹⁵ γρηγορέω, watch, keep watch. ¹⁶ ποῖος, what sort of? what? of what sort. ¹⁷ οἰκοδεσπότης, οὐ, ὁ, householder, head of a household. ¹⁸ φυλακή, ἡς, ἡ, guard, prison. ¹⁹ κλέπτῃς, οὐ, ὁ, thief. ²⁰ εἰς, permit, allow. ²¹ διορύσσω, break through, break in. ²² ἔτοιμος, ready, prepared. ²³ ἄρα, so? (introduces a question). ²⁴ φρόνιμος, prudent, wise. ²⁵ καθίστημι, set, constitute. ²⁶ θεραπεία, ας, ἡ, treatment, healing. ²⁷ τροφή, ἡς, ἡ, food, nourishment. ²⁸ οὕτως, thus, so. ²⁹ χρονίζω, spend or take time, delay. ³⁰ τύπτω, smite, beat. ³¹ σύνδουλος, οὐ, ὁ, fellow slave, fellow servant. ³² μεθύω, be drunken, am drunk. ³³ ἦκω, have come, am present. ³⁴ προσδοκᾶω, wait for, look for.

οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει¹ αὐτόν, καὶ τὸ μέρος² αὐτοῦ μετὰ τῶν 51
 ὑποκριτῶν³ θήσει: ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς⁴ καὶ ὁ βρυγμὸς⁵ τῶν
 ὀδόντων.⁶

Τότε ὁμοιωθήσεται⁷ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα⁸ παρθένοις,⁹ αἵτινες 25
 λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας¹⁰ αὐτῶν ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν¹¹ τοῦ
 νυμφίου.¹² Πέντε¹³ δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν φρόνιμοι,¹⁴ καὶ αἱ πέντε¹³ μωραί. 2
 Αἵτινες μωραί,¹⁵ λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας¹⁰ αὐτῶν, οὐκ ἔλαβον μεθ' 3
 ἑαυτῶν ἔλαιον:¹⁶ αἱ δὲ φρόνιμοι¹⁴ ἔλαβον ἔλαιον¹⁶ ἐν τοῖς ἀγγείοις¹⁷ 4
 αὐτῶν μετὰ τῶν λαμπάδων¹⁰ αὐτῶν. Χρονίζοντος¹⁸ δὲ τοῦ νυμφίου,¹² 5
 ἐνύσταξαν¹⁹ πᾶσαι καὶ ἐκάθευδον.²⁰ Μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ²¹ 6
 γέγονεν, Ἰδοὺ, ὁ νυμφίος¹² ἔρχεται, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν¹¹ αὐτοῦ. 7
 Τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι⁹ ἐκεῖναι, καὶ ἐκόσμησαν²² τὰς
 λαμπάδας¹⁰ αὐτῶν. Αἱ δὲ μωραί¹⁵ ταῖς φρονίμοις¹⁴ εἶπον, Δότε ἡμῖν 8
 ἐκ τοῦ ἐλαίου¹⁶ ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες¹⁰ ἡμῶν σβέννυνται.²³ 9
 Ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι,¹⁴ λέγουσαι, Μήποτε²⁴ οὐκ ἀρκέσει²⁵
 ἡμῖν καὶ ὑμῖν: πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τοὺς πωλοῦντας²⁶ καὶ
 ἀγοράσατε²⁷ ἑαυταῖς. Ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι,²⁷ ἦλθεν ὁ 10
 νυμφίος:¹² καὶ αἱ ἔτοιμοι²⁸ εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους,²⁹ καὶ
 ἐκλείσθη³⁰ ἡ θύρα.³¹ Ὑστερον³² δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι,⁹ 11

¹ διχοτομέω, cut in two, scourge severely. ² μέρος, ους, τό, part, portion. ³ ὑποκριτής, οὐ, ὁ, hypocrite, pretender. ⁴ κλαυθμός, οὐ, ὁ, weeping, lamentation. ⁵ βρυγμός, οὐ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ⁶ ὀδός, ὁ, tooth. ⁷ ὁμοιῶ, make like, liken. ⁸ δέκα, ten, 10. ⁹ παρθένος, ου, ἡ, virgin. ¹⁰ λαμπάς, ἄδος, ἡ, torch, lamp. ¹¹ ἀπάντησις, εως, ἡ, meeting, act of meeting. ¹² νυμφίος, ου, ὁ, bridegroom. ¹³ πέντε, five, 5. ¹⁴ φρόνιμος, prudent, wise. ¹⁵ μωρός, foolish, stupid. ¹⁶ ἔλαιον, ου, τό, olive oil. ¹⁷ ἀγγεῖον, ου, τό, vessel, flask. ¹⁸ χρονίζω, spend or take time, delay. ¹⁹ νυστάζω, become drowsy, doze. ²⁰ καθεύδω, sleep. ²¹ κραυγή, ἤς, ἡ, outcry, crying. ²² κοσμέω, adorn, put into order. ²³ σβέννυμι, quench, extinguish. ²⁴ μήποτε, never, lest perchance. ²⁵ ἀρκέω, assist, suffice. ²⁶ πωλέω, sell. ²⁷ ἀγοράζω, buy. ²⁸ ἔτοιμος, ready, prepared. ²⁹ γάμος, ου, ὁ, marriage, wedding. ³⁰ κλείω, shut, shut up. ³¹ θύρα, ας, ἡ, door, gate. ³² ὕστερον, lastly, afterward.

λέγουσαι, Κύριε, κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἀμὴν 12
 λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. Γρηγορεῖτε¹ οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν 13
 ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, ἐν ᾗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

Ὡςπερ² γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν³ ἐκάλεσεν τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ 14
 παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ: καὶ ὧς μὲν ἔδωκεν πέντε⁴ 15
 τάλαντα,⁵ ὧς δὲ δύο, ὧς δὲ ἓν, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν: καὶ
 ἀπεδήμησεν³ εὐθέως. Πορευθεὶς δὲ ὁ τὰ πέντε⁴ τάλαντα⁵ λαβὼν 16
 εἰργάσατο⁶ ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν ἄλλα πέντε⁴ τάλαντα.⁵ Ὡσαύτως⁷ 17
 καὶ ὁ τὰ δύο ἐκέρδησεν⁸ καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο. Ὁ δὲ τὸ ἓν λαβὼν 18
 ἀπελθὼν ὠρυξεν⁹ ἐν τῇ γῇ, καὶ ἀπέκρυψεν¹⁰ τὸ ἀργύριον¹¹ τοῦ κυρίου
 αὐτοῦ. Μετὰ δὲ χρόνον πολὺν ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, 19
 καὶ συναίρει¹² μετ' αὐτῶν λόγον. Καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε⁴ 20
 τάλαντα⁵ λαβὼν προσήνεγκεν¹³ ἄλλα πέντε⁴ τάλαντα,⁵ λέγων, Κύριε,
 πέντε⁴ τάλαντά⁵ μοι παρέδωκας: ἴδε, ἄλλα πέντε⁴ τάλαντα⁵
 ἐκέρδησα⁸ ἐπ' αὐτοῖς. Ἔφη δὲ αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ,¹⁴ δοῦλε 21
 ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα¹⁵ ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω:¹⁶
 εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο 22
 τάλαντα⁵ λαβὼν εἶπεν, Κύριε, δύο τάλαντά⁵ μοι παρέδωκας: ἴδε,
 ἄλλα δύο τάλαντα⁵ ἐκέρδησα⁸ ἐπ' αὐτοῖς. Ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, 23
 Εὖ,¹⁴ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα¹⁵ ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε

¹ γρηγορέω, watch, keep watch. ² ὥςπερ, just as, even as. ³ ἀποδημέω, go abroad, go on a journey. ⁴ πέντε, five, 5. ⁵ τάλαντον, ου, τό, talent, talent of silver or gold. ⁶ ἐργάζομαι, work, word. ⁷ ὡσαύτως, likewise. ⁸ κερδαίνω, gain, win. ⁹ ὀρύσσω, dig, dig out. ¹⁰ ἀποκρύπτω, hide, conceal. ¹¹ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ¹² συναίρω, settle accounts, make a reckoning. ¹³ προσφέρω, bring to, offer. ¹⁴ εὖ, well, well done. ¹⁵ ὀλίγος, little, few. ¹⁶ καθίστημι, set, constitute.

καταστήσω:¹ εἵσέλθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. Προσελθὼν δὲ 24
καὶ ὁ τὸ ἐν τάλαντον² εἰληφὼς εἶπεν, Κύριε, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς³ εἶ
ἄνθρωπος, θερίζων⁴ ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων ὅθεν⁵ οὐ
διεσκόρπισας:⁶ καὶ φοβηθεὶς, ἀπελθὼν ἔκρυψα⁷ τὸ τάλαντόν² σου ἐν 25
τῇ γῇ: ἴδε, ἔχεις τὸ σόν.⁸ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, 26
Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ,⁹ ἦδεις ὅτι θερίζω⁴ ὅπου οὐκ ἔσπειρα, καὶ
συνάγω ὅθεν⁵ οὐ διεσκόρπισα:⁶ ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν¹⁰ μου 27
τοῖς τραπεζίταις,¹¹ καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην¹² ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ.
Ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον,² καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα¹⁴ 28
τάλαντα.² Τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται:¹⁵ 29
ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ τὸν 30
ἀχρεῖον¹⁶ δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος¹⁷ τὸ ἐξώτερον.¹⁸ Ἐκεῖ ἔσται ὁ
κλαυθμὸς¹⁹ καὶ ὁ βρυγμὸς²⁰ τῶν ὀδόντων.²¹

Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ 31
ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει²² ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ 32
συναχθήσεται ἔμπροσθεν²³ αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφοριεῖ²⁴
αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ²⁵ ὁ ποιμὴν²⁶ ἀφορίζει²⁴ τὰ πρόβατα²⁷ ἀπὸ
τῶν ἐρίφων:²⁸ καὶ στήσῃ τὰ μὲν πρόβατα²⁷ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ 33
ἐρίφια²⁹ ἐξ ἐυνώνυμων.³⁰ Τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, 34

¹ καθίστημι, set, constitute. ² τάλαντον, ου, τό, talent, talent of silver or gold. ³ σκληρός, hard, rough. ⁴ θερίζω, reap, gather. ⁵ ὅθεν, from where, from which. ⁶ διασκορπίζω, scatter, separate. ⁷ κρύπτω, conceal, hide. ⁸ σός, your, yours. ⁹ ὀκνηρός, lazy, idle. ¹⁰ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ¹¹ τραπεζίτης, ου, ὁ, money changer, banker. ¹² κομίζω, receive, bring. ¹³ τόκος, ου, ὁ, interest, usury. ¹⁴ δέκα, ten, 10. ¹⁵ περισσεύω, abound, be rich. ¹⁶ ἀχρεῖος, useless, worthless. ¹⁷ σκότος, ους, τό, darkness. ¹⁸ ἐξώτερος, outer, outside. ¹⁹ κλαυθμός, οὔ, ὁ, weeping, lamentation. ²⁰ βρυγμός, οὔ, ὁ, biting, gnashing of teeth. ²¹ ὀδός, ὁ, tooth. ²² καθίζω, seat, sit. ²³ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ²⁴ ἀφορίζω, separate, set apart. ²⁵ ὥσπερ, just as, even as. ²⁶ ποιμὴν, ἐνος, ὁ, shepherd. ²⁷ πρόβατον, ου, τό, sheep. ²⁸ ἐρίφος, ου, ὁ, young goat, kid. ²⁹ ἐρίφιον, ου, τό, goat, kid. ³⁰ ἐυνύμιος, of good name, euph. for left.

Δεῦτε,¹ οἱ εὐλογημένοι² τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε³ τὴν
 ἡτοιμασμένην⁴ ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς⁵ κόσμου. Ἐπείνασα⁶ 35
 γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν: ἐδίψησα,⁷ καὶ ἐποτίσατέ⁸ με: ξένος⁹
 ἦμην, καὶ συνηγάγετέ με: γυμνός,¹⁰ καὶ περιεβάλετέ¹¹ με: ἡσθένησα,¹² 36
 καὶ ἐπεσκέψασθέ¹³ με: ἐν φυλακῇ¹⁴ ἦμην, καὶ ἦλθετε πρὸς με. Τότε 37
 ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες, Κύριε, πότε¹⁵ σὲ εἶδομεν
 πεινῶντα,⁶ καὶ ἐθρέψαμεν;¹⁶ Ἡ διψῶντα,⁷ καὶ ἐποτίσαμεν;⁸ Πότε¹⁵ δέ 38
 σε εἶδομεν ξένον,⁹ καὶ συνηγάγομεν; Ἡ γυμνόν,¹⁰ καὶ περιεβάλομεν;
 Πότε¹⁵ δέ σε εἶδομεν ἀσθενῆ,¹⁷ ἢ ἐν φυλακῇ,¹⁴ καὶ ἦλθομεν πρὸς σε; 39
 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον
 ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων,¹⁸ ἐμοὶ
 ἐποιήσατε. Τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων,¹⁹ Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ 41
 κατηραμένοι,²⁰ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον⁴ τῷ διαβόλῳ
 καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ἐπείνασα⁶ γάρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν: 42
 ἐδίψησα,⁷ καὶ οὐκ ἐποτίσατέ⁸ με: ξένος⁹ ἦμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με: 43
 γυμνός,¹⁰ καὶ οὐ περιεβάλετέ¹¹ με: ἀσθενής,¹⁷ καὶ ἐν φυλακῇ,¹⁴ καὶ
 οὐκ ἐπεσκέψασθέ¹³ με. Τότε ἀποκριθήσονται καὶ αὐτοί, λέγοντες, 44
 Κύριε, πότε¹⁵ σὲ εἶδομεν πεινῶντα,⁶ ἢ διψῶντα,⁷ ἢ ξένον,⁹ ἢ γυμνόν,¹⁰
 ἢ ἀσθενῆ,¹⁷ ἢ ἐν φυλακῇ,¹⁴ καὶ οὐ διηκονήσαμεν²² σοι; Τότε 45
 ἀποκριθήσεται αὐτοῖς, λέγων, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ

¹ δεῦτε, come!. ² εὐλογέω, bless. ³ κληρονομέω, inherit, obtain. ⁴ ἐτοιμάζω, prepare, make ready. ⁵ καταβολή, ἥς, ἡ, foundation, depositing. ⁶ πεινάω, hunger, am hungry. ⁷ διψάω, thirst, thirst for. ⁸ ποτίζω, give drink to, cause to drink. ⁹ ξένος, strange, stranger. ¹⁰ γυμνός, naked, wearing only under-garments. ¹¹ περιβάλλω, put around, clothe. ¹² ἀσθενέω, be weak, sick. ¹³ ἐπισκέπτομαι, visit, have a care for. ¹⁴ φυλακή, ἥς, ἡ, guard, prison. ¹⁵ πότε, when? at what time? ¹⁶ τρέφω, make to grow, nourish. ¹⁷ ἀσθενής, weak, infirm. ¹⁸ ἐλάχιστος, least, smallest. ¹⁹ εὐώνυμος, of good name, euph. for left. ²⁰ καταράομαι, curse. ²¹ διάβολος, ου, ὁ, slanderer, accuser. ²² διακονέω, serve, minister.

ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων,¹ οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε. Καὶ 46
ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν² αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν
αἰώνιον.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν³ ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπεν 26

τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Πάσχα⁴ γίνεται, 2
καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται εἰς τὸ σταυρωθῆναι.⁵ Τότε 3
συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ
λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν⁶ τοῦ ἀρχιερέως τοῦ λεγομένου Καϊάφα,⁷ καὶ 4
συνεβουλεύσαντο⁸ ἵνα τὸν Ἰησοῦν δόλῳ⁹ κρατήσωσιν¹⁰ καὶ
ἀποκτείνωσιν. Ἔλεγον δέ, Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ,¹¹ ἵνα μὴ θόρυβος¹² 5
γένηται ἐν τῷ λαῷ. Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ¹³ ἐν οἰκίᾳ 6
Σίμωνος τοῦ λεπροῦ,¹⁴ προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβαστρον¹⁵ μύρου¹⁶ 7
ἔχουσα βαρυτίμου,¹⁷ καὶ κατέχευεν¹⁸ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ
ἀνακειμένου.¹⁹ Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠγανάκτησαν,²⁰ λέγοντες, 8
Εἰς τί ἡ ἀπώλεια²¹ αὕτη; Ἦδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ μύρον¹⁶ πραθῆναι²² 9
πολλοῦ, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς.²³ Γινούς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τί 10
κόπους²⁴ παρέχετε²⁵ τῇ γυναικί; Ἔργον γὰρ καλὸν εἰργάσατο²⁶ εἰς ἐμέ.
Πάντοτε²⁷ γὰρ τοὺς πτωχοὺς²³ ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε 11
ἔχετε. Βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον¹⁶ τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, 12

¹ ἐλάχιστος, least, smallest. ² κόλασις, εως, ἡ, punishment, chastisement. ³ τελέω, finish, fulfill. ⁴ πάσχα, τό, passover, passover feast. ⁵ σταυρώω, crucify. ⁶ αὐλή, ἡς, ἡ, courtyard, enclosed open space. ⁷ Καϊάφας, α, ὁ, Caiaphas. ⁸ συμβουλεύω, plot, advise. ⁹ δόλος, ου, ὁ, guile, deceit. ¹⁰ κρατέω, grasp, lay hold of. ¹¹ ἑορτή, ἡς, ἡ, feast, festival. ¹² θόρυβος, ου, ὁ, uproar, riot. ¹³ Βηθανία, ας, ἡ, Bethany. ¹⁴ λεπρός, οῦ, ὁ, scaly, leprous. ¹⁵ ἀλάβαστρον, ου, τό, alabaster jar. ¹⁶ μύρον, ου, τό, ointment, perfume. ¹⁷ βαρύτιμος, very expensive, very precious. ¹⁸ καταχέω, pour out, down. ¹⁹ ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ²⁰ ἀγανακτέω, be indignant, am angry. ²¹ ἀπώλεια, ας, ἡ, destruction, ruin. ²² πιπράσκω, sell. ²³ πτωχός, poor, poor man (as a noun). ²⁴ κόπος, ου, ὁ, labor, trouble. ²⁵ παρέχω, offer, afford. ²⁶ ἐργάζομαι, work, word. ²⁷ πάντοτε, always, at all times.

πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι¹ με ἐποίησεν. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν 13
κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ
ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον² αὐτῆς. Τότε πορευθεῖς εἰς τῶν 14
δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας³ Ἰσκαριώτης,⁴ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, 15
εἶπεν, Τί θέλετέ μοι δοῦναι, καὶ γὰρ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; Οἱ δὲ
ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα⁵ ἀργύρια,⁶ καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν⁷ 16
ἵνα αὐτὸν παραδῷ.

Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἡμέρων⁸ προσήλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες 17
αὐτῷ, Ποῦ⁹ θέλεις ἐτοιμάσομέν¹⁰ σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;¹¹ Ὁ δὲ εἶπεν, 18
Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα,¹² καὶ εἵπατε αὐτῷ, Ὁ
διδάσκαλος λέγει, Ὁ καιρὸς μου ἐγγύς¹³ ἐστίν· πρὸς σε ποιῶ τὸ
Πάσχα¹¹ μετὰ τῶν μαθητῶν μου. Καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς 19
συνέταξεν¹⁴ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡτοίμασαν¹⁰ τὸ Πάσχα.¹¹ Ὁψίας¹⁵ δὲ 20
γενομένης ἀνέκειτο¹⁶ μετὰ τῶν δώδεκα. Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν εἶπεν, 21
Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. Καὶ λυπούμενοι¹⁷ 22
σφόδρα¹⁸ ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν, Μήτι¹⁹ ἐγὼ εἰμι,
κύριε; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὁ ἐμβάψας²⁰ μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ 23
τὴν χειρά, οὗτός με παραδώσει. Ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, 24
καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ: οὐαὶ²² δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ

¹ ἐνταφιάζω, prepare for burial, bury. ² μνημόσυνον, ου, τό, memory, memorial. ³ Ἰούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ⁴ Ἰσκαριώτης, ου, ὁ, Iscariot, man of Kerioth. ⁵ τριάκοντα, thirty, 30. ⁶ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ⁷ εὐκαιρία, ας, ἡ, fitting time, favorable opportunity. ⁸ ἡμέρας, ου, ἡ, day, day. ⁹ ποῦ, where?. ¹⁰ ἐτοιμάζω, prepare, make ready. ¹¹ πάσχα, τό, passover, passover feast. ¹² δεῖνα, ὁ, certain one, so and so. ¹³ ἐγγύς, near. ¹⁴ συνέταξω, arrange, direct. ¹⁵ ὄψιος, late. ¹⁶ ἀνάκειμαι, recline, recline (at a meal). ¹⁷ λυπέω, grieve, pain. ¹⁸ σφόδρα, exceedingly, greatly. ¹⁹ μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ²⁰ ἐμβάπτω, dip, dip into. ²¹ τρύβλιον, ου, τό, bowl, dish. ²² οὐαί, woe! alas! woe!

υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται: καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ
 ἄνθρωπος ἐκεῖνος. Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰούδας¹ ὁ παραδιδούς αὐτὸν εἶπεν, 25
 Μήτι² ἐγὼ εἰμι, ῥαββί; Λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶπας. Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, 26
 λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας³ ἔκλασεν⁴ καὶ ἐδίδου
 τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπεν, Λάβετε, φάγετε: τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου. 27
 Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον⁵ καὶ εὐχαριστήσας³ ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων,
 Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες: τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς⁶ 28
 διαθήκης,⁷ τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον⁸ εἰς ἄφεσιν⁹ ἁμαρτιῶν. 29
 Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἄρτι¹⁰ ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος¹¹
 τῆς ἀμπέλου,¹² ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν
 καινὸν⁶ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου.

Καὶ ὑμνήσαντες¹³ ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν.¹⁴ 30

Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε¹⁵ ἐν ἐμοὶ 31

ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ: γέγραπται γάρ, Πατάξω¹⁶ τὸν ποιμένα,¹⁷ καὶ
 διασκορπισθήσεται¹⁸ τὰ πρόβατα¹⁹ τῆς ποιμένης.²⁰ Μετὰ δὲ τὸ 32
 ἐγερθῆναί με, προάξω²¹ ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ 33
 Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται¹⁵ ἐν σοί, ἐγὼ δὲ
 οὐδέποτε²² σκανδαλισθήσομαι.¹⁵ Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω 34
 σοι ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτί, πρὶν²³ ἀλέκτορα²⁴ φωνῆσαι,²⁵ τρίς²⁶

¹Ἰούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ²μήτι, interrogative particle expecting a negative answer. ³εὐχαριστέω, give thanks, thank. ⁴κλάω, break. ⁵ποτήριον, ου, τό, cup, drinking cup. ⁶καινός, new, fresh. ⁷διαθήκη, ης, ἡ, covenant, will. ⁸ἐκχέω, pour out, shed. ⁹ἄφεσις, εως, ἡ, release, forgiveness. ¹⁰ἄρτι, now, just now. ¹¹γέννημα, τος, τό, offspring, child. ¹²ἄμπελος, ου, ἡ, vine. ¹³ὑμνέω, sing to, praise. ¹⁴ἐλαία, ας, ἡ, olive tree. ¹⁵σκανδαλίζω, cause to stumble. ¹⁶πατάσσω, strike, smite. ¹⁷ποιμὴν, ἐνος, ὁ, shepherd. ¹⁸διασκορπίζω, scatter, separate. ¹⁹πρόβατον, ου, τό, sheep. ²⁰ποίμνη, ης, ἡ, flock. ²¹προάγω, lead forth, go before. ²²οὐδέποτε, never. ²³πρὶν, before, formerly. ²⁴ἀλέκτωρ, ορος, ὁ, rooster, cock. ²⁵φωνέω, call, crow. ²⁶τρίς, thrice, three times.

ἀπαρνήσῃ¹ με. Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Κἂν² δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, 35
οὐ μή σε ἀπαρνήσωμαι.¹ Ὅμοίως³ δὲ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.

Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον⁴ λεγόμενον Γεθσημανή,⁵ 36
καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς, Καθίσατε⁶ αὐτοῦ,⁷ ἕως οὗ ἀπελθὼν
προσεύξωμαι ἐκεῖ. Καὶ παραλαβὼν⁸ τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς 37
Ζεβεδαίου,⁹ ἤρξατο λυπεῖσθαι¹⁰ καὶ ἀδημονεῖν.¹¹ Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ 38
Ἰησοῦς, Περίλυπός¹² ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ
γρηγορεῖτε¹³ μετ' ἐμοῦ. Καὶ προσελθὼν μικρόν,¹⁴ ἔπεσεν ἐπὶ 39
πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων, Πάτερ μου, εἰ δυνατόν¹⁵
ἐστὶν, παρελθέτω¹⁶ ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον¹⁷ τοῦτο· πλὴν¹⁸ οὐχ ὥς ἐγὼ
θέλω, ἀλλ' ὥς σύ. Καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὕρισκει 40
αὐτοὺς καθεύδοντας,¹⁹ καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ, Οὕτως οὐκ ἰσχύσατε²⁰
μίαν ὥραν γρηγορῆσαι¹³ μετ' ἐμοῦ; Γρηγορεῖτε¹³ καὶ προσεύχεσθε, 41
ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν.²¹ Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον,²² ἡ δὲ
σὰρξ ἀσθενής.²³ Πάλιν ἐκ δευτέρου²⁴ ἀπελθὼν προσηύξατο, λέγων, 42
Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον¹⁷ παρελθεῖν¹⁶ ἀπ' ἐμοῦ,
ἐὰν μὴ αὐτὸ πῶ, γενηθήτω τὸ θέλημά σου. Καὶ ἐλθὼν εὕρισκει 43
αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας:¹⁹ ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ
βεβαρημένοι.²⁵ Καὶ ἀφείς αὐτοὺς ἀπελθὼν πάλιν προσηύξατο ἐκ 44

¹ ἀπαρνέομαι, deny, refuse. ² κἂν, and if, even if. ³ ὁμοίως, likewise, in like manner. ⁴ χωρίον, ου, τό, place, field. ⁵ Γεθσημανή, ἡ, Gethsemane. ⁶ καθίζω, seat, sit. ⁷ αὐτοῦ, there, here. ⁸ παραλαμβάνω, receive, take. ⁹ Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ¹⁰ λυπέω, grieve, pain. ¹¹ ἀδημονέω, distressed, troubled. ¹² περίλυπος, very sad, very sorrowful. ¹³ γρηγορέω, watch, keep watch. ¹⁴ μικρός, small, little. ¹⁵ δυνατός, powerful, possible. ¹⁶ παρέρχομαι, pass by, go by. ¹⁷ ποτήριον, ου, τό, cup, drinking cup. ¹⁸ πλὴν, however, but. ¹⁹ καθεύδω, sleep. ²⁰ ἰσχύω, be strong, able. ²¹ πειρασμός, οὐ, ὁ, temptation, trial. ²² πρόθυμος, willing, ready. ²³ ἀσθενής, weak, infirm. ²⁴ δεύτερος, second. ²⁵ βαρέω, burden, weigh down.

τρίτου, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών. Τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς 45
 αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς, Καθεύδετε¹ τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε.²
 Ἰδού, ἤγγικεν³ ἡ ὥρα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται εἰς
 χεῖρας ἀμαρτωλῶν.⁴ Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν. Ἰδού, ἤγγικεν³ ὁ 46
 παραδιδούς με.
 Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδού, Ἰούδας,⁵ εἷς τῶν δώδεκα, ἦλθεν καὶ μετ' 47
 αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν⁶ καὶ ξύλων,⁷ ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων
 καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. Ὁ δὲ παραδιδούς αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς 48
 σημεῖον, λέγων, Ὅν ἂν φιλήσω,⁸ αὐτός ἐστιν· κρατήσατέ⁹ αὐτόν. 49
 Καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ εἶπεν, Χαῖρε, ῥαββί· καὶ
 κατεφίλησεν¹⁰ αὐτόν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἐταῖρε,¹¹ ἐφ' ᾧ πάρει; 50
 Τότε προσελθόντες ἐπέβαλον¹³ τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, καὶ
 ἐκράτησαν⁹ αὐτόν. Καὶ ἰδού, εἷς τῶν μετὰ Ἰησοῦ, ἐκτείνας¹⁴ τὴν 51
 χεῖρα, ἀπέσπασεν¹⁵ τὴν μάχαιραν⁶ αὐτοῦ, καὶ πατάξας¹⁶ τὸν δοῦλον
 τοῦ ἀρχιερέως ἀφείλεν¹⁷ αὐτοῦ τὸ ὠτίον.¹⁸ Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, 52
 Ἀπόστρεψόν¹⁹ σου τὴν μάχαιραν⁶ εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ
 λαβόντες μάχαιραν⁶ ἐν μαχαίρᾳ⁶ ἀποθανοῦνται. Ἡ δοκεῖς ὅτι οὐ 53
 δύναμαι ἄρτι²⁰ παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ παραστήσει²¹ μοι
 πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας²² ἀγγέλων; Πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ 54

¹καθεύδω, sleep. ²ἀναπαύω, refresh, take rest. ³ἐγγίζω, come near, approach. ⁴ἀμαρτωλός, ου, ὁ, sinner. ⁵Ιούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ⁶μάχαιρα, ης, ἡ, sword. ⁷ξύλον, ου, τό, wood, tree. ⁸φιλέω, love, kiss. ⁹κρατέω, grasp, lay hold of. ¹⁰καταφιλέω, kiss fervently, kiss affectionately. ¹¹ἐταῖρος, ου, ὁ, companion, friend. ¹²πάρειμι, be present, have arrived. ¹³ἐπιβάλλω, lay upon, throw upon. ¹⁴ἐκτείνω, stretch forth, stretch out. ¹⁵ἀποσπάω, draw away, withdraw. ¹⁶πατάσσω, strike, smite. ¹⁷ἀφαιρέω, take away, smite off. ¹⁸ὠτίον, ου, τό, ear. ¹⁹ἀποστρέφω, turn away, turn back. ²⁰ἄρτι, now, just now. ²¹παρίστημι, be present, stand by. ²²λεγεῶν, ὄνος, ἡ, legion, very large number.

γραφαί, ὅτι οὕτως¹ δεῖ γενέσθαι; Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς 55
 τοῖς ὄχλοις, Ὡς ἐπὶ ληστήν² ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν³ καὶ ξύλων⁴
 συλλαβεῖν⁵ με; Καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς ἐκαθεζόμεν⁶ διδάσκων ἐν τῷ
 ἱερῷ, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ⁷ με. Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα 56
 πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν. Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες
 ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον.⁸

Οἱ δὲ κρατήσαντες⁷ τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον⁹ πρὸς Καϊάφαν¹⁰ τὸν 57
 ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν. Ὁ δὲ 58
 Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν,¹¹ ἕως τῆς αὐλῆς¹² τοῦ
 ἀρχιερέως: καὶ εἰσελθὼν ἔσω¹³ ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν,¹⁴ ἰδεῖν
 τὸ τέλος.¹⁵ Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ τὸ συνέδριον¹⁶ 59
 ὅλον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν¹⁷ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως θανατώσωσιν
 αὐτόν, καὶ οὐχ εὔρον. Καὶ πολλῶν ψευδομαρτύρων¹⁹ προσελθόντων, 60
 οὐχ εὔρον. Ὑστερον²⁰ δὲ προσελθόντες δύο ψευδομάρτυρες¹⁹ εἶπον, 61
 Οὗτος ἔφη, Δύναμαι καταλῦσαι²¹ τὸν ναὸν²² τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τριῶν
 ἡμερῶν οἰκοδομήσαι²³ αὐτόν. Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, 62
 Οὐδὲν ἀποκρίνη; Τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;²⁴ Ὁ δὲ Ἰησοῦς 63
 ἐσιώπα.²⁵ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Ἐξορκίζω²⁶ σε
 κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζώντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ χριστός, ὁ υἱὸς

¹ οὕτως, thus, so. ² ληστής, οὐ, ὁ, robber, brigand. ³ μάχαιρα, ἡς, ἡ, sword. ⁴ ξύλον, οὐ, τό, wood, tree. ⁵ συλλαμβάνω, take, conceive. ⁶ καθεζομαι, sit down, am sitting. ⁷ κρατέω, grasp, lay hold of. ⁸ φεύγω, flee, escape. ⁹ ἀπάγω, lead away, lead. ¹⁰ Καϊάφας, α, ὁ, Caiaphas. ¹¹ μακρόθεν, from afar, afar. ¹² αὐλή, ἥς, ἡ, courtyard, enclosed open space. ¹³ ἔσω, within, inside. ¹⁴ ὑπηρέτης, οὐ, ὁ, servant, assistant. ¹⁵ τέλος, οὐς, τό, end, purpose. ¹⁶ συνέδριον, οὐ, τό, council, Sanhedrin. ¹⁷ ψευδομαρτυρία, ας, ἡ, false witness, false testimony. ¹⁸ θανατόω, put to death, subdue. ¹⁹ ψευδομαρτυς, υρος, ὁ, false witness. ²⁰ ὕστερον, lastly, afterward. ²¹ καταλύω, destroy, lodge. ²² ναός, οὐ, ὁ, temple, shrine. ²³ οἰκοδομέω, build up, construct. ²⁴ καταμαρτυρέω, bear witness against, testify against. ²⁵ σιωπάω, be silent, keep silence. ²⁶ ἐξορκίζω, put under oath, adjure.

τοῦ θεοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Σὺ εἶπας. Πλὴν¹ λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι 64
 ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως
 καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν³ τοῦ οὐρανοῦ. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς 65
 διέρρηξεν⁴ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων ὅτι Ἐβλασφήμησεν⁵: τί ἔτι χρεῖαν
 ἔχομεν μαρτύρων;⁷ Ἴδε, νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν⁸ αὐτοῦ. Τί 66
 ὑμῖν δοκεῖ; Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον, Ἐνοχος⁹ θανάτου ἐστίν. Τότε 67
 ἐνέπτυσαν¹⁰ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐκολάφισαν¹¹ αὐτόν: οἱ δὲ
 ἑρράπισαν,¹² λέγοντες, Προφήτευσον¹³ ἡμῖν, χριστέ. Τίς ἐστιν ὁ 68
 παίσας¹⁴ σε;

Ὁ δὲ Πέτρος ἔξω ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ¹⁵: καὶ προσήλθεν αὐτῷ μία 69
 παιδίσκη,¹⁶ λέγουσα, Καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου.¹⁷ Ὁ δὲ 70
 ἡρνήσατο¹⁸ ἔμπροσθεν¹⁹ αὐτῶν πάντων, λέγων, Οὐκ οἶδα τί λέγεις. 71
 Ἐξελθόντα δὲ αὐτόν εἰς τὸν πυλῶνα,²⁰ εἶδεν αὐτόν ἄλλη, καὶ λέγει
 αὐτοῖς ἐκεῖ, Καὶ οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου.²¹ Καὶ πάλιν 72
 ἡρνήσατο¹⁸ μεθ' ὅρκου²² ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. Μετὰ μικρὸν²³ 73
 δὲ προσελθόντες οἱ ἐστῶτες εἶπον τῷ Πέτρῳ, Ἀληθῶς²⁴ καὶ σὺ ἐξ
 αὐτῶν εἶ: καὶ γὰρ ἡ λαλιά²⁵ σου δῆλόν²⁶ σε ποιεῖ. Τότε ἤρξατο 74
 καταθεματίζειν²⁷ καὶ ὀμνύειν²⁸ ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. Καὶ
 εὐθέως ἀλέκτωρ²⁹ ἐφώνησεν.³⁰ Καὶ ἐμνήσθη³¹ ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος 75

¹ πλὴν, however, but. ² ἄρτι, now, just now. ³ νεφέλη, ης, ἡ, cloud. ⁴ διαρρήσσω, tear asunder. ⁵ βλασφημέω, revile, blaspheme. ⁶ χρεῖα, ας, ἡ, need, necessity. ⁷ μάρτυς, υρος, ὁ, witness. ⁸ βλασφημία, ας, ἡ, blasphemy, reproach. ⁹ ἐνοχος, involved in, liable. ¹⁰ ἐμπτύω, spit upon. ¹¹ κολαφίζω, strike with the fist, treat roughly. ¹² ῥαπίζω, slap, strike. ¹³ προφητεύω, prophesy, foretell. ¹⁴ παίω, strike, hit. ¹⁵ αὐλή, ἡς, ἡ, courtyard, enclosed open space. ¹⁶ παιδίσκη, ης, ἡ, maid, female servant. ¹⁷ Γαλιλαῖος, Galilean. ¹⁸ ἄρνεομαι, deny, repudiate. ¹⁹ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ²⁰ πυλῶν, ὄνος, ὁ, vestibule, gateway. ²¹ Ναζωραῖος, ου, ὁ, Nazarene, inhabitant of Nazareth. ²² ὅρκος, ου, ὁ, oath. ²³ μικρός, small, little. ²⁴ ἀληθῶς, truly, really. ²⁵ λαλιά, ἄς, ἡ, speech, way of talking. ²⁶ δῆλος, clear, evident. ²⁷ καταθεματίζω, curse, devote to destruction. ²⁸ ὀμνύω, swear, take an oath. ²⁹ ἀλέκτωρ, ορος, ὁ, rooster, cock. ³⁰ φωνέω, call, crow. ³¹ μιμνήσκομαι, remember, recall.

τοῦ Ἰησοῦ εἰρηκότος αὐτῷ ὅτι Πρὶν¹ ἀλέκτορα² φωνῆσαι,³ τρίς⁴
ἀπαρνήσῃ⁵ με. Καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν⁶ πικρῶς.⁷

Πρωῖας⁸ δὲ γενομένης, συμβούλιον⁹ ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ **27**
πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε θανατῶσαι¹⁰ αὐτόν: καὶ **2**
δήσαντες¹¹ αὐτόν ἀπήγαγον¹² καὶ παρέδωκαν αὐτόν Ποντίῳ¹³
Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι.¹⁴

Τότε ἰδὼν Ἰούδας¹⁵ ὁ παραδιδούς αὐτόν ὅτι κατεκρίθη,¹⁶ μεταμεληθεὶς¹⁷ **3**
ἀπέστρεψεν¹⁸ τὰ τριάκοντα¹⁹ ἀργύρια²⁰ τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖς
πρεσβυτέροις, λέγων, Ὁμάρτον²¹ παραδοὺς αἷμα ἁθῶν.²² Οἱ δὲ **4**
εἶπον, Τί πρὸς ἡμᾶς; Σὺ ὄψει. Καὶ ρίψας²³ τὰ ἀργύρια²⁰ ἐν τῷ ναῷ,²⁴ **5**
ἀνεχώρησεν:²⁵ καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο.²⁶ Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ **6**
ἀργύρια²⁰ εἶπον, Οὐκ ἔξεστιν²⁷ βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν,²⁸ ἐπεὶ²⁹
τιμὴ³⁰ αἵματός ἐστιν. Συμβούλιον⁹ δὲ λαβόντες ἡγόρασαν³¹ ἕξ αὐτῶν **7**
τὸν ἀγρὸν³² τοῦ κεραμέως,³³ εἰς ταφὴν³⁴ τοῖς ξένοις.³⁵ Διὸ ἐκλήθη ὁ **8**
ἀγρὸς³² ἐκεῖνος Ἀγρὸς³² Αἵματος, ἕως τῆς σήμερον.³⁶ Τότε ἐπληρώθη **9**
τὸ ρήθην διὰ Ἰερεμίου³⁷ τοῦ προφήτου, λέγοντος, Καὶ ἔλαβον τὰ
τριάκοντα¹⁹ ἀργύρια,²⁰ τὴν τιμὴν³⁰ τοῦ τετιμημένου,³⁸ ὃν ἐτιμήσαντο
ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ: καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν³² τοῦ κεραμέως,³³ **10**

¹ πρὶν, before, formerly. ² ἀλέκτωρ, ορος, ὁ, rooster, cock. ³ φωνέω, call, crow. ⁴ τρίς, thrice, three times. ⁵ ἀπαρνέομαι, deny, refuse. ⁶ κλαίω, weep, weep for. ⁷ πικρῶς, bitterly. ⁸ πρωῖα, ας, ἡ, early morning. ⁹ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ¹⁰ θανατῶ, put to death, subdue. ¹¹ δέω, bind, tie. ¹² ἀπάγω, lead away, lead. ¹³ Πόντιος, ου, ὁ, Pontius. ¹⁴ ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹⁵ Ἰούδας, α, ὁ, Judas, Judah. ¹⁶ κατακρίνω, condemn. ¹⁷ μεταμέλομαι, regret, repent. ¹⁸ ἀποστρέφω, turn away, turn back. ¹⁹ τριάκοντα, thirty, 30. ²⁰ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ²¹ ἁμαρτάνω, sin. ²² ἁθῶς, innocent, guiltless. ²³ ρίπτω, throw, cast. ²⁴ ναός, οὔ, ὁ, temple, shrine. ²⁵ ἀναχωρέω, depart, withdraw. ²⁶ ἀπάγχω, choke, strangle. ²⁷ ἔξεστιν, it is lawful, it is permitted. ²⁸ Κορβᾶν, gift to God, corban. ²⁹ ἐπεὶ, when, since. ³⁰ τιμή, ἥς, ἡ, honor, price. ³¹ ἀγοράζω, buy. ³² ἀγρός, ου, ὁ, field, farm. ³³ κεραμεύς, ἕως, ὁ, potter. ³⁴ ταφή, ἥς, ἡ, burial, burial place. ³⁵ ξένος, strange, stranger. ³⁶ σήμερον, today, now. ³⁷ Ἰερεμίας, ου, ὁ, Jeremiah. ³⁸ τιμάω, honor, value at a price.

καθὰ¹ συνέταξέν² μοι κύριος.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔστη ἔμπροσθεν³ τοῦ ἡγεμόνος·⁴ καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ 11
 ἡγεμών,⁴ λέγων, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη
 αὐτῷ, Σὺ λέγεις. Καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι⁵ αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων 12
 καὶ τῶν πρεσβυτέρων, οὐδὲν ἀπεκρίνατο. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ 13
 Πιλάτος, Οὐκ ἀκούεις πόσα⁶ σου καταμαρτυροῦσιν;⁷ Καὶ οὐκ 14
 ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν⁸ τὸν ἡγεμόνα⁴
 λίαν.⁹ Κατὰ δὲ ἑορτὴν¹⁰ εἰώθει¹¹ ὁ ἡγεμών⁴ ἀπολύειν ἓνα τῷ ὄχλῳ 15
 δέσμιον,¹² ὃν ᾗθελον. Εἶχον δὲ τότε δέσμιον¹² ἐπίσημον,¹³ λεγόμενον 16
 Βαραββᾶν.¹⁴ Συνηγμένων οὖν αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τίνα 17
 θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν; Βαραββᾶν,¹⁴ ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον χριστόν
 ; Ἦδει γὰρ ὅτι διὰ φθόνον¹⁵ παρέδωκαν αὐτόν. Καθημένου δὲ αὐτοῦ 18
 ἐπὶ τοῦ βήματος,¹⁶ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, λέγουσα,
 Μηδὲν σοι καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ: πολλὰ γὰρ ἔπαθον¹⁷ σήμερον¹⁸ κατ'
 ὄναρ¹⁹ δι' αὐτόν. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς 20
 ὄχλους ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραββᾶν,¹⁴ τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν. 21
 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμών⁴ εἶπεν αὐτοῖς, Τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο
 ἀπολύσω ὑμῖν; Οἱ δὲ εἶπον, Βαραββᾶν.¹⁴ Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τί 22
 οὖν ποιήσω Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον χριστόν; Λέγουσιν αὐτῷ πάντες,

¹ καθὰ, just as, as. ² συντάσσω, arrange, direct. ³ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ⁴ ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ⁵ κατηγορέω, accuse, charge. ⁶ πόσος, how many? how great? ⁷ καταμαρτυρέω, bear witness against, testify against. ⁸ θαυμάζω, am amazed, marvel at. ⁹ λίαν, greatly, very. ¹⁰ ἑορτή, ἡς, ἡ, feast, festival. ¹¹ εἰώθα, be accustomed, to maintain a custom. ¹² δέσμιος, ου, ὁ, prisoner, one bound. ¹³ ἐπίσημος, splendid, outstanding. ¹⁴ Βαραββᾶς, ᾱ, ὁ, Barabbas. ¹⁵ φθόνος, ου, ὁ, envy, grudge. ¹⁶ βῆμα, τος, τό, judgment seat. ¹⁷ πάσχω, I suffered. ¹⁸ σήμερον, today, now. ¹⁹ ὄναρ, τό, dream.

Σταυρωθήτω.¹ Ὁ δὲ ἡγεμὼν² ἔφη, Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; Οἱ δὲ 23
 περισσῶς³ ἔκραζον, λέγοντες, Σταυρωθήτω.¹ Ἰδὼν δὲ ὁ Πιλάτος ὅτι 24
 οὐδὲν ὠφελεῖ,⁴ ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος⁵ γίνεται, λαβὼν ὕδωρ,
 ἀπενίψατο⁶ τὰς χεῖρας ἀπέναντι⁷ τοῦ ὄχλου, λέγων, Ἀθῶός⁸ εἰμι ἀπὸ
 τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου: ὑμεῖς ὀψεσθε. Καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ 25
 λαὸς εἶπεν, Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. Τότε 26
 ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν.⁹ τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας¹⁰
 παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ.¹

Τότε οἱ στρατιῶται¹¹ τοῦ ἡγεμόνος,² παραλαβόντες¹² τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ 27
 πραιτώριον,¹³ συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὅλην τὴν σπεῖραν:¹⁴ καὶ 28
 ἐκδύσαντες¹⁵ αὐτόν, περιέθηκαν¹⁶ αὐτῷ χλαμύδα¹⁷ κοκκίνην.¹⁸ Καὶ 29
 πλέξαντες¹⁹ στέφανον²⁰ ἐξ ἁκανθῶν,²¹ ἐπέθηκαν²² ἐπὶ τὴν κεφαλὴν
 αὐτοῦ, καὶ κάλαμον²³ ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ: καὶ γονυπετήσαντες²⁴
 ἔμπροσθεν²⁵ αὐτοῦ ἐνέπαιζον²⁶ αὐτῷ, λέγοντες, Χαῖρε, ὁ βασιλεὺς
 τῶν Ἰουδαίων: καὶ ἐμπτύσαντες²⁷ εἰς αὐτόν, ἔλαβον τὸν κάλαμον,²³ 30
 καὶ ἔτυπτον²⁸ εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Καὶ ὅτε ἐνέπαιζαν²⁶ αὐτῷ, 31
 ἐξέδυσαν¹⁵ αὐτόν τὴν χλαμύδα,¹⁷ καὶ ἐνέδυσαν²⁹ αὐτόν τὰ ἱμάτια
 αὐτοῦ, καὶ ἀπήγαγον³⁰ αὐτόν εἰς τὸ σταυρῶσαι.¹

¹ σταυρόω, crucify. ² ἡγεμὼν, ὄνος, ὁ, governor, leader. ³ περισσῶς, abundantly, exceedingly. ⁴ ὠφελέω, profit, help. ⁵ θόρυβος, οὐ, ὁ, uproar, riot. ⁶ ἀπονίπτω, wash dirt off. ⁷ ἀπέναντι, over against, before. ⁸ ἀθῶος, innocent, guiltless. ⁹ Βαραββᾶς, ἄ, ὁ, Barabbas. ¹⁰ φραγελλώω, flog, scourge. ¹¹ στρατιώτης, οὐ, ὁ, soldier. ¹² παραλαμβάνω, receive, take. ¹³ πραιτώριον, οὐ, τό, palace (of the governor). ¹⁴ σπεῖρα, ἡς, ἡ, cohort. ¹⁵ ἐκδύω, take off, put off. ¹⁶ περιτίθωμι, place around, put around. ¹⁷ χλαμύς, ὕδος, ἡ, mantle, robe. ¹⁸ κόκκινος, scarlet, crimson. ¹⁹ πλέκω, plait, weave. ²⁰ στέφανος, οὐ, ὁ, crown, garland. ²¹ ἁκανθα, ἡς, ἡ, thorn, thorn bush. ²² ἐπιτίθωμι, lay upon, put. ²³ κάλαμος, οὐ, ὁ, reed, reed-pen. ²⁴ γονυπετέω, fall on the knees, kneel down. ²⁵ ἔμπροσθεν, in front of, before (gen). ²⁶ ἐμπαίζω, mock. ²⁷ ἐμπτύω, spit upon. ²⁸ τύπτω, smite, beat. ²⁹ ἐνδύω, put on, clothe. ³⁰ ἀπάγω, lead away, lead.

Ἐξερχόμενοι δὲ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον,¹ ὀνόματι Σίμωνα: τοῦτον 32
 ἡγγάρευσαν² ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν³ αὐτοῦ. Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον 33
 λεγόμενον Γολγοθᾶ,⁴ ὃ ἐστὶν λεγόμενος Κρανίου⁵ Τόπος, ἔδωκαν 34
 αὐτῷ πιεῖν ὄξος⁶ μετὰ χολῆς⁷ μεμιγμένον:⁸ καὶ γευσάμενος⁹ οὐκ
 ἤθελεν πιεῖν. Σταυρώσαντες¹⁰ δὲ αὐτόν, διμερίσαντο¹¹ τὰ ἱμάτια 35
 αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον.¹² Καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ. Καὶ 36
 ἐπέθηκαν¹³ ἐπάνω¹⁴ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν¹⁵ αὐτοῦ
 γεγραμμένην, Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. Τότε 38
 σταυροῦνται¹⁰ σὺν αὐτῷ δύο λησταί,¹⁶ εἷς ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ
 εὐωνύμων.¹⁷ Οἱ δὲ παραπορευόμενοι¹⁸ ἐβλασφήμουν¹⁹ αὐτόν, 39
 κινεῖντες²⁰ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες, Ὁ καταλύων²¹ τὸν 40
 ναὸν²² καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν,²³ σῶσον σεαυτόν:²⁴ εἰ υἱὸς εἶ
 τοῦ θεοῦ, κατὰβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.³ Ὁμοίως²⁵ δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς 41
 ἐμπαίζοντες²⁶ μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων καὶ
 Φαρισαίων ἔλεγον, Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. Εἰ 42
 βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐστίν, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ,³ καὶ
 πιστεύσομεν ἐπ' αὐτῷ. Πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεόν: ῥυσάσθω²⁷ νῦν αὐτόν, 43
 εἰ θέλει αὐτόν. Εἶπεν γὰρ ὅτι θεοῦ εἰμι υἱός. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ λησταὶ 44
 οἱ συσταυρωθέντες²⁸ αὐτῷ ὠνειδίζον²⁹ αὐτόν.

¹ Κυρηναῖος, ου, ὁ, Cyrenian, belonging to Cyrene. ² ἀγγαρεύω, compel, press into service. ³ σταυρός, οὔ, ὁ, cross. ⁴ Γολγοθᾶ, ἡ, Golgotha. ⁵ κρανίον, ου, τό, skull. ⁶ ὄξος, ους, τό, sour wine, vinegar. ⁷ χολή, ἡς, ἡ, a bitter herb, gall. ⁸ μίγνυμι, mix, mingle. ⁹ γεύομαι, taste, experience. ¹⁰ σταυρώω, crucify. ¹¹ διαμερίζω, divide, distribute. ¹² κλῆρος, ου, ὁ, lot, portion. ¹³ ἐπιτίθημι, lay upon, put. ¹⁴ ἐπάνω, above, over (gen). ¹⁵ αἰτία, ας, ἡ, cause, reason. ¹⁶ ληστής, οὔ, ὁ, robber, brigand. ¹⁷ εὐώνυμος, of good name, euph. for left. ¹⁸ παραπορεύομαι, go beside, go past. ¹⁹ βλασφημέω, revile, blaspheme. ²⁰ κινέω, move, stir. ²¹ καταλύω, destroy, lodge. ²² ναός, οὔ, ὁ, temple, shrine. ²³ οἰκοδομέω, build up, construct. ²⁴ σεαυτοῦ, yourself, of you. ²⁵ ὁμοίως, likewise, in like manner. ²⁶ ἐμπαίζω, mock. ²⁷ ῥύομαι, rescue, save. ²⁸ συσταυρώω, crucify together with. ²⁹ ὠνειδίζω, reproach, revile.

Ἀπὸ δὲ ἑκτῆς¹ ὥρας σκότος² ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας 45
 ἐνάτης.³ Περὶ δὲ τὴν ἐνάτην³ ὥραν ἀνεβόησεν⁴ ὁ Ἰησοῦς φωνῇ 46
 μεγάλη, λέγων, Ἥλί, Ἥλί,⁵ λιμὰ⁶ σαβαχθανί;⁷ Τοῦτ' ἔστιν, Θεέ
 μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες;⁸ Τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐστώτων 47
 ἀκούσαντες ἔλεγον ὅτι Ἥλιαν⁹ φωνεῖ¹⁰ οὗτος. Καὶ εὐθέως δραμῶν¹¹ 48
 εἰς ἕξ αὐτῶν, καὶ λαβὼν σπόγγον,¹² πλήσας¹³ τε ὄξους,¹⁴ καὶ περιθεῖς¹⁵
 καλάμῳ,¹⁶ ἐπότιζεν¹⁷ αὐτόν. Οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, Ἄφες, ἴδωμεν εἰ 49
 ἔρχεται Ἥλιος⁹ σώσων αὐτόν. Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράζας φωνῇ 50
 μεγάλη ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα. Καὶ ἰδοὺ, τὸ καταπέτασμα¹⁸ τοῦ ναοῦ¹⁹ 51
 ἐσχίσθη²⁰ εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν²¹ ἕως κάτω:²² καὶ ἡ γῆ ἐσεισθη:²³ καὶ αἱ
 πέτραι²⁴ ἐσχίσθησαν:²⁰ καὶ τὰ μνημεῖα²⁵ ἀνέωχθησαν: καὶ πολλὰ 52
 σώματα τῶν κεκοιμημένων²⁶ ἁγίων ἠγέρθη: καὶ ἐξεληθόντες ἐκ τῶν 53
 μνημείων²⁵ μετὰ τὴν ἔγερσιν²⁷ αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν,
 καὶ ἐνεφανίσθησαν²⁸ πολλοῖς. Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος²⁹ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ 54
 τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμόν³⁰ καὶ τὰ γενόμενα,
 ἐφοβήθησαν σφόδρα,³¹ λέγοντες, Ἀληθῶς³² θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος. 55
 Ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν³³ θεωροῦσαι, αἵτινες
 ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, διακονοῦσαι³⁴ αὐτῷ, ἐν 56
 αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαгдаληνή,³⁵ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου³⁶ καὶ Ἰωσῆ

¹ ἑκτος, sixth. ² σκότος, ους, τό, darkness. ³ ἐνατος, ninth. ⁴ ἀναβοάω, cry out, shout upwards. ⁵ ἡλί, Eli, my God. ⁶ λιμὰ, why. ⁷ σαβαχθανί, thou hast forsaken me. ⁸ ἐγκαταλείπω, leave behind, forsake. ⁹ Ἥλιος, ου, ό, Elijah. ¹⁰ φωνέω, call, crow. ¹¹ τρέχω, run, exercise myself. ¹² σπόγγος, ου, ό, sponge. ¹³ πλήθω, fill. ¹⁴ ὄξος, ους, τό, sour wine, vinegar. ¹⁵ περιτίθωμι, place around, put around. ¹⁶ κάλαμος, ου, ό, reed, reed-pen. ¹⁷ ποτίζω, give drink to, cause to drink. ¹⁸ καταπέτασμα, τος, τό, curtain or veil, veil. ¹⁹ ναός, οὔ, ό, temple, shrine. ²⁰ σχίζω, split, separate. ²¹ ἀνωθεν, from above, again. ²² κάτω, down, below. ²³ σείω, shake. ²⁴ πέτρα, ας, ή, rock. ²⁵ μνημεῖον, ου, τό, tomb, monument. ²⁶ κοιμάμαι, sleep, fall asleep. ²⁷ ἔγερσις, εως, ή, resurrection, waking up. ²⁸ ἐμφανίζω, manifest, disclose. ²⁹ ἐκατοντάρχης, centurion. ³⁰ σεισμός, οὔ, ό, earthquake, storm. ³¹ σφόδρα, exceedingly, greatly. ³² ἀληθῶς, truly, really. ³³ μακρόθεν, from afar, afar. ³⁴ διακονέω, serve, minister. ³⁵ Μαгдаληνή, ης, ή, woman of Magdala, Magdalene. ³⁶ Ἰακώβος, James, Jacob. ³⁷ Ἰωσῆς, ήτος, ό, Joses.

μήτηρ, καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.¹

Ὁψίας² δὲ γενομένης, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος³ ἀπὸ Ἀριμαθαίας,⁴ 57

τοῦνομα⁵ Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσεν⁶ τῷ Ἰησοῦ· οὗτος 58

προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ, ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Τότε ὁ

Πιλάτος ἐκέλευσεν⁷ ἀποδοθῆναι⁸ τὸ σῶμα. Καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ 59

Ἰωσήφ ἐνετύλιξεν⁹ αὐτὸ σινδόνι¹⁰ καθαρᾷ,¹¹ καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ 60

καινῷ¹² αὐτοῦ μνημείῳ,¹³ ὃ ἐλατόμησεν¹⁴ ἐν τῇ πέτρᾳ·¹⁵ καὶ

προσκυλίσας¹⁶ λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ¹⁷ τοῦ μνημείου,¹³ ἀπῆλθεν. Ἦν 61

δὲ ἐκεῖ Μαρία ἡ Μαγδαληνή,¹⁸ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθήμεναι

ἀπέναντι¹⁹ τοῦ τάφου.²⁰

Τῇ δὲ ἐπαύριον,²¹ ἣτις ἐστὶν μετὰ τὴν Παρασκευήν,²² συνήχθησαν οἱ 62

ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον, λέγοντες, Κύριε, 63

ἐμνήσθημεν²³ ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος²⁴ εἶπεν ἔτι ζῶν, Μετὰ τρεῖς

ἡμέρας ἐγείρομαι. Κέλευσον⁷ οὖν ἀσφαλισθῆναι²⁵ τὸν τάφον²⁰ ἕως 64

τῆς τρίτης ἡμέρας· μήποτε²⁶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς

κλέψωσιν²⁷ αὐτόν, καὶ εἴπωσιν τῷ λαῷ, Ἥγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν:

καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη²⁸ χείρων²⁹ τῆς πρώτης. Ἐφη δὲ αὐτοῖς ὁ 65

Πιλάτος, Ἐχετε κουστωδίαν·³⁰ ὑπάγετε, ἀσφαλίσασθε²⁵ ὡς οἴδατε. 66

¹ Ζεβεδαῖος, ου, ὁ, Zebedee. ² ὥψιος, late. ³ πλούσιος, rich. ⁴ Ἀριμαθαία, ας, ἡ, Arimathea. ⁵ τοῦνομα, by name. ⁶ μαθητεύω, be a disciple, make a disciple. ⁷ κελεύω, order, command. ⁸ ἀποδίδωμι, give back, pay. ⁹ ἐντυλίσσω, wrap up, fold up. ¹⁰ σινδών, ὄνος, ἡ, fine cloth, linen cloth. ¹¹ καθαρός, clean, pure. ¹² καινός, new, fresh. ¹³ μνημεῖον, ου, τό, tomb, monument. ¹⁴ λατομέω, hew out of a rock, hew stones. ¹⁵ πέτρα, ας, ἡ, rock. ¹⁶ προσκυλίω, roll up to, roll to. ¹⁷ θύρα, ας, ἡ, door, gate. ¹⁸ Μαγδαληνή, ἡς, ἡ, woman of Magdala, Magdalene. ¹⁹ ἀπέναντι, over against, before. ²⁰ τάφος, ου, ὁ, grave, tomb. ²¹ ἐπαύριον, on the morrow, on the next day. ²² παρασκευή, ἡς, ἡ, preparation. ²³ μιμνήσκομαι, remember, recall. ²⁴ πλάνος, deceiver, misleading. ²⁵ ἀσφαλίζω, make secure, fasten. ²⁶ μήποτε, never, lest perchance. ²⁷ κλέπτω, steal. ²⁸ πλάνη, ἡς, ἡ, wandering, error. ²⁹ χείρων, worse. ³⁰ κουστωδία, ας, ἡ, guard.

Οἱ δὲ πορευθέντες ἡσφαλίσαντο¹ τὸν τάφον,² σφραγίσαντες³ τὸν λίθον, μετὰ τῆς κουστωδίας.⁴

Ὅψέ⁵ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ⁶ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθεν **28**

Μαρία ἡ Μαγδαληνή,⁷ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, θεωρῆσαι τὸν τάφον.² **2**

Καὶ ἰδού, σεισμὸς⁸ ἐγένετο μέγας: ἄγγελος γὰρ κυρίου καταβὰς ἐξ

οὐρανοῦ, προσελθὼν ἀπεκύλισεν⁹ τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας,¹⁰ καὶ

ἐκάθητο ἐπάνω¹¹ αὐτοῦ. Ἦν δὲ ἡ ἰδέα¹² αὐτοῦ ὡς ἀστραπή,¹³ καὶ τὸ **3**

ἔνδυμα¹⁴ αὐτοῦ λευκὸν¹⁵ ὡσεὶ¹⁶ χιῶν.¹⁷ Ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου¹⁸ αὐτοῦ **4**

ἐσείσθησαν¹⁹ οἱ τηροῦντες καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ¹⁶ νεκροί. Ἀποκριθεὶς δὲ **5**

ὁ ἄγγελος εἶπεν ταῖς γυναιξίν, Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς: οἶδα γὰρ ὅτι

Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον²⁰ ζητεῖτε. Οὐκ ἔστιν ὧδε: ἠγέρθη γάρ, **6**

καθὼς εἶπεν. Δεῦτε,²¹ ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο²² ὁ κύριος. Καὶ **7**

ταχὺ²³ πορευθεῖσαι εἶπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν

νεκρῶν: καὶ ἰδού, προάγει²⁴ ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν: ἐκεῖ αὐτὸν

ὄψεσθε: ἰδού, εἶπον ὑμῖν. Καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ²³ ἀπὸ τοῦ μνημείου²⁵ **8**

μετὰ φόβου¹⁸ καὶ χαρᾶς μεγάλης, ἔδραμον²⁶ ἀπαγγεῖλαι²⁷ τοῖς

μαθηταῖς αὐτοῦ. Ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι²⁷ τοῖς μαθηταῖς **9**

αὐτοῦ, καὶ ἰδού, Ἰησοῦς ἀπήντησεν²⁸ αὐταῖς, λέγων, Χαίρετε. Αἱ δὲ

προσελθοῦσαι ἐκράτησαν²⁹ αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ προσεκύνησαν

¹ ἡσφαλίζω, make secure, fasten. ² τάφος, ου, ό, grave, tomb. ³ σφραγίζω, seal, set a seal upon. ⁴ κουστωδία, ας, ή, guard. ⁵ ὁψέ, long after, late. ⁶ ἐπιφώσκω, dawn, begin. ⁷ Μαγδαληνή, ής, ή, woman of Magdala, Magdalene. ⁸ σεισμός, οὔ, ό, earthquake, storm. ⁹ ἀποκυλίω, roll away. ¹⁰ θύρα, ας, ή, door, gate. ¹¹ ἐπάνω, above, over (gen). ¹² ἰδέα, ας, ή, form, outward appearance. ¹³ ἀστραπή, ής, ή, lightning, brightness. ¹⁴ ἔνδυμα, τος, τό, apparel (esp. the outer robe). ¹⁵ λευκός, white, bright. ¹⁶ ὡσεὶ, like, about. ¹⁷ χιῶν, όνος, ή, snow. ¹⁸ φόβος, ου, ό, fear, terror. ¹⁹ σείω, shake. ²⁰ σταυρώω, crucify. ²¹ δεῦτε, come!. ²² κείμαι, lie, be laid. ²³ ταχύ, quickly, speedily. ²⁴ προάγω, lead forth, go before. ²⁵ μνημεῖον, ου, τό, tomb, monument. ²⁶ τρέχω, run, exercise myself. ²⁷ ἀπαγγέλλω, announce, report. ²⁸ ἀπαντάω, meet, encounter. ²⁹ κρατέω, grasp, lay hold of.

αὐτῷ. Τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς: Μὴ φοβεῖσθε: ὑπάγετε, 10
ἀπαγγείλατε¹ τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν,
καὶ ἐκεῖ με ὄψονται.

Πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἰδού, τινὲς τῆς κουστωδίας² ἐλθόντες εἰς τὴν 11
πόλιν ἀπήγγειλαν¹ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα³ τὰ γενόμενα. Καὶ 12
συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, συμβούλιόν⁴ τε λαβόντες,
ἀργύρια⁵ ἱκανά⁶ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις,⁷ λέγοντες, Εἴπατε ὅτι Οἱ 13
μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες ἐκλεψάν⁸ αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων.⁹
Καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος,¹⁰ ἡμεῖς πείσομεν αὐτόν, 14
καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους¹¹ ποιήσομεν. Οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀργύρια⁵ 15
ἐποίησαν ὡς ἐδιδάχθησαν. Καὶ διεφημίσθη¹² ὁ λόγος οὗτος παρὰ
Ἰουδαίοις μέχρι¹³ τῆς σήμερον.¹⁴

Οἱ δὲ ἑνδεκα¹⁵ μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος οὗ¹⁶ 16
ἐτάξατο¹⁷ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ: 17
οἱ δὲ ἐδίστασαν.¹⁸ Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς, λέγων, 18
Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πορευθέντες 19
μαθητεύσατε¹⁹ πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: διδάσκοντες 20
αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην²⁰ ὑμῖν: καὶ ἰδού, ἐγὼ μεθ'

¹ ἀπαγγέλλω, announce, report. ² κουστωδία, ας, ἡ, guard. ³ ἅπας, each, every. ⁴ συμβούλιον, ου, τό, counsel, council. ⁵ ἀργύριον, ου, τό, silver, shekel. ⁶ ἱκανός, sufficient, able. ⁷ στρατιώτης, ου, ὁ, soldier. ⁸ κλέπτω, steal. ⁹ κοιμάομαι, sleep, fall asleep. ¹⁰ ἡγεμών, ὄνος, ὁ, governor, leader. ¹¹ ἀμερίμνος, free from care, free from anxiety. ¹² διαφημίζω, spread abroad, report. ¹³ μέχρι, until, as far as (gen). ¹⁴ σήμερον, today, now. ¹⁵ ἑνδεκα, eleven, 11. ¹⁶ οὗ, where, when. ¹⁷ τάσσω, arrange, appoint. ¹⁸ διστάζω, doubt, waver. ¹⁹ μαθητεύω, be a disciple, make a disciple. ²⁰ ἐντέλλομαι, command, give orders.

ὕμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας¹ τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν.

¹ συντέλεια, ας, ἡ, completion, end.